

Prætestudier i Viborg Stift

Rapporter fra 8 præsters studieorlov i 2016-2017

5	FORORD <i>Henrik Stubkjær</i>
6	DEN EVANGELISK LUTHERSKE REFORMATION OG BILLEDER I KIRKERNE <i>Anne Birgitte Thun Søndermark pastorat Viborg Stift</i>
18	AT VÆRE FOLKEKIRKE NÅR TRADITIONEN SVINDER - SET I LYSET AF LUTHERS ALMINDELIGE PRÆSTEDØMME <i>Gerda Brøchner Jørgensen Bjerringbro pastorat Viborg Stift</i>
26	KIRKEN PÅ LANDET <i>Hanne Ellemann Rytter Dollerup pastorat Viborg Stift</i>
34	FORUNDRING OVER FORUNDRING <i>Brian Krüger Iversen Gjellerup pastorat Viborg Stift</i>
54	KIRKEN PÅ LANDET: LOKALE SAMARBEJDSMULIGHEDER OG FRIVILLIGHED <i>Birgitte Haahr Callesen Nordsalling-Fur pastorat Viborg Stift</i>
60	TILSKUER ELLER DELTAGER? <i>René V. Jensen Vildbjerg-Nøvling-Timring-Tiphede pastorat Viborg Stift</i>
68	KIRKEN UNDER UDVIKLING <i>Susan Aaen Salling provsti Nordsalling-Fur pastorat Viborg stift</i>
74	ALPHAKURSET <i>Scot A. Christensen Sct.Johannes kirke Viborg Stift</i>

KOLOFON

Udgiver: Viborg Stift · Domkirkestræde 1 · 8800 Viborg

Redaktør: Mediekonsulent Ole Blume

Antal: 300 stk.

Layout & tryk: Videbæk Bogtrykkeri A/S

Forsidefoto: Gitte Volsmann

Motiv: Kaj Munks studieværelse i Vedersø Præstegård

ISBN: 978-87-989706-2-0

FORORD

Det er med stor glæde, at jeg på Viborg Stift og Stiftsråds vegne præsenterer vores første publikation »Prætestudier i Viborg Stift«, hvor 7 præster og en provst delagtiggør alle os andre i resultaterne af deres studier fra deres 3 måneders studieorlov. Her er tale om en flot buket af teologiske refleksioner, samfundsanalyser, didaktiske overvejelser og helt konkrete forslag og ideer, som vi andre får stillet til fri afbenyttelse.

Der er tre overordnede hovedtemaer. Det første er refleksioner i forhold til 500 året for den Lutherske reformation - om reformationens forhold til billeder og kunst, om hvordan den lutherske ekklesiologi kan udfoldes i vor tid, samt en analyse af præsterollen set i et luthersk perspektiv.

Andet område er forskellige vinkler på det at være kirke på landet. Den demografiske og samfundsmæssige udvikling sætter ny fokus på dette. Mange landsogne oplever fraflytning. Ensomhed er ikke alene et byfænomen. Mange menighedsråd udgør i dag det stærkeste demokratiske fællesskab i landsognene, og nye diakonale opgaver løses ikke, hvis ikke kirkerne lokalt tager dem op. Fra for-

skellige vinkler belyses både udfordringer og muligheder, og de tre studieorlover har været årsag til oprettelsen af et stiftssamarbejde med FUV som tovholder og nedsættelsen af et stiftsudvalg for »Kirke på landet« i Viborg Stift.

Endelig har to kollegaer arbejdet med didaktiske, teologiske og pædagogiske analyser i forhold til den teologiske voksenundervisning og konfirmandundervisningen.

Alt sammen spændende læsning. Tak til jer kollegaer, som gennem jeres rapporter har givet os andre adgang til de indsigter, I er nået frem til gennem jeres studieorlov.

Jeg anbefaler dette fortættede studieorlovsmateriale på det varmeste. Her er teologiske refleksioner at spille op imod og ideer at høste af. Forhåbentlig vil de nå langt ud i provstierne, så vi får fornyet inspiration til den fortsatte levende teologiske samtale, der er så vigtig for kirkernes fortsatte udvikling i vores stift.

*Viborg bispegård, september 2017.
Henrik Stubbjær*

DEN EVANGELISK LUTHERSKE REFORMATION OG BILLEDER I KIRKERNE

Anne Birgitte Thun | Søndermark pastorat | Viborg Stift

INTRODUKTION

En studietur til Wittenberg sammen med provstikolleger og siden endnu en rejse i Luthers fodspor har gjort, at jeg er blevet optaget af reformatoren og hans liv og ikke mindst hans hustru Katharina von Bora, hvis liv er udfoldet i såvel skøn- som faglitteratur. Besøg i Eisleben, Eisenach, Erfurt, Stotternheim, Wittenberg, Torgau og Frankenhäusen gjorde mig mere nysgerrig og undfangede ønsket om at vide mere om Luther og reformationen. Jeg er cand. teol. fra Aarhus universitet, og tænkte her er chancen for at følge undervisning ved det teologiske fakultet ved Københavns universitet, som jeg ikke kender.

Derfor flyttede jeg til København i tre måneder og fulgte forelæsninger om »den evangelisk lutherske reformation og billeder i kirkerne« hos lektor i kirkehistorie, Louise Lillie.

Vi har læst uddrag af breve og tekster af kirkefædre, som forholder sig til brugen af billeder i kirkerne, deres argumenter for og imod og set at såvel Luther som hans modstandere bl.a. henviser til disse argumenter i billeddrøftelserne i løbet af reformationen. I den evangelisk lutherske reformation skabtes billeder til undervisning og forkyndelse, så som Cranachs forside til Christian den 3. danske bibeloversættelse, hvis motiver er gengivet i altervæggen i Snoldelev Kirke, Roskilde stift. Denne kirke har vi besøgt og nærlæst kalkmalerierne.

Med det følgende vil jeg dele ud af mine læsefrugter.

KIRKEFÆDRE OG BILLEDER I KIRKERNE

Såvel før som efter Roms biskop, Gregor den store, biskop over Rom (f.540, bisp i Rom 590, død 604) har modstridende holdninger til brugen af billeder i hjem og kirker være kendte.

(Apropos hjem og kirker: Det er først efter Konstantin den stores omvendelse ca. 310/315 at man begynder at bygge kirker, indtil da har man mødtes til gudstjeneste, dåb og undervisning i forsamlingsrum i private hjem. Et eksempel er Dura Europos, et gudstjenesterum i et privat hjem i Syrien, udsmykningen herfra er bevaret i Yale University, da det var amerikanske arkæologer herfra som fandt gudstjenesterum og billederne).

Men beretningen her begynder i år 599 hvor Roms biskop, Gregor den store skrev et brev til biskop Serenus af Massilia (Marseilles), hvori han kritiserer at Serenus har ødelagt et billede i kirken.

(På dette tidspunkt kaldes Roms biskop ikke pave. Der er på denne tid en rivalisering mellem byerne Konstantinopel, Alexandria, Jerusalem, Antiokia og Rom om at være den vigtigste by for kristenheden. Roms biskop hævder dog at være finere end de andre jf. Matt 16,18, hvor Kristus overdrager autoritet til apostlen Peter. Gregor mener, at han selv sidder med Peters og Kristi autoritet, når han skriver til Serenus).

Gregor den store er vred, fordi det er kommet ham for øre, at menigheden i Marseilles er blevet splittet og mange har forladt kirken pga. denne hændelse. Desuden har Serenus ikke behandlet brevbæreren godt. Gregor har forståelse for, at Marseillebispen ville stoppe menigheden i at tilbede selve billedet. Det er hans pligt at føre tilsyn og forhindre afgudsdyrkelse, og han har åbenbart ikke set andre muligheder end at ødelægge selve

billedet. Nu beder Roms biskop ham om at begrænse skaden (damagecontrol). Han skal samle de frafaldne i menigheden, så han kan undskylde ødelæggelsen af billedet og forklare dem, at det ikke var billedet, der var noget galt med, men *deres tilbedelse* af billedet! Forklare at det er afgudsdyrkelse, når man tilbeder selve billedet. Det var ikke synet af billedet, der mishagede ham, men folks *tilbedelse*, som han så. Det er tilladt, at fremstille billeder men ikke at tilbede billeder.

Biskop Gregor fremfører et pragmatisk syn på billeder, billedet er et praktisk didaktisk hjælpemiddel. Billeder kan bruges til oplæring af folk, som ikke kan latin.

Han er ivrig brevskriver og brevene er samlet i godt 100 bøger, vores brev er fra bog XI brev 16. Fra andre breve kender vi hans missionsstrategi, om hvordan man omvender, døber og fastholder folk i kirken. Han er den, der igangsætter mission i England, mens der er romerske militære enheder i England.

(Bonus info: Af et brev fra 596 fremgår det, at Gregor kender til koncilet i Arles i 312. Nu ønsker Gregor sig så to biskopper i England, én i London og én i York. Dog da »fyrsten« i London ikke ønsker at have nogen gejstlig over sig men under sig, vælger Gregor at hovedbispesædet lægges i Canterbury i stedet for London. Derfor har den anglikanske kirke i dag to ærkebispesæder, og fordi Canterbury erstatte London, rangerer ærkebiskopen af Canterbury lidt højere end ærkebiskoppen i York i dag.)

Gregors argumentation for brugen af billeder:

Han skriver bl.a.: Hvad ord er for læsende, er billeder for analfabeter. Billeder er gode til oplæring af folkeslag i hedenske områder som det omkring Marseilles. Man må ikke tilbede billeder, men man kan LÆRE af billedet, HVAD man skal tilbede. Billeder varer længere i folks bevidsthed og beforder omvendelsesprocessen, mens ord er flygtige.

Vores brev røber ikke hvad der var på billederne. Men typisk har det været helgener i særlige situationer eller bibelske motiver. Billederne var således egnede til at skræmme den dårlige samvittighed, så den omvender sig, hhv. til at vække længsel efter Gud, god samvittighed og fremme at be-skuerens længsel efter at handle efter Guds vilje.

MODSTANDEN MOD BILLEDER I KIRKERNE

Modstanden mod at gøre sig billeder af Gud - ja af noget som helst - findes i Det gamle Testamente.

I **2. Mosebog kap. 20** står de ti bud. Som det første bud af de ti bud findes forbuddet mod at lave billeder.

v3 Du må ikke have andre guder end mig. v4 Du må ikke lave dig noget gudebillede i form af noget som helst oppe i himlen eller nede på jorden eller i vandet under jorden. v5 Du må ikke tilbede dem og dyrke dem, for jeg, Herren din Gud, er en lidenskabelig Gud. Jeg straffer fædres skyld på børn, børnebørn og oldebørn af dem, der hader mig; v6 men dem, der elsker mig og holder mine befalinger, vil jeg vise godhed i tusind slægtled.

(2. Mos. 20 vers 3-5)

Herudfra har teologer konkluderet, at heller ikke kristne skal have med billeder at gøre, ikke udføre ej heller eje billeder hverken privat eller i kirken.

Forbuddet mod at gøre sig billeder har kristne arvet fra jødedommen. Desuden har de første kristne taget afstand fra det omkringliggende samfund. Både i romersk og i hellenistisk samfund har billeder spillet en overordentlig stor rolle. Og så i deres religiøse sammenhæng.

Plinius tvang folk til at ofre og tilbede ved kejserens billede.

Selvom Roms biskop bekræfter brugen af billeder, og der kommer billeder i kirkerne, forsvinder modstanden mod billeder og deres brug ikke.

DEN IKONOKLASTISKE STRID I ØSTKIRKEN

Kejser Leo III (717-741) er byzantinsk kejser med tilnavnet Isaureren, der betyder »kommer fra Syrien«. I Syrien er der tradition for ornamental udsmykning, men man er ikke så glade for billeder. I 700-tallet er hele Mellemøsten, Nordafrika og Sydspanien erobret af araberne. Her er figurkunst ikke velset.

Leo III's uvilje mod billeder brænder igennem, da han indkalder til kirkemøde i 730 og her får ind-

ført et forbud mod billeder i kirker. Ingen nye billeder må fremstilles. Eksisterende billeder og mosaikker hugges ned.

Fra 780 -802 regerer kejserinde Irene, hun her formynder for barnekejseren, hun har et positivt forhold til billeder, og ophæver billedforbuddet.

På koncilet i Nikæa 787 træffes billedvenlige bestemmelser baseret på Johannes af Damaskus' apologi.

I 846 ophæves billedforbuddet endeligt.

Som resultat af billedstriden i østkirken bliver de byzantinske mosaikkunstnere arbejdsløse. Disse søger mod Rom, da den vestlige del af Europa og Rom vælger ikke at følge det byzantinske billedforbud. Det betyder, at den tidlige byzantinske billedkunst stadig findes i Italien, og kun i Italien, særligt i Ravenna.

JOHANNES DAMACENUS (AF DAMASKUS)

Johannes Damacenerens »Apologi mod dem som afviser hellige billeder« falder i tre dele. Apologien ligger helt i forlængelse af traditionen fra oldkirkens tid, idet han indleder med undskyldninger for sin egen utilstrækkelighed, så fremlægger modpartens synspunkter og argumentation, inkl. billedforbuddet i Moselov og andre tekster hvor billedforbuddet gentages. Herefter imødegår han modstanderens synspunkter og kommer så til sit eget. Han referer til andre for at retfærdiggøre sine egne synspunkter. Hans pointe er, at modstanderne hæfter sig ved tekstens »bogstav« i stedet for tekstens »ånd«.

I baghovedet har vi følgende:

- ved koncilet i Nikæa 325 besluttede man den nikænske trosbekendelse om Kristus, at han er »af samme væsen som faderen«. Dette »af samme væsen« anvender billedmodstanderne som argument mod brugen af billeder.

Og

- på koncilet i Kalkedon 451 vedtages Kristi to naturer, nemlig: »bekendelsen af den ene og samme Guds Søn og vor Herre« og videre: ... at »Jesus Kristus ... er fuldkommen i guddom og at han, den samme er fuldkommen i menneskelighed,...«.

Ikonoklasterne, billedmodstanderne, fremhæver »den ene og samme Gud«, og da man ikke må fremstille billeder af Guds væsen, bruges det til at argumentere for at man derfor IKKE må gøre sig billeder.

Ikonodoulerne, billedvennerne, hæfter sig ved to-naturlæren, dvs., ud over at Jesus Kristus er fuldkommen Gud, så har han samtidig fuldkommen menneskelighed, og inkarnationen der (jo) er ikklædt kød og blod, hud og hår, må GERNE afbilledes.

Johannes Damaceneren nævner passager fra Det gamle Testamente, f.eks. Deut 4, 12-19 Gud der ikke viser sig, men taler fra skyen, og fra ilden i tornebusken. Dette bruger ikonoklasterne til at underbygge deres holdninger.

Men Johannes af Damaskus, FLYTTER accenten i citatet: han hæfter sig ved ordet TILBEDELSE af billeder. Teksten skal læses i ånden ikke i ord. Han er ikke optaget af, OM man har billeder men HVORDAN, man har billeder. Det græske ord »latreia« betyder tilbedelse og altså den højeste form for tilbedelse, altså vise ærefrygt, som er noget andet end når man bare tilbeder et billede. På græsk findes flere ord for tilbedelse, således at tilbedelsen bøjes i 4 til 5 grader, hvoraf »latreia« eller latria på latin er den højeste form for tilbedelse, som kun tilkommer Gud.

Desuden skriver Johannes, at billedforbuddet er givet *til jøderne*, fordi de havde en særlig tilbøjelighed til afguderi (*se bl.a. guldkalven*). Denne argumentation handler om, at der er forskel på jøder og kristne: jøder er børn, mens vi kristne er voksne. Denne argumentation har han fra det 1. århundrede, hvor kirkefaderen Justin med jøden Tryfon diskuterer deres forhold til loven. Justin konkluderer, at loven gælder for jøder ikke for kristne.

Johannes er billedtilhænger men med forbeholdet, at den usynlige og treenige Gud ikke må males, men det er i orden at gengive Kristus som pga. inkarnationen er blevet for vor skyld klædt i kød og blod, samt lave billeder af helgener.

Johannes af Damaskus' platoniske forestillinger er en arv fra græsk filosofi. Platon siger: der er en original og alt på jorden er kopier som er billeder af den usynlige Gud.

BILLEDER I VESTKIRKEN

Den usynlige Gud kan vi ikke male. Hvis man vil vise den treenige Guds tilstedeværelse, gør man det på symbolsk vis. Det sker i mosaikker, som er bevaret i kirker i Ravenna, som afspejler denne tids billeder:

I Santa Vitale kirke i Ravenna, som er fra 530/40 bygget under kejser Justinian, findes på korvægen en stor mosaik: Til højre ses Isaks ofring og til venstre herfor tre mænd med gloriesiddende omkring et spisebord med tre brød og Abraham der serverer en lille stegt kalv, helt til venstre står Sara i døråbningen. (1. Mos. 18) At Herren åbenbarer sig for Abraham i tre mænd, bliver en måde at vise Herrens tilstedeværelse. Denne billedtype fortsætter efter billedstriden i østkirken.

I vestkirken kalder man gladelig de tre mænd for treenighedens personer: Gud Fader, Gud Søn og Gud Helligånd.

LUTHERS FORHOLD TIL BILLEDER

I sit skrift »Wider den himlischen Profeten«, kommer Martin Luther ind på sit forhold til billeder. Skriftet er en polemisk respons på Andreas Karlstads billedstorm vinteren 1521-22.

Luthers største frygt er optøjer, uroligheder, der fører til revolution. Luther ønsker for alt i verden at undgå oprør mod den verdslige øvrighed.

Luther er vred over, at Karlstadt lader *folket og masserne* fjerne billederne og ødelægge dem.

Billedfjernelse skal ske *ved dem, der har myndighed*. Hertil opremser han flere steder fra det gamle Testamente, hvor det er lederen eller præster, der fjerner de udskårne billeder (se Gen. 35,4; Dommerbogen 6,27; og 2. Kongebog 10,26ff.). I GT bliver billeder og afguder fjernet af autoriteter ikke af masserne. Derfor: Billedfjernelse må kun ske under den verdslige øvrigheds ledelse, ellers bliver der revolution. Det dur ikke, da oprør mod øvrigheden er oprør mod Gud.

Problemet med Karlstadt er, at han er stolt af og praler af, at han har fjernet og ødelagt billeder og det indvendige i kirkerne i Wittenberg, dette praleri og denne selvgothed anser Luther for at være et udtryk for gerningsretfærdighed.

Luther bebrejder Karlstad, at han ikke er optaget af at formidle ordet om Guds nåde, og giver sig af med billedstorm, som er så underordnet i forhold til den virkelige evangeliske kamp.

Luther anklager Karlstad for at fjerne billeder fra kirkens vægge, men ikke billederne som folk har i deres hjerter. Luther er mere optaget af, hvad der sker i menneskers hjerter, og med ordet at forklare at billeder ikke har kraft eller magt til at udrette noget; der kommer således ikke noget *ud af* at tilbede billeder. De er stumme og døve. Billeder skal fjernes fra hjertet, da de alligevel ikke gavner troen. Hjertet - er i senmiddelalderen det sted hvor troen bor, fornuften bor i hovedet. Derfor er det vigtigt ikke at forurene hjertet.

Han anklager endvidere Karlstad for ikke at forstå moseloven, og for at mistolke denne. Altså at Karlstad kun fjerner de ydre billeder ikke det i hjertet. OG han er endt i gerningsretfærdighed.

Ifølge Grane, lå lægger Martin Luther nok større ansvar for billedstormen på Karlstad end han havde. Gabriel Tvilling, hans kumpan, var medansvarlig!

Det er vigtigt **først** at fjerne troen på, **at** billeder kan udrette noget, og derefter kan man fjerne de ydre billeder. Luther har forståelse for ødelæggelse af billeder, når det gælder, valfartsmål. For de er der FOR at blive tilbedt. Han nævner valfartsmål som Eichen, Grimmetal og Birnbaum. Der godt kunne være gamle hedenske helligsteder.

Luther tolererer mindesmærker og vidnesbyrd (*memorials and witness*), så som krucifikser og billeder af helgener.

Martin Luther gennemgår de ti bud i sin lille katekismus. Interessant i denne sammenhæng er det, at han ikke overtager de ti bud fra Mosebøgerne, men har udeladt billedforbuddet og til gengæld delt buddet om misundelse op i to, således at antallet af bud stadig er netop ti!

BILLEDSTORME I EUROPA

I det meste af Europa rejser billedstormene sig som en parallel foreteelse til reformationens sammenhænge. I Nederlandene kommer billedstorm og opgøret med den katolske kirke i 1560'erne.

Men både central og Nordeuropa inklusiv Baltikum bryder billedstorme løs i 1520'erne og 1530'erne; Riga 1525, men ellers udbredt i det tyske område Strassburg som dengang var tysk, blev kirker stormet i 1624, Braunschweig 1528. I Schweiz blev kirker i Basel stormet i 1528 og 1529. I Norden rammer begivenheden i 1525-1527.

I Storbritanien bryder ødelæggelser og ransagninger løs i Henrik den 8.'s tid og videre mens sønnen Edvard den 6., der er mindreårig, regerer. Herpå følger en periode hvor Dronning Mary er på tronen, hun er katolik og billedvenlig. Men så overtager Dronning Elisabeth trone i 1558-1601, i hendes regeringstid ødelægges og ransages kirker og deres billeder destrueres og brændes.

BILLEDSTORM I WITTENBERG

Den første registrerede billedstorm finder sted efteråret 1521 i Wittenberg og fortsætter frem til februar 1522. Dette sker mens Luther er lyst i rigets agt og sidder skjult og beskyttet på Wartburg. Dog brevveksling med venner i Wittenberg holder ham orienteret om situationen derhjemme, og det ender med, at han forlader sit eksil og tager hjem til Wittenberg for at søge at standse ødelæggelserne.

Andreas Karlstadt og Gabriel Zwilling, der som Luther var augustinermunk, er de åndelige ledere bag ødelæggelserne i både bykirken og de andre kirker i Wittenberg

POUL HELGESEN OG SKIBY KRØNIKEN

Skibykrøniken blev midt i 1600-tallet indmuret i væggen bag alteret i Skiby Kirke på Sjælland. Det er et anonymt skrift, dog ser det ud til - ud fra stilistiske træk i teksten samt forfatterens holdninger - at være Poul Helgesen, der er har skrevet krøniken. Det er et langt svar til kong Gustav Vasa på spørgsmål om reformationstiden. Krøniken begynder i 1046 med at Svend Estridsøn vælges til konge og så repeterer Poul Helgesen rigets historie frem til 1450, Christiørn I's regeringstid og videre til Poul Helgesens egen tid. Fra 1470 tager skriftet i højere grad karakter efter klassiske krøniker med årstalsangivelser og notitser. Der er ikke notitser fra hvert enkelt år, før han kommer til

1500tallet, hvor det bliver årlige og udførlige optegnelser. Den sidste optegnelse er fra 1534, da grevens fejde begynder. Skriftet slutter abrupt med ordene »...mens dette gik for sig«.

Man ved ikke, hvorfor han hverken fuldfører sætning eller skrift eller hvordan eller hvorfor skriftet et havnet i en mur i en kirke. Man tænker, at eftersom dette er de yngste, vi har fra Poul Helgesens hånd, at han er blevet stoppet. Men det er et mysterium, om han har fået hjertestop og er død eller om der er udbrudt borgerkrig, vides ikke. Dog er det typisk pga. borgerkrig, at man for at bevare værdipapirer skjuler dem under gulvbrædderne i huset hhv. murer ting inde i en kirkemur. Men hvilken forbindelse Poul Helgesen har til Skibby vides ikke.

Det uddrag vi har læst er fra sidste del af 1529-1531.

Roskildes biskop Lage Urne dør i 1529 og Joakim Rønnovalges til ny biskop over Roskilde stift. Poul Helgesen kommenterer med sur mine, at biskopper skal betale »servispenge«, når de udvælges til biskop. De betaler for en bekræftelse af på, at de har modtaget gejstlig værdighed.

Der står, at Rønnoval kan takke kongen for sit valg til Roskilde stift. Dette betyder, at Frederik! har brudt sin håndfæstning, den aftale som han underskrev, da han valgtes til konge. Han havde forpligtet sig til at holde »lutheriet« ude af landet og til at holde sig til kanonisk ret, som betyder, at det er gejstligheden, der vælger biskop.

Der var imidlertid to embeder, hvor kongen blandede sig for at få en kongetro mand på posten, nemlig bispeembedet i Roskilde og ærkebispesædet i Lund. Det skyldes at netop disse to indtager de mest betydelige poster i kongens rigsråd. Det er dem, der styrer riget, når kongen er fraværende (inkl. åndeligt, hhv. mentalt fraværende). Når de to embeder skal besættes, lægger kongen et særligt og systematisk pres på kannikkerne ved kapitlerne i Lund og Roskilde. Og således bliver den luthervennlige Joakim Rønnovalgt til ny biskop og det kan han takke kongen for.

Biskoppen skal erlægge en stor pengesum, såkaldte »servispenge«, til Rom for at få sit embede bekræftet af paven, hvem man til gengæld lover sin lydighed til.

Der sker dog det, at Frederik I under herredagen i 1526 forlanger, at disse penge fremover ikke skal betales til Rom men til statskassen. Rønno skal altså aflevere sin lydighed til kongen og ikke til paven.

Her har vi begyndende løsrivelse fra den romerske kirke, og paven har ingen magtmidler i nord til at ændre dette. Han er mere optaget af rigsdagen i Augsburg, hvor bl.a. den Confessio Augustana fremlægges.

Poul Helgesen betegner kong Frederik den I som den kirkerøveriske konge.

Hjemme i DK frygter man Christian den II, som sidder i eksil i Nederlandene og sommetider rejser til Tyskland. Om han er en reel trussel, ved vi ikke, men han har jo en magtfuld svoger, kejser Carl den store (*bror til Christians dronning Elisabeth*). Men kongens og rigsrådets frygt sætter en militær oprustning i gang. Frederik I skaffer penge ved at konfiskere guld og sølv fra sognekirkerne. Konfiskationerne bruges til at aflønne lejesoldater og købe kanoner. Kirkeklokker omstøbes til kugler. Hver kirke får lov at beholde to klokker, de øvrige sendes til omstøbning i København. Det viser sig imidlertid, at man har fået så rigeligt med klokker ind, at man sælger dem tilbage til kirkerne. Ja, kirkerne må først aflevere dem og siden BETALE for at få dem tilbage; dobbelt indtjening til statskassen.

Poul Helgesen, der er reformkatolik og underviser på universitetet i København bryder sig ikke om Hans Tausen. Hans Tausen var været studerende hos Poul Helgesen, men efter at Hans Tausen har været på studieophold i Wittenberg hos Luther er han blevet en uregerligt, evangelisk prædikant, der har svigtet sin kirke.

Skibykrøniken nævner videre Herredagen i 1530 hvor de evangeliske prædikanter fremlægger confessio haffniensis. Det er Peder Laurensen fra Malmø, der står bag både billedparagraffen og det øvrige. Nogle af de tilstedeværende nævnes og Poul Helgesen karakteriserer kong Frederik og rigsrådets medlemmer som pengeforblændede herremænd.

Af evangelisk bekendende rigsrådsmedlemmer omtales Mogens Gøje, en væsentlig verdslig repræsentant for lutherdommen, han er bror til Birgitte Gøje, og en af de rigeste mænd i Danmark.

Birgitte Gøje er gift med Herluf Trolle, de to opretter Herlufsholm.

På de næste sider i krøniken beskrives billedstormen i Vor Frue kirke i København. Den var en kollegiatskirke, dvs. den har et kapitel, en samling præster og prælater, men ingen biskop, den hører under Roskilde stift. De har en domkirke, men ingen beslutningsmagt.

Der er en fodnote om at noget sker 3. juledag og at året regnes fra 1. juledag. Dvs at året er 1530.

HVAD SKER DER I KIRKEN?

Man stormer ind med vold og magt, vanhelliger helgenbilleder, slår, spytter og spotter og ødelægger billederne. Der har været ca. 43 altre i Vor Frue kirke. Kannikkestolene, som præsterne sidder på i kirkens kor, ødelægges og brændes. Bøger brændes. Hovedalteret undgik ødelæggelse, da en offentlig myndighedsmand, skærmer det. Man ved fra inventarlistene at der er indviet 43 sidealtre i Vor Frue

Bonus info: der har ikke været bænke i kirkerne, folk medbragte egne klapstole. Det kan vi vide af at Chr II forordner, at det kun er gejstlighed der må sidde ned, folk må ikke medbringe egne stole!

Det er endvidere noteret, hvem der har deltaget i ødelæggelsen, en række navngivne mænd, herunder borgmester Ambrosius, en del rådmænd, håndværkere f.eks. guldsmed, og erhvervsdrivende. Det er middelstanden der raser.

Vor Frue kirke lukkes i et år, den ligger brak, men åbnes efter et år, som katolsk kirke.

Poul Helgesen er vred, han kan ikke lide kongen, kan ikke lide det lutherske, ej heller servispenge, og paven omtales positivt. Dette påvirker hans beskrivelse.

1728 brænder Vor Frue ned, og igen i 1807 under englændernes bombardement.

Ved billedstormen i København - ligesom fx Basel - synes det at være håndværkerne der står i spidsen, man var medlemmer af håndværkerlaug og nogle af dem repræsenterede deres laug i byrådet.

Kaare Rübner Jørgensen, gymnasielærer, offentliggjorde i 1995 en artikel i »Danske magasin VIII.6« (*København 1995*, s. 337-371) om forhi-

historien til billedstormen i København (*ruebnerus.dk*).

Af den fremgår det, at der var spændinger mellem Københavns borgere og Roskildebispen. Siden 1100-tallet havde bispen ejet jord og huse i København. Man boede til leje i huse, der tilhørte biskoppen i Roskilde. Spændingerne skyldtes betingelserne for leje. Lejer stod for vedligehold, men biskoppen havde ret til at smide lejer på gaden. Der var selvfølgelig et ønske, et krav, om tryghed ved boligen, og at børn kunne overtage forældres bolig.

Der var også krav om, at Vor Frue kunne bruges til at betjene den lutherske menighed, ligesom i Basel, hvor samme kirke havde to menigheder.

Biskop Lage Urne er ikke forhandlingsvenlig. Derfor efter at julen er fejret - sikkert i pomp og pragtgevandter, stormer man kirken 3. juledag 1530 pga. opsparet vrede mod Rom og repræsentanterne i Roskilde.

Billedstormen i København er således et symbolsk opgør med den romerske kirke, ikke et egentligt teologisk reflekteret udtryk for billedfjendtlighed.

JOMFRU MARIAS POSITION I MIDDELALDEREN

Det er nødvendigt at kende samtidens legender for at forstå middelalderens kalkmalerier. I konciliet i Effesos i 431 blev det besluttet at Maria er Gudsfødersken, teotikos, dermed er Marias position i hierarkiet slået fast. I det 12. århundrede øges interessen for Maria kraftigt, det samme gør antallet af billeder af Maria.

Bernhard af Clairveaux tager Maria op, således at alle cistercienserkirker er indviet til jomfru Maria også. Det samme sker hos Franciskanerne og Dominikanerne.

Den Hellige Birgitta af Vadstena er kendt for sine åbenbaringer, som hun modtager fra Gud. Åbenbaringerne omfatter også visioner med Maria. I 1379 tager Birgitta på pilgrimsrejse til det hellige land. I Betlehem får hun visioner om Jesu fødsel. I Jerusalem får hun visioner om Maria, der fortæller hende udførligt om Jesu død og om hvordan Jesu korsfæstelse foregik.

Ved dommedagsbilledet sidder Kristus i midten, på Jesu højrehånd står de frelste og ved hans venstre side står de fortabte. Tekstgrundlaget i senmiddelalderen er yderst kompliceret. I højmiddelalderen er der fokus på Jesu genkomst, mens senmiddelalderen har fokus på domsaspektet. I billedkonstruktionen indgår domsscenen fra Matt 25, Johannes Åbenbaring, Gudsvisioner fra Det gamle Testamente, især Ezekiel, samt hellige personers evne til at gå i forbøn for mennesker, dvs. ikke-bibelske tekster. Men er teologiske konstruktioner fra senere tidspunkter.

BILLEDER FRA DEN LUTHERSKE REFORMATION

Til sidst vil jeg præsentere tre billeder (*se bilag*) fra reformationen og efter reformationen. På en studietur i oktober besøgte kursets deltagere Snoldelev Kirke ved Roskilde sammen med lektor Louise Lilje, for at se på kalkmaleriet på altervæggen (*bilag 1*).

I en folder om kirken vises Lucas Chranachs maleri fra 1530 (*bilag 2*).

Det sidste bilag er titelbladet fra Frederik III's danske bibel (*bilag 3*).

Snoldelev kirke er gammel, to trækirker har stået på samme sted, før stenkirken kom til; først en romansk, siden diverse tilbygninger fra senmiddelalderens tid.

Foruden resterne af de romanske kalkmalerier på kirkens nordvæg og enkelte indvielseskors, malede i den katolske tid, findes der i Snoldelev kirke et stort og sammenhængende kalkmaleri på kirkens østlige korvæg, malet i protestantisk tid, nemlig i 1560.

Grunden til, at man kan bestemme alderen så præcist, er, at billedet er en efterligning af titelbladet på Chr. den 3.'s danske bibel fra 1550 (*bilag 3*), der igen er en efterligning af Luthers ven og maler, Lucas Cranach's billede fra 1530, kaldet: Syndefald og forløsning (*bilag 2*).

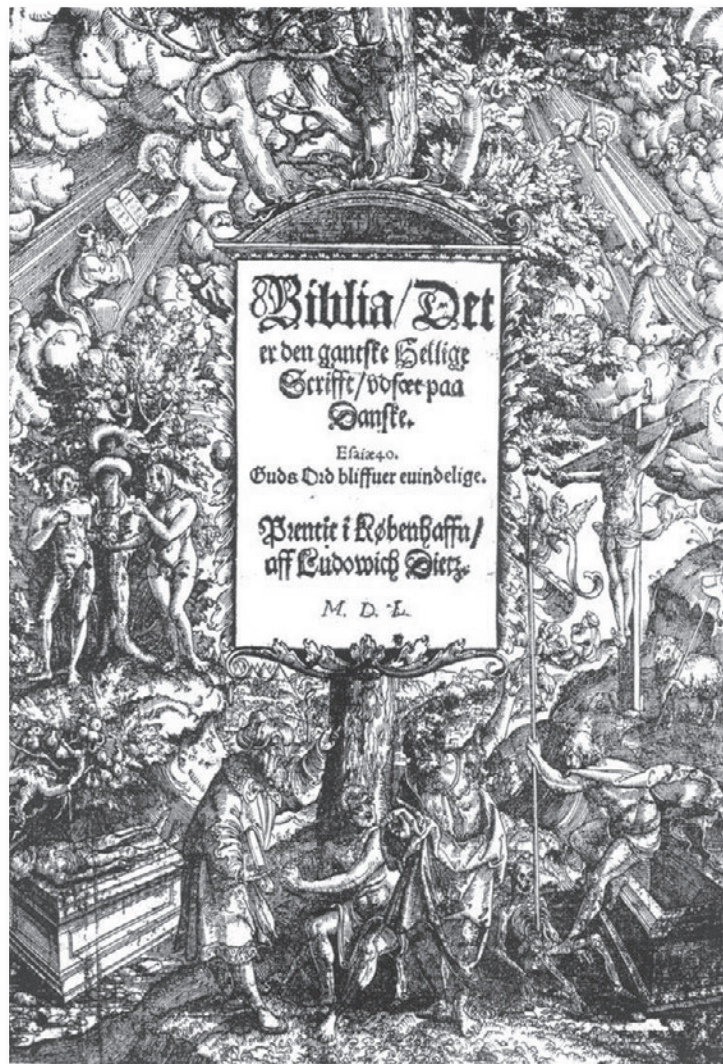
Billedets akse er et træ, der på den nordlige side er brunt og vissent, mens det på den sydlige side er grønt og levende.

Bilag 1: Kalkmaleri Snoldelev Kirke 1560

Bilag 2: Lucas Chranach 1530.

Bilag 3: Forside på Christian den 3. danske bibel 1550.

Ved foden af træet sidder en fortvivlet mand og knuger sine hænder, og ved hans side står en mand, der opfordrende og trøstende peger over mod billedets sydside. Her findes forløsningen og nåden i Jesu død, opstandelse og sejr over djævelen og døden.

Billedets nordside fortæller til gengæld om: Loven, Syndefaldet og døden symboliseret i Aron og Moses med stentavlerne, Adam og Eva ved kundskabens træ og mennesket, der af synden – en djævel med horn og klove- og døden – et skellet med et spyd- kastes i den evige ild.

ALTERBILLEDET (DATERET TIL 1550-75)

Der har stået et eller andet for alteret, som billedet tager hensyn til, da det er malet uden om alteret.

Man ser et træ i midten som på højre side har blade, og på venstre side er nøgent, her gælder loven som Moses med horn i panden modtager af Gud selv. Aron med en ypperstepræstehat står bag Moses. En måde man skildrer en ypperstepræst eller en gammeltestamentlig præst er, at de har hat på. Men mens en bisp har snipperne for og bag, så har en gammeltestamentlig præst snipperne i siden.

Ved siden af Moses har vi kobberslangen på en stav. I baggrunden er der en teltlejr i ørkenen, israelitterne på vandring, som har en kobberslange med sig. Adam og Eva og kundskabens træ, dø-

den i form af et skelet, driver menneskene ind i ilden ud i flammerne.

Ham nedenfor er Esajas som peger fremad, en mand i rød kjortel står og peger på Kristus.

Hos kong Christian den 3., står han nedenfor. Menneskets krop vender mod den gamle pagt, imens ansigtet er vendt mod Kristus.

Esajas står på den gamle side og peger hen i mod Kristus i den nye side.

Til højre Kristus på korset.

Under korsets højre arm ses en lille engel på vej ned mod en kvinde, Marias bebudelse, står modsat Moses der modtager loven.

En vatagtig cirkel skyformation, der er en lille engel med et kors, der kommer flyvende ned til Maria, når englen har kors med, er det en profeti om at det barn hun skal føde, skal lide korsets død.

Engel med flagrende stof, der er har været en indskrift ligesom på bibelforsiden.

En engel med et talebånd med får i baggrund – en knælende hyrde, normalt er indskriften: gloria in excelsis deo. I nogle versioner er der en fremstilling af Jesu fødsel bag hyrden med fårene.

Farverester bag ryggen på hyrden, til højre for Kristi fødder er noget gult:

Der ligger et får, Guds lam, det holder med forbenene en pind med en fane.

Nederst til højre står Jesus op af graven, stikker spyd i en lille drage, altså synden.

Bibelforsiden er meget symmetrisk, i forhold til elementerne.

Til venstre ses menneskene, der jages i helvedes flammer af døden.

En anden tanke der ligger og lurker er at loven er for jøderne og ikke for de kristne.

Hans Holbein er samtidig med Chranach, de maler nogenlunde samtidig disse billeder.

Billedet har flere titler, overskrifter

Lov og evangelium - Eller Det gamle Testamente versus Det nye Testamente.

Det er et luthersk billede opstået i en af Luther inspireret kreds, nogle der har kendt Luther og hans tanker og teologi.

Hvordan skal vi tolke billedet?

Følg ham der peger. Loven fører til død og kan ikke frelse. Kun Kristus kan frelse!

Hvordan har Luther det med loven: der er to brug af loven. Der er i princippet ikke noget galt med budene, da den naturlov er indlagt i menneskenes hjerte. Derfor ændrer han i sin katekismus i budene (bl.a. det andet bud), da nogle af budene er at betragte som ceremonilove, som kristne ikke behøver at følge.

Men der hvor det stemmer overens med naturloven, der gælder det.

Men han siger også om loven at den er til vejledning, som retningslinje for mennesket i dets liv. Det er cirka de samme bude der dukker op overalt i verden. Men han synes at de ti bude er den bedste version sammenfatning.

Guds fordring til mennesket om at efterleve det, er den positive opfattelse. Men der er også en anden opfattelse, en negativ. Den viser at mennesket kommer til kort, man bliver bevidst om sin synd derved og så bliver man kastet mod evangeliet. Hvis man tager loven bogstaveligt som retningslinje, og tror at frelsen ligger i loven, ender du i fortabelse.

Opdagelse

Dr. Martin Luther læner sig op ad Gregor den stores brug af billeder, billeder til undervisning og forkyndelse.

TIL UNDERVISNINGEN OM LUTHER FOR KONFIRMANDER

Leg: Her står jeg, jeg kan ikke andet.

Materialer: Stor plæne eller sal, evt. gammelt tøj.

Målgruppe: Unge, konfirmander, børn.

Baggrund

Ved rigsdagen i Worms opfordrede Kirken Martin Luther til »REVOCO«, til at tilbagekalde sine skrifter. Martin derimod svarer på opfordringen, at det kan han ikke, han lukker sagen med de berømte ord: *»Her står jeg, jeg kan ikke andet. Gud hjælpe mig!«*. Herefter går reformationen for alvor i gang.

Samtale før eller efter legen om Luthers opdagelse: sola fide, sola gratia, sola scriptura, solus Christus

Aktivitet

Ud af gruppen vælges én til at være Martin Luther. Han stiller sig på den ene side af feltet, alle de andre, kirketilhængerne, stiller sig langs den modsatte side af feltet.

Det begynder med at »kirketilhængerne« brøler meget højt: »REVOCO« (tilbagekald). På dette svarer »Luther« (også brølende) med sætningen: *»Her står jeg, jeg kan ikke andet. Gud hjælpe mig!«*

Kirketilhængerne skriger nu igen sammen: »REVOCO« og stormer over på den anden side af spillefeltet. Luthers opgave er nu at træffe/ramme, abzuslagen så mange så muligt og derved »omvende« dem til den nye tro. Kirketilhængernes opgave er at komme over på den anden side af spillefeltet hele - i et stykke.

De som er blevet ramt af Luther, er nu selv blevet lutheranere, og leger nu med på Luthers side, Nu gentages det hele, indtil alle er gået over til den lutherske tro.

Udvidelse

Inde i Luthers ene hånd skrives med en tusch »Sola Gratia«, i den anden hånd »Sola Fide«. Den som rammes af Luthers ord om Nåden alene eller Tro alene, omvendes til den nye tro og skal selv have ordene skrevet i deres hænder.

Udendørs-varianten

I stedet for at ramme kirketilhængerne med hånden, skal Luther løfte dem op. På en plads med vådt sand eller på en våd græsplæne er det endnu

sjovere, da våde, glidende personer er vanskelige at løfte op. Det er bedre at have badetøj eller gammelt kluns på. Legen er ubetinget en af de sjoveste, ganske vist er den temmelig rå, og blå mærker kan ikke udelukkes.

AUTSCH HEISS!

Materialer: Tændstikker.

Målgruppe: Unge, større børn.

Baggrund

Martin Luther oversatte Det nye Testamente på rekordtid, mens han var junker Jörg. Han har helt sikkert skrevet i gennem både den ene og den anden nat og brugt tilsvarende mange tændstikker. Hvor langt kan I nå med én æske tændstikker?

Aktivitet

Hver gruppe på 2-4 personer får en pakke tændstikker. Alle grupper tænder samtidigt den første tændstik ved et stearinlys. De næste tændstikker tændes ved gruppens senest tændte tændstik. Målet er at have ild i tændstikkerne så længe som muligt.

Variant: Så længe tændstikkerne brænder er der en fra hver gruppe, der må skrive af fra NT, eller oversætte fra engelsk til dansk. Man stopper når den sidste tændstik slukker. Den gruppe der har skrevet mest af NT, eller oversat mest, har vundet.

BILLEDSTORM

Materialer: 15 billeder eller ting som har med reformationen at gøre.

Målgruppe: Børn, konfirmander, unge, stand på en markedsplads.

Baggrund

I modsætning til den reformatoriske billedstorm drejer det sig her ikke om at ødelægge billeder, men om at lægge mærke til billeder og huske dem!

Aktivitet

Reformationen er slet ikke så let at forstå! Hvem kan huske flest mulige billeder og begreber på kort tid?

På internettet hentes 15 forskellige billeder om reformationen, printes og lamineres efter behov.

Nu vises hvert billede i tre sekunder for en lille gruppe. Gruppen som kan huske flest billeder vinder.

Som markedsstand kan man lade enkeltpersoner lege legen, så får man fx et point eller Lutherbolsje pr husket billede.

Begreber / billeder, der egner sig fx: 95 teser, billede af Luther og Käthe, nadverkalk, munkekutte, kort Luthercitat, et billede af Wartburg, en gammel bibel, coveret til Lutherfilmen, æbletræ, pavebillede, afladsbrev, et billede af slotskirken i Wittenberg, et billede af Melancton, et ølkrus og en fjerpen i et blækhus.

AT VÆRE FOLKEKIRKE NÅR TRADITIONEN SVINDER - SET I LYSET AF LUTHERS ALMINDELIGE PRÆSTEDØMME

Gerda Brøchner Jørgensen | Bjerringbro pastorat | Viborg Stift

INTRODUKTION

Det faglige formål med studieorloven vil være at fordybe mig i emnet:

»At være folkekirke når traditionen svinder - set i lyset af Luthers almindelige præstedømme«.

Mange døbte/kristne har et traditionstab og bruger kun kirken til familiebegivenheder.

Dette motiverer mig til at se nærmere på spørgsmål som: skal der en forandring til, og hvem skal forandre? Er det præsten, menigheden eller de frivillige?

TRADITION OG OVERLEVERING

En tradition er en procedure, som gentages igen og igen, fra generation til generation, år efter år.

En overlevering af normer, værdier, skikke og forestillinger til efterfølgende generationer.

Tradition betyder, at vi kommer ud af noget, og det kan være et problem - en udfordring for Folkekirken, at flere af flere ikke kommer ud af noget.

Spørger jeg dåbsforældre, hvorfor de lader deres lille barn blive døbt, så er svaret: at det er en tradition i familien. Der er traditioner for at fejre events, og ved disse familieevents viser den seneste iværksatte kirketælling også, at kirken når/møder en bred befolkning.

Men traditionen for at deltage i den ugentlige tilbagevendende søndagsgudstjeneste er der ikke længere tradition for. Nu til dags er det de færreste, der har en fortrolighed med Gudstjenesten, for de lærte det ikke derhjemme.

Undersøgelser har vist at ressourcetsvage har den højeste kirkegangsprocent.

Kirken har aldrig været for de ressourcestærke - de har ikke samme behov, for de er optaget af børn, arbejde og karriere.

De er døbte/kristne og hvis de bruger kirken er det højkulturelle begivenheder som for eksempel koncerter og sogneaftenen, hvis der er et kulturelt emne, og meget mindre eller slet ikke hvis det er et kirkeemne.

Dog er der stor tilslutning blandt den brede befolkning til babysalmesang og minikonfirmandundervisning, så måske er der en ny Guldalder på vej.....?

FOLKEKIRKENS MULIGHEDER

Folkekirkens mission som kristen kirke er at forkynde Kristus som hele verdens frelser.

Dette udgangspunkt er lovgivningsmæssigt bestemt i Grundloven, der bestemmer folkekirken som den evangelisk-lutherske kirke.

Forkyndelsen bygger på den grundforudsætning, at mennesker ikke ved egen indsats kan gøre sig fortjent til noget over for Gud, men kun kan modtage alt fra Gud i troen på Jesus Kristus.

Kirkens overordnede opgave danner udgangspunkt for de konkrete former, kirkelivet får i sognet.

Alle konkrete målsætninger må dybest set tjene denne opgave.

Folkekirkens produkt er tro, og den er til for at lede tro. Den stilles ikke anderledes end andre of-

fentlige organisationer. For eksempel kan man kort fortalt sige, at sundhedsvæsenets produkt er sundhed, og skolens produkt er læring.

Organisationen Den danske Folkekirke er ikke til for sin egen skyld, den er til for noget, nemlig at levere tro.

Begrebet tro er dog hverken entydigt eller konkret. Snarere temmelig bredt og diffust, for en række undersøgelser viser, at der trives en mangfoldighed af tro blandt danskerne. Danskernes tro er ikke veldefineret. Man har en personlig tolkning af kirkens formulering af tilgivelse og næstekærlighed, ligesom man har sin egen opfattelse af det religiøse som noget »større«, noget, der ikke er identificeret af en bestemt trosretnings præcise formuleringer af Gud.

Samtidig har de dog en stor agtelse for kirken og kirkerummet som et nødvendigt sted uden for den daglige verden, et sted, der skal være der, men ikke nødvendigvis trædes ind i.

Danskerne er generelt set mere ortoprakse end ortodokse (*rettroende*) siger antropologen Cecilie Rubow. Det vil sige, at de udfolder deres tro ved at bruge de kirkelige ritualer, mere end de udfolder deres tro ved at knytte sig til den kristne læretradition.

Tro handler for eksempel om den troskab, der ytrer sig, når mennesker fastholder at betale deres kirkeskat, selvom de ikke aktivt bruger de kirker, der knejser i landskabet. Og måske er der i den tro en forestilling om, at kirken er tæt på alt det, som er uden for vores forståelse.

Dette kom eksempelvis til udtryk, da en lang række mennesker efter den 11. september 2001 eller efter tsunamien i 2004 kom til kirken og stillede lys.

Troen kommer også til udtryk, når en familie går til kirken og beder om bistand ved en begravelse i tillid til, at kirken kan varetage opgaven.

Tro handler om den tillid, at kirken i netop den situation vil tage dem og deres døde ind under en sammenhæng, hvor også det, som ikke kan rummes, kan være.

Der kunne sagtens føjes mere til (*dåb, konfirmation, vielser, andagter ved sølv - og guldbryllup*), men

ovenstående er rigeligt til at understrege, at tro ikke er entydigt, men mangfoldig.

Konteksten af mangfoldighed skærper kun kirkens/sognets opgave forstået sådan, at opgaven er, at give sprog, former og adfærdsmønstre til den tro, der er der i forvejen, så der kan tages vare på den.

Her kommer det lutherske synspunkt ind, og som formuleres tydeligst i opfattelsen af dåben. Her får den døbte dåbens gaver: syndernes forladelse og evigt liv. Kort kan det oversættes til, at den døbte tilsiges liv med Gud, sådan som dette liv med tilgivelse, håb og tillid er formet af Jesus Kristus. Der skabes eller tydeliggøres med andre ord et ukrænkeligt forhold mellem Gud og det enkelte menneske.

Kirken/Præsten må bøje sig for, at den døbte har gaverne som en ret, ikke som en rettighed, der kan erhverves ved arv, stand eller gerninger som for eksempel kirkegang, medlemskab eller andet.

Hvis medlemmet ikke dyrker sit medlemskab, afholder sig fra at deltage i gudstjenester, lader være med at blive viet i kirken og undlader at døbe sine børn, kan kirken ikke sætte spørgsmålstegn ved eller opsige medlemsskabet. Heller ikke hvis medlemmet udtaler sig kritisk om foreningen eller direkte afviser dens grundindhold, kan kirken røre ved medlemsskabet. Kun hvis et medlem åbenlyst melder sig ind i en anden kirke, for eksempel ved gendåb, kan kirken opsige et medlemskab.

Hvis gaven ikke er kirkens ejendom, men en ret, som modtageren har fra Gud, så er det kirkens opgave at være tjener for denne ret, at bevidstgøre om den, sørge for, at der er sprog for den, rum og mulighed for, at den kan udfoldes og bevares.

Det er med Schleiermachers ord - den enkeltes forhold til Kristus eller Kristi forhold til ham, der bestemmer forholdet til kirken og kirkens forhold til den enkelte.

Kirke konstitueres i en relation, varig eller forbigående, mellem to. Den er essentielt hverken bygninger, menighedsråd eller biskop, men ord, der forkyndes, sakramenter, der modtages, samtaler, der føres.

Det betyder, at tro ikke kan styres, men tro kan ledes. Og **ledelse af tro** består derfor grundlæggende i at tilvejebringe muligheder for, at folk kan få uddybet den tro, som kirken ikke selv kan gøre sig til herre over, ligeså lidt som kirken kan afgøre, om den enkelte har tro overhovedet.

KIRKEN OG MENIGHEDEN

Mange, der ikke tager del i det lokale menigheds-liv, orienterer sig ikke efter det sogn, hvor de bor.

De søger præst, hvor de vil, både til kirkegang, kirkelige handlinger og personlig vejledning.

Formidling af værdier får de ikke i sognet, men hvor de arbejder, handler eller møder andre i forretninger ect.

Kristendom kender de bedre fra den mediekirke, hvor Johannes Møllehave, Flemming Pless og Kathrine Lilleør er ypperstepræster, end fra det lokale liv.

Folkekirkens medlemmer er, som folk er flest. En stor undersøgelse af danskernes værdier (*Gundelach 2002*) viser en kraftig stigning af mennesker i alle aldersgrupper, som ikke mener, at de bør følge en instruks, bare fordi den er givet, hvis de ikke forstår den eller ikke kan tilslutte sig den. Det svarer til, at medlemmerne i stigende grad søger derhen, hvor de oplever et **medarbejderskab** til det, der foregår, det være sig til kirkelige handlinger, børnegudstjenester eller særarrangementer, men i langt mindre grad til de faste gudstjenester.

Her er det også afgørende, hvordan kirken iagttager dem, der er i kontakt med den. Der vælges her at iagttage dem som **brugere**, for alle, der har tilknytning til kirken, uanset om de deltager i dens ydelser eller ej, er **brugere**.

Det gamle og kendte begreb sognebørn betegner ikke brug, men blot geografisk placering, et territorium, som er uden mening for de fleste. Begrebet menigheden er en gruppe af brugere, defineret af det, de samles om: forkyndelse og sakramenter.

Hvis de store ideologiske institutioner som Socialdemokratiet og Indre Mission tidligere kunne sige: »Kom til os, vi har alt, vi sørger for arbejde, uddannelse, og du kan - og bør - finde din ægtefælle her, vi har skoler til dine børn, vi har indhold til

dit liv, og vi sørger også for begravelsen!«, så er melodien anderledes i dag, for ingen kan tilbyde en fuldstændig, ideologisk ramme omkring et liv.

I stedet høres disse røster på markedspladsen om: hvad vil brugeren, hvem er brugeren, og hvad kan vi som kirke besvare med?

Denne brugerbevidsthed slår også igennem i kirkelig praksis.

Opmærksomheden omkring kirkens handlinger, begravelse, vielse og dåb er nogenlunde uanfægtet, om end brugertilslutningen er jævnt dalende.

Derimod står gudstjenesten klart svagere.

I de kirkelige handlinger indgår et dialogisk, responsivt moment, med samtaler inden, hvor kirken interesserer sig for, hvem brugeren er, inden der handles. I de fleste vielser og begravelser er der plads til brugernes ønsker. Denne inddragelse af brugeren tages ganske naturligt i kirken, skønt det er et klart markeds-mæssigt, responsivt træk, som kirken i andre sammenhænge strengt afviser. Kirkeligt set var den første reaktion på brugerforståelsen dyb modstand. Man talte ligefrem om brugertyranni i forbindelse med bryllupper, hvor de kommende par så sig om på markedet af kirker og præster, før de valgte et egnet sted. Reaktionen viste sig at være en misforståelse af markedets dynamik for markedet er dialogisk.

Markedet er i den forstand frit for begge parter, og en bruger er ikke en, hvis ønsker man altid opfylder, men lige så meget en, man vejleder til noget bedre, det vil sige, man kan byde over.

Et andet karakteristisk træk for forholdet mellem den responsive stat og den selvforvaltende bruger er medlemskabet. Man kan selv melde sig ud og også ind.

Medlemmets frihed til at være medlem er på den måde forretningsmæssigt organiseret, mens kirkens forhold til medlemmet er statsborgerligt organiseret.

Det betyder, at det stadig er kirkens opgave, at beskytte den enkeltes rettigheder og sikre, at han opnår disse rettigheder. Forventningerne til kirken bliver derfor, at den neutralt forsvare og fastholder den enkeltes fundamentale status.

Konklusionen er, at den forvaltning af tro, som kirken foretager, ikke adskiller sig væsentligt fra

udviklingen af forvaltning af andre forhold i samfundet. Kirken overtager de værdier og holdninger, der generelt er i samfundet omkring forholdet mellem forvaltende enhed og modtagere af forvaltning.

Brugeren kan vælge at knytte til ved en af formerne eller ved flere samtidig. Og gør det. Brugeren kan nyde den autoritære prædiken, som sætter livet og andre på plads. Brugeren kan deltage i studiekredse og diskussionsarrangementer og der finde behag i den rationelle afklaring af mange fortolkningsmuligheder.

Og brugeren kan læse med lidenskab for at forstå mere af dybderne i kristendommen og såmænd også søge at udfolde sin egen spiritualitet på pilgrimsvandring. Der er frit slag. Nogen vælger at

knytte til ved det sociale kirkelige liv i frivillige organisationer, andre vælger at knytte til, hvor der er medborgerlig indflydelse, for eksempel i menighedsråd, andre vælger koncerter, nogle går anonymt i kirke, andre gør det aldrig, men taler dog pænt om kirkens nødvendighed.

Der er tre måder man kan skelne brugernes indflydelse på: borgerne kan øve indflydelse eller give sig til kende på: exit, voice og loyalty (Hirschmann 1970).

Den milde form for Exit er, at brugerne holder op med at gå i kirke. De får måske deres børn døbt, men vælger konfirmationen fra. Eller de fortæller præsten, at de tror på Gud, men ikke går i kirke, eller at »de betaler deres skat for at være fri for at gå i kirke«. Den dramatiske form for exit, er når borgeren giver sig til kende ved et bevidst fravalg - enhver kan melde sig ud skriftlig, man behøver end ikke at sige det personligt til præsten eller en anden. Det er en frihed for medlemmet, der svarer til medlemsstatus af foreninger i almindelighed.

Den anden måde, borgeren kan øve indflydelse på, er voice, og den mere nærliggende indflydelse ligger i at stemme til menighedsrådsvalget, og brugere, som er medlemmer af folkekirken har stemmeret til valg af menighedsråd i det sogn, hvor de bor, eller hvortil de har løst sognebånd.

Da de fleste sogne ikke afholder valg, men sammensætter menighedsrådet efter aftaler, er adgan-

gen til den indflydelse i realiteten begrænset til dem, som på en eller anden måde viser særskilt interesse, tager del i nogle aktiviteter eller måske bliver opfordret til at træde ind i rådet.

Mao bygger folkekirkens valgpraksis på en forventning om, at borgeren selv udviser interesse.

En tredje mulighed for indflydelse er loyalitet. Mange slutter op om kirken uden egentlig at give sig til kende hverken ved at møde op eller ved at stemme. De betaler deres skat, accepterer forholdene, har positive forventninger i almindelighed og deltager i ny og næ ved et foredrag, en koncert eller et møde. Disse passive medlemmer, som betaler deres skat, skal man ikke underkende. En stor del af kirkebrugen er båret af et ønske om, at kirken skal være der, hvis....

Præsten og kirken er ikke dagkost, men hører til undtagelserne. Derfor skal præsten være der.

Det er fuldstændig afgørende for folkekirken, at medlemsindflydelsen øges. Men kan kirken det?

Er den moden til det? Hovedkriteriet for, om noget er en succes, synes stadigvæk i folkekirken at være, om der kommer nogen. Møder og begivenheder vurderes efter, om der er god tilslutning og

opbakning. Kirken har brug for, at folk synes godt om det, den gør, men har den også brug for deres historier, deres erfaringer, den viden, de har indsamlet, og deres kritik? Reducerer folkekirken folket til publikum?

At øge medlemsindflydelsen er ikke ensbetydende med, at kirken skal give køb på hvad som helst for at tilfredsstille oplevelsesshungrende forbrugere. Det vil være en hån både mod kirken, som ikke er hvad som helst, og mod brugeren, som ikke ønsker at bruge kirken til hvad som helst.

Kirken bør derimod med sin historiske og kulturelle originalitet, sin troværdighed og autenticitet involvere og inddrage sine brugere i højere grad end nu ved gudstjenester og kirkelige handlinger og i det hele taget skabe muligheder for brugere for at få indflydelse på fælles anliggende: **Folkekirkens ydelser.**

Kirken kan producere gudstjenester (**kerne-ydelser**), tilmed af meget høj kvalitet. Men hvis ingen kommer, eller hvis der ikke er en bevidsthed bag om, hvad gudstjenesten skal bruges til, hvad mod-

tageren skal have ud af den, er gudstjenesten tom og indholdsløs. Den overlader i bedste fald brugeren til vilkårlighed eller producenten til elitær indforståethed. Gudstjenesten deler rigtignok vilkår med teateret: ingen kan hindre deltageren i at få noget helt andet ud af det end det, som var producentens hensigt. En gudstjeneste indgår som et led i ledelsesopgaven af tro, og det rejser nogle spørgsmål:

Hvad er det, vi skal ledes til? Hvordan skal vi ledes? Hvad skal der til, for at lykkes?

Man kunne formode, at der vil være bred tilslutning til, at »folkekirkens mission som kristen kirke er at forkynde Kristus som hele verdens frelser« (*Betænkning 1477*).

Folkekirken står overfor udfordringer som for eksempel et multikulturelt samfund, hvor nye behov blander sig med ændrede adfærdsmønstre, og det stiller store krav til kirken.

Netværksorganiseret samarbejde er altså en nødvendighed, og netværk opstår, når det er en nødvendighed.

Ved at iagttage folkekirken som en offentlig netværksorganisation...

- Frigøres ressourcer
- Bringes ny læring til veje
- Opdages nye muligheder
- Skabes dynamiske bevægelser - som gør kirken til en organisation, der med rette kan kalde sig folkekirke.

Tilbage står imidlertid spørgsmålet om, om det er muligt at lede et netværk, eller om folkekirken som netværksorganisation ikke forfalder til anarki.

Begrebet metastyring er et udtryk for de nye og forskellige former for styring som; samspil og koordination. Metastyring udfolder sig i et rum, hvor mange forskellige selvstændige og indbyrdes afhængige aktører gør sig gældende.

Og det er en styring, som sker ved at etablere horisontale relationer, der holdes sammen af afhængighed og tillid. De enkelte enheder i netværket er

ganske vist selvstyrende, men de er også gensidigt afhængige. Afhængigheden er ikke kun økonomisk eller ressourcemæssig, men den udspringer af, at netværkets aktører har gensidige forventninger og en fælles anknytning til det, de styrer efter.

I folkekirkens tilfælde består det fælles i ritualproduktion, men også i de åbenlyse udfordringer, som moderne brugere stiller til kirken som helhed såvel som til kirken lokalt.

Det handler også om at skabe rum, hvor nye ideer kan udvikles, og hvor skikke og sædvaner, der ikke længere kan begrundes, kan afvikles.

SPØRGSMÅL UDEN FACITLISTE

Dette udløser en refleksion over eget sted samt et væld af spørgsmål. Spørgsmål der ikke er entydige svar på, men som er katalysator for refleksion.

- Hvordan kommer vi derhen, hvor vi gerne vil?
- Hvordan får vi en forandring til at ske?
- Hvad brænder vi/jeg selv for?
- Er der nogle bestemt, der skal tage initiativet?
- Eller kan gode forandringer ske ved en præst, en ansat eller menighedsrådsmedlemmer?

Spørgsmål som: Hvad er jeg »forelsket i«, hvad brænder jeg for? - kan være grundlaget for gode forandringer i folkekirken.

Forandringer kræver nemlig, at vi er »forelsket« i sagen, og måske også at vi i kirken tør at give slip på noget til fordel for noget andet.

- Skal der fortsat være sogneaftener, som der har været de sidste 50 år?
- Hvordan er vi som kirke til stede i forhold til de grupper vi har?
- Vi kan overveje mangfoldighedsperspektivet - hvordan ser det ud med mangfoldigheden hos det enkelte sogn?
- Nogen/en må tage initiativ til at finde andre, der gerne vil det samme som os selv. Altså gennemtænke hvor finder vi nogen vi tror på, kan flytte noget i kirkeligt regi?

- Hvad har vi af kompetencer på stedet allerede nu, og hvilke nye kompetencer vil vi gerne have med i et netværk?
- Kan tanken om delagtighed være en farbar vej?
- Dét vi laver, passer det med den vision vi har i sognet/kirken?
- Har menighedsråd og præster udarbejdet en vision for sognet?
- Hvad vil vi med de døbte?
- Hvad forstår vi med menighed?
- Har kirken givet plads til de frivillige?
- Er kirken parat til at inddrage flere frivillige?

Som sagt, der findes ikke entydige svar, men spørgsmålene kan skabe en vej frem og være øjenåbner i en forandringstid.

Og Kirken er der allerede, så opgaven er at se, hvilke udfordringer der i lokalområdet, men også hvilke ressourcer man kan trække på. Idéer og motivation skal være på plads, før man kan begynde at diskutere ansvarsfordeling.

Man bør have en vision i sognet - som for eksempel indeholder spørgsmålet: hvad vil kirken med de frivillige?

Det er vigtigt at gøre sig klart, hvad det er, de frivillige melder sig frivilligt til. De skal ikke erstatte de ansatte, for så er det ikke længere frivillighed, og de ansatte kan ikke undværes. Forskellen på lønnet og ulønnet arbejdskraft er også, at de ansatte har en opsigelsesfrist, men enhver organisation må leve med at en frivillig/ulønnet kan opsiges eller løse sig fra sin opgave fra dag til dag.

Kirken dvs. menighedsråd herunder præster, og de ansatte kan og bør tænke frivilligheden ind i dagligdagen.

Man kunne starte med - i menighedsrådsregi, at nedsætte et frivilligudvalg, der som den første opgave lavede en medarbejdermappe for frivillige. I mappen beskrives kirkens målsætninger omkring frivilligheden. Det er vigtigt at have alle idéer formuleret og samlet ét sted.

Det er også vigtigt med en synlig og tydelig ledelse bag de frivillige. Kirken er måske lidt ledelsesforskrækket?

Den gode leder behøver dog ikke være en bestemt person, men blot én der tør gå foran og lede menigheden og menighedsrådet.

Hvis kirken har et ønske om at få flere frivillige til at bidrage, kræver det, at ledelsen indretter sig efter det. Det er nemlig en helt anden måde at være ledelse på, når det er de frivillige, der løser opgaverne.

Ledelsen skal i højere grad støtte, vejlede og holde fokus, fremfor selv at udtænke og udføre arbejdet.

Samtidig skal ledelsen sørge for at indrette rammer og struktur efter, at det er de frivillige, der løser opgaverne.

Når frivillige involverer sig i kirkens dagligdag, betyder det samtidig, at kirkens ledelse får nogle andre opgaver. Nogle frivillige vil i øvrigt gerne løse fast definerede opgaver, men mange - især blandt de yngre - motiveres af selv at skulle tage ansvar.

Det kan godt være svært at få ejerskab, når andre dikterer opgaverne, men for en leder er dét, at give ansvaret fra sig, også et ansvar.

Ved brug af frivillige i folkekirken kan der spares penge, men det handler ikke kun om at spare på den økonomiske drift, det handler i høj grad også om at få mere liv og et større engagement for pengene.

Og her kommer ejerskab og forventningsafstemning ind i billedet. Ejerskab er resultatet, når menigheden får mulighed for at involvere sig og det hele går op i en højere enhed. Så får kirken nemlig en menighed, der opfatter kirken som deres egen og omtaler den som »vores kirke«.

Forventningsafstemning er en forudsætning for ejerskabet, for det er medvirkende til, at det frivillige arbejde bliver en succes for alle parter. Hvis der er bestemte kriterier knyttet til opgaven, skal det være klart for de frivillige fra starten. Samtidig skal kirkens ansatte også kunne leve med andre løsninger, end de selv havde tænkt sig.

Det koster både tid og ressourcer at arbejde med frivillige, men det giver også en stor gevinst i form af et voksende engagement og en berigelse både for mennesker og kirken. Der hvor hjertet er, er også dér hvor energien og interessen er.

OPGAVER TIL ALLE

Og i en evangelisk-luthersk kirke har alle døbte en central rolle. Ingen døbte er tilskuere, forbrugere, modtagere, umælende får, besøgende, gæster, eller hvad det ellers kunne hedde.

Kirken udgøres ifølge Luther af alle døbte, og alle døbte er præster, og som præster har enhver både ret og pligt til at tænke med, leve med, praktisere med, ja kort sagt - i gensidig forbundethed - at være kirke.

Det lutherske grundprincip er, at kirken er lægmandsstyret.

»Enhver, der er krøbet ud af dåben, er præst, biskop og pave«, siger Luther i skriftet til den tyske, kristne adel i 1520. Når det er vigtigt at fastholde, hænger det sammen med den lutherske kaldstanke. Alle døbte har en forpligtelse til at forkynde evangeliet med de muligheder, man har.

Den, der ikke kan bruges til noget, kan bruges til noget andet.

I praksis er det dog sjældent denne lutherske tænkning, der præger kirken, hverken i teori eller praksis. Mange steder har vi indrettet en professionel kirke, hvor det er de ansatte, der »kører kirken«. Herved risikerer vi at glemme, hvad det vil sige at være kirke.

Hvis vi gensidigt misforstår rollefordelingen, så menigheden gøres til forbrugere, kritikere eller potentiel målgruppe for religiøse serviceydelser, kan der gå skår i kirkens væsen. Kirkens væsen er ikke at samles for at høre opbyggelige prædikener og måske få en på den religiøse indre hitliste, men

kirken er dem, der samles og sendes ud i verden som Guds lys og salt - og derfor er det afgørende, at der er nogen, der vil være kirke.

Og af helt enkle grunde bliver kirkens liv yderst begrænset, hvis det så at sige kun er præsterne, der er kirken. Når vi tager det **almene præstedømme** på ordet, giver det kulør til vores gensidige forventninger til hinanden i kirken, og det får prægnant indflydelse på vores vurdering af vores arbejdsformer, fællesskabsstrukturer, rolleforventninger og succeskriterier.

Luther understreger, at dåben indfælder et menneske i kirken. Alle døbte - dem, der går i kirke søndag efter søndag, mennesker, der gerne går i kirke til jul, konfirmander, der fylder kirken med teenagehormoner og glæde, og alle mulige andre kategorier af døbte mennesker vi måtte opfinde - alle døbte jordkloden rundt er tilsammen kirken.

Så både ud fra en luthersk forståelse af det **almene præstedømme** og ud fra en praktisk forståelse må den præstestyrrede eller professionelle kirke have blik for at udnytte den rigdom af kompetencer, mangfoldighed og ressourcer, der findes i det netværk, som kirken er, når vi begynder at være sammen om at definere, hvad det vil sige at være kirke i dag.

Vi må lægge den opfattelse på hylden, at kirken kun er det, som de ansatte kan nå, og i stedet gå ud fra at kirke er noget, vi er sammen med hinanden om i det brogede fællesskab, som Luther kalder kirke.

Det handler om at finde nye måder at involvere ansatte og frivillige på.

Og det er ildsjæle der får menigheden, sognet og kirken til at overleve med frivillige kræfter.

Afslutningsvis kan nævnes, at bogen »Vi er alle præster for Vorherre« (*Jens Chr. Meldgaard, red.*) indeholder en række forslag til hvad og hvordan lægfolket kan inddrages og medvirke ved Guds-tjenester.

KIRKEN PÅ LANDET

Hanne Ellemann Rytter | Dollerup pastorat | Viborg Stift

BAGGRUND

Med afsæt i mit arbejde som sognepræst i et landpastorat med fire kirker, tre menighedsråd og ca. 2900 sognebørn, hvor der er mange kirkelige handlinger, er jeg optaget af, hvordan man kan iværksætte en dialog, der aktiverer et sogn til at tage stilling til sig selv som menighed – altså ekklesiologiske kirkelige overvejelser, der måske kan være med til at sætte en bevægelse i gang i retning af noget værdiskabende og meningsgivende, der kan betyde, at flere deltager i gudstjenesterne.

Jeg har i min studieorlovsperiode på tre måneder udviklet et forløb, som jeg vil præsentere her i opgaven. Jeg er nysgerrig på at undersøge og udforske kirken nærmere. Min tilgang har været præget af, at jeg igennem kirketællinger ved, at der er nogle kirker, hvor der er få mennesker med til gudstjenesten om søndagen. Ved at invitere til workshop og til at besvare spørgeskema viser det sig så, at der bliver skubbet til at udtrykke visioner og drømme for kirken. Og er det i denne interaktive proces, muligt at få øje på muligheder, som kan være interessante for et sogn at handle på med hensyn til kirkens liv i fremtiden?

TEORETISK AFSÆT

Ekklesiologi er læren om kirken og den kristne menighed, og denne opgave tager naturligt udgangspunkt i spørgsmålet: Hvad betyder det, at vi er en evangelisk-luthersk folkekirke?

Svaret lyder, at folkekirkens mission som kristen kirke er at forkynde Kristus som hele verdens frelser, og en gudstjeneste må dybest set tjene denne opgave.

Forkyndelsen bygger på den grundforudsætning, at mennesker ikke ved egen indsats kan gøre sig fortjent til noget over for Gud, men kun kan modtage alt fra Gud i troen på Jesus Kristus. *»Kirkens overordnede opgave danner udgangspunkt for de konkrete former, kirkelivet får i sognene. Alt må dybest set tjene denne opgave«*, som der står i ”Præsten som generalist og specialist”, i Perspektiv på folkekirken nr. 2, 2009 - en skriftserie udgivet af Landsforeningen af Menighedsråd.

Martin Luther og Grundtvig er meget enige om at fremhæve det konkrete fællesskabs model i forståelsen af kirken.

»Udtrykket menighed må foretrækkes frem for udtrykket kirke, da der hermed klarere peges på det konkrete fællesskab af mennesker, som udgør kirken: Jeg tror på, at der på jorden er en hellig skare eller menighed, lutter hellig under et hoved, Kristus, kaldt sammen af Helligånden, i én tro, et sind, én kundskab, med mange forskellige gaver, dog endrægtig i kærligheden, uden partier og splittelse«. Sådan siger Luther i udlægningen af 3. Trosartikel i Den store Katekismus. I om koncilierne og kirken fra 1539 siger han ifølge Praktisk teologi side 105:

»jeg tror på en hellig, kristelig kirke, de helliges fællesskab. Der forklarer troen klart, hvad kirken er, nemlig et fællesskab af hellige, det vil sige en flok eller en forsamling af de mennesker, som er kristne og hellige. Det hedder en kristelig, hellig flok eller kirke«.

Og endnu i 2016 er den Lutherske forståelse tolket ind i kirken: at samfund og menighed hører sammen, og Gud er forudsætningen for, at det hele hænger sammen.

METODE

Det er min drøm, at sogn, menighedsråd og menighed har mulighed for at arbejde sammen om, hvordan deres kirke kan blive mere fyldt til gudstjenesterne, og ud fra en fælles viden kan skabe handling. Derfor var jeg fra begyndelsen indstillet på at inddrage menigheden i min undersøgelse.

Jeg ønskede at tage stikprøver på opfattelsen af relationer mellem kirke, samfund og menighed i udvalgte sogne i Viborg Stift i et forsøg på at klarlægge, hvad der er særligt relevant for arbejdet med kirken på landet i 2016. Mit overordnede fokus var på at få besvaret: Hvad mener sognebørn om kirken i et sogn i Viborg Stift 2016? Og hvordan bliver kirken mere fyldt til gudstjenester?

Jeg havde gennem Viborg Stift og Biskop Henrik Stubkjær fået forslag til en halv snes sogne, jeg kunne kontakte, og jeg indledte med at sende en opfordring ud til alle disse sogne. Jeg kontaktede ud over også to sogne på deres byes face book-side. Her præsenterede jeg projektet og inviterede til en workshop på et konkret tidspunkt.

Kun to sogne svarede tilbage. I denne opgave vælger jeg at koncentrere mig om det sogn, hvor fem repræsentanter – tre menighedsrådsmedlemmer og to andre fra menigheden – deltog i workshop og besvarede spørgeskemaet. Efterfølgende blev ti fra samme sogns menighed prikket til at modtage spørgeskemaet, og fem af disse besvarede det elektronisk.

Igennem hele forløbet var deltagerne orienteret om, at jeg naturligvis vil anvende og opbevare alle oplysninger med dyb fortrolighed, så workshoppen kunne foregå så naturligt som muligt. Der bliver i forlængelse af dette ikke nævnt navne på personer i min opgave.

Da jeg ønskede at finde svarene ved hjælp af workshop og spørgeskemaer, kontaktede jeg Steen Marquard Rasmussen, som kender til undersøgelses igennem spørgsmålstyper. Spørgsmålene udspringer af en nysgerrighed på kirken som kulturel eller tros dannelsesideal for mennesker. Jeg vil gerne vide, hvilke elementer menigheden opfatter som særligt relevante at arbejde med i fremtiden, for at der kan komme flere mennesker til gudstjenesterne. I forlængelse heraf er de spørgsmålstyper, jeg har valgt at anvende, situationsafklarende,

perspektiverende, genererende, initiativafklarende, kontekstuelle og metaspørgsmål. De er nærmere defineret herunder:

Situationsafklarende spørgsmål

(Lineære spørgsmål) afklarar samtalsens fokus og er med til at fokuspersonen oplever sig mødt, set, forstået og respekteret.

Fokus på: Hvor-hvornår-hvordan?

Eksempler på situationsafklarende spørgsmål:

- Hvor går du i kirke?
- Hvornår var du sidst i kirke?
- Hvordan oplever du det er at være i kirke?

Perspektiverende spørgsmål

(Cirkulære spørgsmål) stilles for at få fokuspersonen til at gå på opdagelse og skabe nye perspektiver med afsæt i fortid og nutid.

Fokus på: Hvem-hvilke?

Eksempler på perspektiverende spørgsmål:

- Hvem har fortalt dig om Folkekirken?
- Hvem har været med til at engagere dig i Folkekirken?
- Hvilke værdier giver det dig at være en del af Folkekirken?
- Hvilke gudstjenester siger dig noget?

Genererende spørgsmål

(Refleksive spørgsmål) inviterer til at skabe nye ideer og nye muligheder med henblik på fremtiden.

Eksempler:

- Hvad tror du?
- Hvad tror du om folkekirkens fremtid?
- Hvad tror du vil fylde kirker?

Initiativafklarende spørgsmål

(Handlingsafklarende spørgsmål) er en invitation til at fokusere på læring og mulige initiativer, nye perspektiver og nye ideer.

Eksempler på initiativafklarende spørgsmål:

- Hvilke mulige initiativer vil passe dig?

- Hvilke perspektiver har spørgsmålene åbnet op for hos dig?
- Hvad er dine ideer til fyldte kirker?

Kontekstuelle spørgsmål stilles for dels at udbrede den organisatoriske kontekst som regler, normer, procedurer, kulturer, personer og grupper, dels for at vise, hvorledes de påvirker eller bliver påvirket af samtalen.

Eksempler på kontekstuelle spørgsmål:

- Hvordan oplever du kulturen i Folkekirken?
- Hvilke personer møder du i Folkekirken?

Metaspørgsmål er en parallelsamtale om den pågående samtale, som kan hjælpe til en konstant refleksiv dialog.

Jeg fandt frem til relevante spørgsmål vedrørende kirkens betydning med afsæt i en nysgerrighed på kirken som kulturel dannelsesideal for mennesker som for eksempel:

1. Hvorfor går du i kirke?
2. På hvilke måder bidrager kirken til dit liv?
3. Hvad får dig til at engagere dig i kirken?
4. På hvilke tidspunkter eller i hvilke situationer oplever du, at kirken får en særlig betydning i dit / menneskers liv?
5. Hvordan lever kirken op til dine forventninger om, hvad en kirke skal gøre for dig som kirkegænger?
6. Hvad ville du gerne ændre, hvis du kunne i forhold til den rolle, som kirken spiller for dig og det lokalsamfund, du er en del af?
7. Hvordan kan kirken komme til at betyde mere for mennesker i et lokalsamfund?
8. Hvad vil være afgørende for, at mennesker vælger kirken og engagerer sig i den?
9. Hvordan kan kirken organiseres anderledes og på nye måder, så dette bliver muligt?
10. Hvad skal bære kirken ind i menneskers hjem i fremtiden? (Eller: *Hvordan skal kirken se ud eller agere i fremtiden for, at den bliver en del af menneskers liv?*)

11. Hvad er det for præmisser, som folkekirken på landet bygger på?

12. Hvad er det, der bærer kirken?

13. Er der andre konkurrenter til kirken?

Den proces førte til, at vi i workshoppen arbejdede med spørgsmål som:

- Hvad ser du som et problemområde for kirken/ i kirken, hvis der er et sådant?
- Hvordan udvikler vi mere kirke, så kirken bliver mere fyldt til gudstjenesterne?
- Hvad drømmer du om?

Desuden udviklede jeg et spørgeskema, der også blev sendt til nogle, der ikke deltog i workshoppen. Det indeholdt 38 spørgsmål.

RESULTATER AF WORKSHOP

Dette afsnit refererer nogle af de svar, jeg fik, på workshoppens overordnede spørgsmål.

Workshop-spørgsmål 1:

Hvad ser du som et problemområde for kirken/ i kirken, hvis der er et sådant?

Flere af svarene handler om sognets demografiske udvikling. Med et befolkningstal på 365 mennesker, skal der komme folk udefra, hvis kirken skal fyldes mere op.

Men der peges også på en kulturændring, hvor kirkens rolle er erstattet af meget andet som fx sportsaktiviteter. Et dalende engagement ses også, når der er menighedsrådsvalg, hvor der aldrig er kampvalg, da ingen stiller op. Folk er optaget af meget andet.

»Mange mennesker er ikke fortrolig med kirkens værdier«, nævner nogle. Synspunktet bliver suppleret med, at det er svært at få de unge til at komme til søndagens gudstjeneste. De synes »kirken er kedelig«, og »salmerne er for gammeldags, de er ikke tidsvarende«.

På det konkrete plan er der kommentarer til antallet af gudstjenester. Der er to gudstjenester i pastoratet hver søndag, og det nævnes, at to gudstjenester om måneden er for meget i hver kirke.

Workshop-spørgsmål 2:

Hvordan udvikler vi mere kirke, så kirken bliver mere fyldt til gudstjenesterne?

Her kom mange konkrete forslag – blandt andet ændringer af søndagsgudstjenester til en højmesse kl. 10.30 eller kl. 11.00 hver måned, mens den sidste gudstjeneste om søndagen ændres til en kortere gudstjeneste uden altergang.

Der kom forslag om, at der i stedet for den ene af de to gudstjenester i sognets kirke om måneden, så skal der være noget andet: f.eks. aftensang, fyraftens gudstjeneste. Et hverdagsarrangement om måneden, der kan være i samarbejde med kulturhuset, og mange har lettere ved at komme, hvis det er kl. 19.00 i stedet for kl. 17.00.

Indholdet i gudstjenesten blev også drøftet, herunder mere inddragelse af kirkegængerne. Vi talte om sangtæner, spaghetti-gudstjenester, meditationsgudstjenester, mulighed for at spørge ind til tekster og prædiken, for at bede kirkegængere om en læsning eller om at vælge en salme.

Det blev nævnt, at kirkesangeren gerne vil synge solo, og der blev opfordret til at variere orgelmusikken ved også at bruge klaver og saxofon.

Det blev understreget, at vi skal invitere flere børn til fx dåbstræf, minikonfirmandtræf eller konfirmandtræf, for når der er børn med, så møder hele familien op.

Workshop-spørgsmål 3: Hvad drømmer du om?

Udtrykt på forskellig måde handler mange af svarene om trivsel i sognet, bevarelse af landsbykirken og at flere kommer i kirke.

Der er meget konkrete tanker om ændringer i kirken indretning og udsmykning - knæfaldet skal væk og bænke byttes ud med stole og en ny altertavle skal trække folk til.

Helt konkret også forslag om åbent hus i præstegården eller kirken en gang om måneden, hvor man kan møde op som i en »teologisk advokatvagt«.

Og endelig et gudstjenesteudvalg, der kan være med til at planlægge mange forskellige gudstjenester.

KONKLUSION

Jeg vil i dette afsnit give eksempler på, hvad jeg tolker ud fra de svar, jeg har fået i min workshop, når jeg samtidig supplerer dem med svarene på mit spørgeskema. Det vil jeg gøre ved at slå ned på udvalgte dele af undersøgelsen.

På spørgsmålet: »Hvilke værdier giver det dig at være en del af folkekirken?« er der tre svar, der hver især scorer seks stemmer og dermed bliver den mest udbredte opfattelse hos deltagerne. Det er fællesskab, næstekærlighedsbudskabet og kirkens budskab om de dybeste spørgsmål i tilværelsen. Det bekræfter, at folkekirken er forbundet med afgørende dele af tilværelsen. Jeg udleder, at det også er det, der skal fortælles noget mere om. I en tid, hvor vi hører om, hvor vigtigt det er at være forandringsparat og omstillingsparat, så er det godt at have et anker til livets store spørgsmål om livet og døden.

Selv om mange således mener, at fællesskabet bærer kirken, så bider jeg også mærke i følgende svar:

»Jeg har et meget aktivt liv, og fra jeg står tidligt op og til jeg går i seng, er der nærmest konstant mennesker omkring mig. Jeg har mand, 3 børn, familie, venner, nye og gamle kollegaer jeg har fællesskaber med, et fuldtidsarbejde inden for psykiatri, hvor jeg hele arbejdsdagen er sammen med andre både kollegaer, borgere, gæster ude fra osv. og hvor jeg er opmærksomme på andre. Så derfor har jeg ikke behov

for yderligere fællesskaber og begivenhedsrige arrangementer. Jeg forsøger at finde hvile og indre ro i de små åndehuller jeg har i løbet af en dag, og har også de kristne værdier med mig indeni i det, jeg tænker, siger og gør. Derfor søger jeg ikke efter fællesskaber i kirken«.

På spørgsmålet: »Hvordan oplever du det at være i kirke?« er der igen bestemte svar-muligheder, der får rigtig mange kryds. Oplevelsen er, at kirkesøget er forudsigeligt, nærværende, giver tid til eftertænksomhed og den pågældende får noget med derfra. Jeg slutter ikke mindst på baggrund af det sidstnævnte, at kirken fortsat giver mening og opfylder nogle behov.

I forlængelse heraf er det interessant at se på de svar, der kom på workshoppens overordnede spørgsmål: hvordan udvikler vi mere kirke, så kirken bliver mere fyldt til gudstjenesten? Det er vigtigt at have fokus på »mere fyldt«, for som en svarer i spørgeskemaet: »Jeg tror aldrig, vi vil få fyldte kirker«, og en anden understreger, at det »er vel ikke et mål i sig selv«.

Anderledes gudstjenester

Men når det handler om 'mere fyldt' er der overordnet et stort ønske om mere variation i form af flere anderledes gudstjenester og arrangementer. Hos nogle handler det primært om tidspunktet - fx gudstjeneste en hverdag kl. 19. Hos andre handler det om form og indhold, men også her peger svarene i flere retninger. En del ønsker gudstjenester med mere musik, med mere dialog med præsten og inddragelse af menigheden, som det ses af svarene:

»Mere musikgudstjenester, meditation m.m.«, »Lav hverdagsgudstjenester i stedet for søndagshøjmesser. Jeg bruger helst ikke min søndag formiddag i kirken«, »At bruge kirken og kirkerummet til andet end decideret kirkelige handlinger. Musik, kunst, foredrag etc.«, »Sangafterner« og »Kunstgudstjenester«.

Andre af undersøgelsens deltagere ønsker ro - »tidspunkter, hvor der er stilhed. Det kan jeg godt lide. Så der ikke hele tiden er en aktivitet (tale, sang, musik osv.), men hvor der også er ro til bare at være i kirkerummet og fornemme sin vejtrækning og egne tanker og indre stemning«.

En smule advarende skriver en deltager: *»For mange aktiviteter i kirken - for at tiltrække kirkegængere - tænker jeg, kan også have den modsatte effekt, at det frastøder mennesker og familier, fordi mange er mætte af aktiviteter. Aktiviteter via jobs, børnenes fritidsaktiviteter, aktiviteter i forældreråd på skoler og i institutioner, aktiviteter med venner, kollegaer, hobbies osv.«.*

Inddragelse af kirkegængerne og gudstjenesteudvalg

En deltager kommer også med et forslag, der lægger sig op af andres idéer om dialog og aktiv menighed. Den pågældende skriver:

»Kan kirkegængerne blive mere aktive i gudstjenesten? Ved fx at blive inddraget - ikke ved blot at oplæse eller gentage kirkens ord, men at forholde sig til og drøfte kirkens ord. fx hvad betyder kirkens ord for mig?«.

Det er utvivlsomt vigtigt at begynde i højere grad at inddrage menigheden. Jeg er efter dette studie blevet nysgerrig på at undersøge, hvordan andre kirker inddrager og involverer frivillige til gudstjenesten, som et udtryk for at kirken jo består af mennesker og ikke er en bygning.

Et andet udtryk for involvering kom gennem forslaget om et gudstjenesteudvalg, som kan være med til at planlægge de mange variationer af gudstjenester, der også kom ønske om. Et sådant udvalg synes umiddelbart oplagt at realisere, ikke mindst da undersøgelsen også peger på, at præsten skal være opsøgende og aktiv ude i lokalsamfundet.

Præstens rolle

De fleste er opmærksomme på, at tingene ikke kan fortsætte, som de var, fordi der er sket en kulturel ændring, så kirken og gudstjenesten fremstår gammeldags og utidssvarende. Der synes behov for en tilpasning til det sekulariserede fragmenterede med præg af eventkultur og folkelige arrangementer. Det er i den forbindelse meget positivt, at deltagerne i min undersøgelse er parat til delagtighed ved planlægning og gennemførelse af gudstjeneste. Flere steder i svarene slår det mig dog også, at der er store forventninger til kirken og ikke mindst præstens rolle i forbindelse med en fornyelse af kirken på landet.

Jeg er blevet bevidst om, at alle de folkelige forventninger der er til præstens rolle får den teologiske konsekvens, at det er præsten som bliver den kirkebærende eller bliver kirkens subjekt. Det er betænkeligt ud fra en Luthersk tankegang om det almindelige præstedømme om menighedens fællesskab som det kirkebærende eller som kirkens subjekt.

En deltager skriver:

»Har ofte tænkt på, om kirken kan komme »ud« til os på en anden måde end vi kommer til kirken? I de her tider, hvor der ikke kommer mange kirkegængere i kirken, så i stedet for at »lokke« mennesker til kirken med forskellige aktiviteter, så kan det også være, at der skal tænkes i andre baner på den måde, at kirken eller præsterne skal komme ud til mennesker eller familier på en anden mere aktiv måde. Måske der skal være mere dialog med præsten på en anden måde end igennem kirkegang? Måske skal præsterne åbne op for mere samtaletid, hvor stort og småt kan drøftes med præsten? Som udgangspunkt ikke omkring det kristne budskab, men at præsten møder det enkelte menneske dér, hvor det er, og så kan det kristne budskab blive inddraget i løbet af samtalen«.

Der er konkret forslag om, at præsterne kunne have »åbent-hus-tid«, hvor det var muligt at komme og samtale med præsten om det, der nager – stort som småt.

»Præsten skal komme mere ud til mennesker mere end bare at være inde i kirken«, lyder et af svarene, og der er forslag om at være mere synlig også i de unges hverdag:

»Tit bliver folkekirken også forbundet med ældre mennesker, plejehjem, sygdom, død, men kirken kan jo også komme ud der, hvor livet leves blandt børnene og de unge fx i skolerne eller på uddannelsesinstitutioner eller lignende, hvor kristne værdier i samtaler også kunne give mening og gøre en forskel. Unge med præstationsangst på uddannelsesinstitutioner kunne måske have mulighed for at samtale med en præst ligesom de nogle steder har mulighed for at tale med en mentor eller en psykolog. Det kunne være et tilbud for dem«.

På spørgsmålet om, hvad der vil være afgørende for, at mennesker vælger kirken og engagerer sig i den, lyder et par af svarene:

»At præsten er nærværende og en del af byens liv«, og »måske færre gudstjenester, mere relation med præsten uden for kirken, mere samtale med præsten«.

Svarene fortæller mig, at kirken ikke behøver at være i kirkens rum, men kirken er der, hvor præsten er i relation til mennesker. Måske er det slet ikke afgørende at stable arrangementer på benene. Måske er der mindre fokus på fællesskabet i menigheden og mere på dialog med præsten og samtaleid.

Det er ikke kun af det gode, for jeg bliver jeg bevidst om, at alle de folkelige forventninger der er til præstens rolle kan få den teologiske konsekvens, at det er præsten som bliver den kirkebærende eller bliver kirkens subjekt, og det er betænkeligt ud fra en Luthersk tankegang om det almindelige præstedømme om menighedens fællesskab som det kirkebærende eller som kirkens subjekt.

På det store spørgsmål *»Hvad drømmer du om?«* går det igen, at kirken har betydning og værdi i lokalsamfundet og for menigheden. Men også at den vil være i stand til at bryde vaner og fordomme og lykkes med at forny sig. Der tales om at kirken skal *»redefinere sit virke og sin rolle i samfundet«* i håb om *»At den må bestå i evighed«*.

Helt overordnet må jeg konkludere, at processen med workshop og spørgeskemaer har skabt nye ideer, og jeg kan se positive fremtidsmuligheder for kirken i et landsogn.

KRITISKE OVERVEJELSER

Undersøgelsen har et meget begrænset antal deltagere og rummer rigtig mange spørgsmål. Begge dele ville jeg nok ændre, hvis jeg skulle gøre det om igen.

38 spørgsmål er mange og udfordrer deltagerens tålmodighed. Jeg kan næppe forvente at få tilstrækkeligt kvalificerede svar, når jeg stiller så mange spørgsmål. Det virker også som om, nogle af spørgsmålene ikke synes relevante for menigheden i forhold til gudstjeneste og kirke. De ser dem ikke ind i en teologisk baggrund, hvor jeg ser en sammenhæng. Så skulle jeg gennemføre undersøgelsen igen blev det med færre og mere fokuserede spørgsmål.

Der er også en vis risiko ved at vælge en multiple choice-form, da jeg jo så formulerer nogle svarmuligheder, hvor der også er risiko for, at andre kan tolke dem på deres egen måde. Når jeg fx spørger om det at være i kirke opfattes som 'forudsigeligt' - hvad betyder det så? Er det forudsigeligt på grænsen til kedeligt eller forudsigeligt på grænsen af trygt. Det kan være svært at afgøre, om et kryds her skal opfattes neutralt, positivt eller negativt ladet.

Det ville klart styrke undersøgelsen, hvis der havde været flere deltagere. Det ville også have været gavnligt, om deltagerne var kommet af sig selv og kommet ude fra, så de ikke var 'prikket' og dermed har en form for relation.

På trods af det, gav den - ligesom workshoppen - frugtbare input.

Det har i analysen været tydeligt for mig, at det gør en markant forskel, om man taler sammen i en workshop eller sidder alene og besvarer et spørgeskema. I workshoppen har der været en slags brainstorm, og jeg erfarede ved at lytte, at deltagerne ved at drøfte holdninger i fællesskab lod sig inspirere af hinanden.

Det kunne være spændende at samle hele gruppen der besvarede spørgsmålene til en workshop med dialog om emnerne.

Endelig ville jeg finde det spændende, hvis denne opgaves undersøgelser var blevet udbygget med nogle få enkeltstående kvalitative interviews, hvor der virkelig var mulighed for at gå i dybden og søge svar på spørgsmål som hvorfor og hvordan.

PERSONLIG PERSPEKTIVERING

Efter den afholdte workshop stod det klart, at den måske kan føre til forandringer i sognet. Der vil ikke ske nogle ændringer før menighedsråd, menighed og præst er enige om, hvor der eventuelt skal sættes ind, men alene i samtalen er der sket en bevidstgørelse omkring kirken på landet, og den er afgørende og meget brugbar for at arbejde videre.

I min studieorlov er jeg blevet mere bevidst om, at jeg er meget glad for at være præst men også at jeg gerne vil være præst på en ny måde i fremtiden. Jeg har blandt andet tænkt, at jeg som præst

- skal komme ud til mennesker i deres huse, for så kommer menigheden til »*mit hus*«, som er kirken.
- gerne vil tage mig mere og fortsat af præstens kerneopgaver som er at holde gudstjenester, besøge gamle og syge, undervise minikonfirmander og konfirmander.
- vil lave så lidt administrativt arbejde som muligt og uddelegere så meget som muligt og at holde en gudstjeneste hvor jeg er præst om søndagen, så der er »*kun*« er en gudstjeneste i pastoratet.
- få frigivet ressourcer til at møde mennesker ude, der hvor de er, og invitere til åben snak i præstegården og i sognehusene en gang om måneden.

Jeg er blevet bevidst om at præst og menighedsråd, har så travlt med at finde på for at lokke mennesker til og at det nok alligevel aldrig kører af sig selv. For hver gang der har været et spændende arrangement, så dvæles der ikke ved det, men de fleste er hurtigt videre med tanken om, hvad er det næste, der kan sættes i gang.

Pilgrimspræsten, der går med mennesker ude på vejene og læser en bibeltekst, mens man vandrer i Guds store grønne katedral - det, tror jeg, der er fremtid i.

Der er ligeledes fremtid i at tilbyde vejledning for åndeligt søgende og at holde stille/meditationsgudstjenester for de, der har nok i hverdagen og som behøver et iscenesat stillerum for at finde roen. Samtaletid med menigheden, tror jeg også på, er vigtigt i fremtidens kirke.

Jeg synes, det er en genial ide at nedsætte et gudstjeneste-råd, hvor medlemmerne sammen med præsten arrangerer gudstjenesten. Det være sig en særgudstjeneste en gang om måneden for den ugentlige søndagsgudstjeneste, der forsvinder, hvis man altså i en forsøgsordning med biskoppens tilladelse beslutter at holde en søndagsgudstjeneste i pastoratet.

Også min undersøgelse afspejler, at kirkens professionaliserede kultur ikke umiddelbart matcher senmodernitetens efterspørgsel på personlig involvering og autenticitet. Derfor oplever vi et boom i nye kirkelige aktivitetsformer, som i langt højere grad giver deltagerne mulighed for at tage ansvar og være medproducerende i den kirkelige praksis - en participato-udvikling. Det støder jeg på i mange af de svar, jeg har fået, fx i form af ønsker om dialog om tekst og prædiken under gudstjenesten. Der er næppe tvivl om, at vi skal supplere teologiens teoretiske blik med at lytte os ind på menighedens egne erfaringer og levede kristendom, så vi kan bringe konkrete menneskers praksisser og fortolkninger i fokus.

Meget peger på, at tiden er til at forny kirken og blive mere bevidst ved at spørge, hvad menigheden egentlig mener om kirken. Hvis flere vil undersøge og spørge menigheden om, hvad den ønsker, kan hvert sogn sætte retningen for kirken 2016 og frem. Det kræver dialog, åbenhed, ærlighed, fælleskab og villighed og parathed til forandring for at hjælpe kirken til at blive mere tidsvarende.

FORUNDRING OVER FORUNDRING

GODLY PLAY SOM ET REDSKAB TIL FORUNDRING MED KONFIRMANDER. BØRNETEOLOGI OG RELIGIONSPÆDAGOGIK I PRAKSIS.

Brian Krüger Iversen | Gjellerup pastorat | Viborg Stift

Naar der tales til et Barn om Christendommen, og Barnet ikke voldeligen i overført Forstand mis-handles: saa tilegner det sig alt det Milde, det Barnlige, det Elskelige, det Himmelske; det lever sammen med det lille Jesu-Barn, og med Englene, og med de hellige Tre-Konger, det seer Stjernen i den mørke Nat, det reiser den lange Vei, nu er det i Stalden, Forundring over Forundring, altid seer det Himlen aaben, med hele Phantasieens Inderlighed længes det efter disse Billeder - nu, og lad os saa ikke glemme Pebernødderne og al den anden Herlighed, der falder af i den Anledning; thi lad os fremfor Alt ikke blive gamle Labaner, der lyve om Barndommen, der tillyve sig selv dens Over-spændthed og fralyve Barndommen dens Virkelighed.

Søren Kierkegaard - i Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift til De Philosophiske Smuler. Samlede værker VII side 521.

INDLEDNING

Det er over 17 år siden jeg havde mit første konfirmandhold. Som ung præst kastede jeg mig glubsk over det store udbud af undervisningsmateriale, der var på markedet. Særligt fokus naturligvis på det materiale, som jeg havde oplevet i min praktik og i pastoralseminariets undervisning i didaktik.

Fra starten var det for mig Kaj Mogensens »større kærlighed har ingen«. Det var Ågård/Hvas »K-materialet«. Det var »Nutidens lignelser« af Kristians Brogaard. Peter Madsens »Menneskesønnen«, naturligvis. Senere kom Con Dios til og det hele blev mikset og koblet med egne ideer og med nye metoder ala Cooperative Learning. Jeg har holdt alle antenner ude efter nye materialer og tendenser og har læst også »Alle mine kilder« og

»At sætte ord på hvad jeg tror på«. Jeg har læst om »Drenge og konfirmationsforberedelse« og har hentet ideer og inspiration i Steen Skovsgaards »Det bedste er Gud« i artikler, foredrag, kurser osv.

Jeg har brugt musikvideoer, kortfilm, spillefilm, internettet osv. - og gør det stadig i begrænset omfang.

For ca. 12 år siden havde jeg mit første forløb med en specialklasse. Her valgte jeg at bruge Kristuskransen og lade den være ramme om forløbet. Siden da er jeg igen og igen vendt tilbage til Kristuskransen som et godt pædagogisk redskab til at få fat på Jesu livs-historie, den kristne troslære og vores eget liv i kobling med det.

Kristuskransen er konkret, fysisk. Den gør kristendommen bærbar i mere end én forstand og den åbner for en liturgisk tilgang til »det med Gud« fremfor en mere traditionel læringsmæssig-tilgang. Der er udgivet en mængde litteratur om Kristuskransen - både til egen personlig andagtsbrug mv. men også til brug med konfirmander.

Jeg er kommet længere og længere væk fra de konfirmandmaterialer, jeg brugte i starten - i hvert fald i bogform! Ikke at der er noget galt med dem. Og mange af ideerne og tilgangene ligger naturligvis stadig i rygsækken og findes frem, når der er behov. Det er nok snarere mig, der bare er ved at finde min form.

En tendens viser sig. De seneste år har mine konfirmander ikke set et eneste elevhæfte. De har ikke udfyldt et eneste arbejdsark. De har stort set ikke haft en blyant i hånden, andet end da de skulle tegne skitser til et maleri på deres salmebog og til deres konfirmand-ikon, og så til at skrive deres evaluering ...

I stedet har de arbejdet med stilhed, Kristuskransens Jesus-fortælling og kobling til deres eget liv. De har hørt meget bibelhistorie – genfortalt efter præstens til tider svigtende hukommelse, men det tager de ganske pænt. *(Faktisk er de så glade for at få fortalt bibelhistorie, at mange af dem i deres evaluering skriver: Fortæl mere bibelhistorie!).* De har brugt tid på forundring og for en vis del på kreativ respons på deres forundring *(og nej, jeg er ikke nogen særlig kunstnerisk person og er faktisk temmelig farveblind).*

Drama har jeg aldrig været god til at inddrage – og mine konfirmander efterspørger da også løbende mere bevægelse, så et eller andet må jeg gøre ved det ... på et tidspunkt.

Når jeg vælger at skrive og fortælle om GODLY PLAY, så skyldes det, at jeg her har fundet noget, som på en særlig måde kan få bibelhistorien i fokus og fastholde dette fokus i et relevant og medinddragende forløb, hvor du ikke behøver være god til hverken at læse eller skrive for at kunne være med.

Jeg oplever GODLY PLAY som en værdifuld metode, som også kan koble konfirmationsforberedelsen sammen med gudstjenesten/liturgien og som anerkender konfirmandernes tanker om Gud, Jesus, kirken, troen som relevante i en teologisk debat. Tror jeg nok.... for jeg har ikke prøvet det i praksis med konfirmander. Det skal det næste år bruges på!

BØRNETELOGI

Det, som for alvor fik mig på sporet af Godly Play og gjorde mig nysgerrig på det, var begrebet »børneteologi«. Det vil sige:

- teologi FOR børn: Hvad skal vi sige til børn - og hvordan gør vi det?
- teologi OM børn: Hvad siger Bibelen om børn?
- teologi MED børn: Hvordan skabes en jævnbyrdighed mellem barn og voksen, så den voksne mere bliver samtalepartner end for

midler af troens anliggender? *(om end der naturligvis altid være forskel på barn og voksen).*

- teologi AF eller FRA børn: Hvordan - og i hvilket omfang - kan barnet være et forbillede for den voksne, så læring også kan gå fra barn til voksen og ikke kun den anden vej?

Når vi taler om børneteologi er det selvsagt ikke teologi som akademisk disciplin. Formålet med børneteologien er dermed at få teologien (*læren om Gud*) ned i øjenhøjde, så »det med Gud« ikke udelukkende bliver for de lærde.

Det er en spændende vinkel på teologien. Man skal naturligvis ikke i det arbejde glemme, at der er en asymmetri mellem barn og voksen. Den voksne ved noget, som barnet endnu ikke ved og har lært. Man skal heller ikke i den sammenhæng ophøje barnet, så det nærmest kun er barnets tilgang til Gud, som er sand og uspoleret. Og endelig må man heller ikke falde i den grøft, at man overlader det til barnet selv at definere troens indhold. Det er at svigte og at overbelaste barnet.

Men børneteologien giver god mening som pejsesnor for det religionspædagogiske arbejde, når den er et udtryk for

- at barnet er fuldt ud så meget værd som den voksne, og
- at barnet samtidig er fuldt og helt afhængig af, at den voksne vil hjælpe barnet på vej.
- at barnet både anerkendes lige der, hvor det er, samtidig med
- at den voksne påtager sig at opdrage, undervise og forkynde, for også at føre barnet til selvstændighed.
- at man ikke devaluerer barneteologien til blot at være en almenreligiøs dannelse, men
- at man tager højde for, at kristendommen pr. definition er en åbenbaringsreligion.¹

¹ Carsten Hjorth Pedersen: Dit kompetente, kristne barn – en vurdering af teologi med børn.

ORLOVENS FORLØB

Studieorloven blev indledt med et tredages kursus på Diakonhøjskolen, hvor jeg blev uddannet fortæller og vejleder i Godly Play.

Dernæst fulgte læsning om tanker, teori og strømninger bag såvel Godly Play som religionspædagogikken generelt.

Undervejs arbejdede med afprøvning af fortællinger i praksis samt oversættelse af en række lektioner fra det amerikanske forlæg til dansk. Herunder overvejelser over didaktiske og teologiske udfordringer i forhold til brug med konfirmander.

Anskaffelse/produktion af materiale til fortællinger.

Løbende sparring med primært Erik Holmgaard, sognepræst ved Gl. Haderslev kirke, og underviser i Godly Play. Efter aftale med ham og Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler er jeg nu startet op på uddannelsen til at blive underviser i Godly Play.

Orloven sluttede den 18.-20. august med deltagelse i første af fire kurser, der (*sammen med fortæller-kurset ved orlovens start*), gør mig til underviser. De kommende to kurser er i januar 2017 på Diakonhøjskolen og i september 2017 på FUV, Løgumkloster.

HVAD ER GODLY PLAY?

Godly Play bygger på Maria Montessoris banebrydende pædagogiske ideer helt tilbage fra 1930'ernes Italien og Spanien. Der er ikke meget pædagogik fra dengang, som stadig anses for relevant. Hendes arbejde er undtagelsen. Hun udviklede en pædagogisk metode til læring, som både tog højde for indretningen af rummet, børnenes leg og de materialer, der skulle bruges i undervisningen og legen.

Noget at det nye dengang var, at Maria Montessori ikke bare fastslog en sammenhæng mellem leg og læring, for det var ikke i sig selv nyt, men at hun på sin vis styrede legen (også når børnene oplevede den som fri) med selvkorrigerende legetøj og instruerende materialer, som var med til at give børnene bedre sans for former, aktivitet, sammenhæng og mening.

Samtidig pegede hun også på børnenes behov for stilhed og ro.

I begyndelsen af 70'erne stødte præsten Jerome Berryman på hendes arbejde. Han havde under sit teologiske studie i 50-60'erne oplevet igen og igen at sidde med det samme spørgsmål under forelæsninger, studiegrupper mv. Spørgsmålet om: hvad med børnene?

Han oplevede et stort fravær af fokus på børnene. Både deres plads i kirken og Guds rige (jf. Jesu ord om børnene) men også om, hvordan man overhovedet skulle kommunikere om kristendommen relevant til børn.

Efter de teologiske studier fortsatte han sin opmærksomhed på undervisningen af børn. I 1971-72 studerede han et år på The Center for Advanced Montessori Studies i Italien. Siden da har stort set alt professionelt fokus været på børneteologi - også i praksis. Siden 2007 har han været direktør for The Center for the Theology of Childhood, som er et research center for Godly Play Foundation.

Gennem mange år studerede, afprøvede og udviklede J. Berryman sammen med sin kone det materiale, som de så i begyndelsen af 90'erne var klar til at udgive med bogen *Teaching Godly Play*. Siden da er der udkommet flere bøger med lektioner/præsentationer af flere bibelhistorier, lignelser, liturgiske lektioner, samt baggrundsmateriale og såvel teologiske som pædagogiske artikler, bøger mv.

Der er flere elementer, der er gode at få overblik over, hvis man skal se og forstå Godly Play tankegangen. Her følger en kort gennemgang af de væsentligste:

Et Godly Play forløb

Det religiøse sprog

Tærsklen

Cirklen

Respons

Festen

ET GODLY PLAY FORLØB

Hvis man følger oplægget fra skaberne af Godly Play, forløber et Godly Play møde med børn efter en helt fast skabelon.

Ved hvert møde er der to voksne tilstede. Fortælleren og Vejlederen.

Åbning: Vejlederen tager imod ved døren, der bydes velkommen og vejlederen sikrer sig, at hver enkelt barn er set. Når barnet er klar, kommer det ind lokalet. Lokalet er indrettet og forberedt til formålet. Puder er lagt i en cirkel. Her sidder fortælleren klar og tager imod. Når alle er på plads og der er snakket stille færdig om løst og fast skabes nærvær om dagens program. Evt. indledes med en sang, bøn eller tilsvarende »liturgisk« opstart.

Høre ordet og give respons: Derefter hentes fortællingen fra reolerne og bæres ind i fortælle-cirklen og der fortælles. Efter fortællingen følger forundringsfasen, hvor der samtales om fortællingen ud fra en bestemt type af spørgsmål, der giver alle mulighed for at kunne deltage - også helt uden forkundskaber. Fortællingen sættes på plads igen.

Nu er fortællingen hørt, den er drøftet og nu følger så den kreative respons. Det er her hvor der arbejdes individuelt med lige akkurat den form for kreativitet, som børnene selv vil. Det kan være alt fra modellervoks, til tegning/maling, måske leg med fortællingen osv.

Fejring og tak: Så »dækkes bordet«. Der deles servietter og glas ud og serveres noget helt enkelt, lidt frugt, en glas juice eller lign. Inden man spiser er der fælles takkebøn eller en sang.

Udsendelse: Så er forløbet ved at være slut. Der rundes af og sendes afsted med velsignelse og håndtryk eller knus til hver enkelt.

Jeg vil gå mere i detaljer i det følgende. Men også tilføje her, at sådan er forløbet tænkt, da det er udviklet til børn i alderen 3-6, 6-9 og 9-12 år, typisk i noget søndagsskole-lignende arbejde i den episkopale kirke. Jeg vil i forbindelsen med mit forsøgs-år med konfirmander gribe visse elementer anderledes an og alligevel forsøge at være tro mod ideen om en form for liturgisk ramme omkring fortælling, respons og samvær.

DET RELIGIØSE SPROG

Børns kendskab til Gud er ofte meget enkelt, u-differentieret og nonverbalt. Det betyder ikke, at de ikke har et kendskab til Gud eller en forståelse af, hvem Gud er. Men de har blot ikke et sprog for det og kan have svært ved at sætte ord på, hvem/hvad Gud er.

Her går Godly Play på to ben: Det ene at give børnene et øget kendskab til Gud. Ikke gennem fakta eller underholdning, men gennem den væsentligste kilde til kendskab om Gud: Bibelens fortællinger.

Og det andet at lære børnene et sprog, hvorigennem de kan udtrykke det, som de oplever, tænker og føler om Gud. Her er leg en oplagt mulighed.

Allerede tidligt har børn en forståelse for matematik. Har jeg tre bolde, og du tager den ene, har jeg kun to tilbage. Det kan et barn sagtens se og forstå. Hvis det ene barn har fire kiks og det andet kun tre, kan et barn nemt forstå, at fire er mere end tre.

Men barnet har ikke sprog for det. De kan ikke sige $3 - 1 = 2$ eller $4 > 3$

Det matematiske sprog lærer de først senere.

Tilsvarende med det religiøse sprog. Børn kan sagtens have en forståelse for Gud, uden at være i stand til at tale ret meget om Gud. *(Her er der i øvrigt i vores kultur måske en tendens til, at mange voksne heller ikke har sprog for at tale om Gud. Min erfaring er, at manges sprog omkring det religiøse begrænser sig til noget i retning af »der er nok mere mellem himmel og jord«).*

Det religiøse sprog er anderledes end andre sprog. I det matematiske sprog taler man om funktionerne:

- at lægge til (*addere*)
- at trække fra (*subtrahere*)
- at gange (*multiplacere*)
- at dele (*dividere*)

Det kristne religiøse sprog har andre funktioner end i matematikken. Her handler det om:

- a. at skabe identitet
- b. at udforske den kristne betydning
- c. at gøre forløsning mulig for verden og samfundet
- d. at åbne vejen til at opleve nærværet af den mystiske Gud

Disse funktioner åbnes for os gennem:

- ad a) de bibelske fortællinger
- ad b) Jesu lignelser
- ad c) de liturgiske handlinger
- ad d) stilheden, eftertænksomheden, andagten.

Godly Play er en metode til at lære dette sprog at kende. Inden for rammen af Godly Play leges/fortælles bibelfortællingerne, der gives plads til fælles forundring over det, vi har hørt/set, der åbnes mulighed for respons på det set/hørte gennem eget kreativt arbejde og der indbydes til bøn, stilhed og eftertænksomhed på en naturlig og inkluderende måde.

Bibelfortællingerne er opdelt i kategorier alt efter om det er »hellige fortællinger« fra GT eller NT. Om det er kernefortællingerne eller berigende fortællinger. Om det er lignelser eller liturgiske fortællinger osv.

Hver fortælling har sine rekvisitter, figurer mv. og er fysisk til stede i rummet. De står placeret på hylder/reoler, og er organiseret, så det er tydeligt at se, hvad der er hvad. Det vil med andre ord sige, at Bibelens fortællinger er visuelt tilstede, side om side med den trykte bibel og salmebog.

(Det er naturligvis ikke alle bibelens beretninger, der står i rummet. Hver enkelt fortæller udvælger sig dem, som man finder mest relevant. Nærværende læseplan er mit bud på, hvad der kunne være relevant med konfirmander).

Bibelfortællingen er skrevet til fortælleren (med fuldt manuskript inkl. anvisning til brug af figurer og rekvisitter undervejs). Det kan føles i starten som at male et maleri efter numre ... men det er kun i starten - og kun for fortælleren. Tilhørerne oplever en fri fortælling, som ikke er oplæsning. Og en fortælling som ledsages af noget visuelt, der kan fastholde opmærksomheden. Tilhørerne vil også opleve en langsommelighed, der (når man

har vænnet sig til den og har lagt hele effektivitetstankegangen lidt bag sig) vil åbne for et nærvær, som både gør fortællingen godt og fremmer »indlæringen af sproget« og dermed også af forståelsen af sammenhæng.

Fordi fortællingen er levende ord og samtidig synligt tilstede, vil det være meget nemmere end med Bibelen som bog at trække linjer mellem forskellige tekster og dermed vise den røde tråd gennem Bibelen. Rent fysisk kan man for eksempel placere »udvandringen af Egypten« ved siden af »Nadveren« og dermed lave en kobling mellem den »gamle« påske og den nye. Eller man kan placere »den gode hyrde« sammen med »Nadveren« og lade hyrdemotivet og Salme 23 sætte nadveren i et relevant perspektiv for børn eller konfirmander. At lave den slags koblinger er langt nemmere med en »synlig« historie end med tekster, der sættes op over for hinanden.

Det at få øje for de lange træk og den røde tråd vil være med til fremme evnen til at kunne bruge det religiøse sprog og kunne gå i samtale omkring Bibelens fortællinger og relevans.

TÆRSKLEN

Man taler jævnligt om, at tærsklen til kirken og til et fællesskab med udgangspunkt i kirken er for høj. Men lige præcis for børn og børnefamilier gøres meget for at sænke tærsklen. Baby-salmesang, spaghettigudstjenester og mini-konfirmander mv. gør indgangen nemmere for mange. Og her gør præster også et stort arbejde for at konfirmander kommer godt over tærsklen.

I Godly Play arbejdes meget bevidst med, at tærsklen også har en positiv betydning og faktisk kan være en rigtig god idé - når man blot er tryk ved, hvad der er på den anden side af tærsklen. Når man følger ideen i Godly Play for børn og tager imod dem udenfor den lukkede dør. Hilser på dem, snakker med dem og følger dem ind i rummet, én af gangen, når de er klar til det, så viser man helt konkret, at nu krydser vi (dør)tærsklen. Vi bevæger os ind i et andet rum. Herinde er fokus på noget andet end udenfor. Herinde er sproget anderledes. Herinde kan der også være stilhed som en del af sproget.

Med andre ord forsøges ikke gøre det »indenfor« til det samme som »udenfor«. Tværtimod gøres tærsklen i sig selv til noget særligt og det at krydse den får opmærksomhed.

I virkeligheden er det jo det samme, vi forsøger, når vi gør konfirmanderne fortrolige med guds-tjenesten. Forskellen er blot, at hvor man ofte kan have et ønske om, at få tærsklen til kirken lavere, så er fokus i Godly Play snarere på, at forstå betydningen af tærsklen som overgangen til noget helt anderledes.

Arkitekturen i sig selv, kirkekunsten, liturgien, alter, døbefont og prædikestol signalerer tydeligt, at dette rum er anderledes. Og at det er anderledes kan netop åbne for også at gå til det på en anden måde end udenfor.

Ideelt set indrettes konfirmandstuen/undervisningslokalet, så det på samme måde signaleres, at her sker noget særligt. Og helst skal det være noget helt andet end skole, der signaleres, hvis vi vel at mærke vil gå til konfirmationsforberedelsen som noget andet end traditionelle skolefag med to streger under facit.

CIRKLEN

Cirklen fortsætter i samme spor. Det anderledes rum.

Der kan være mange pædagogiske grunde til at sidde i en cirkel. Alt fra at ingen kan »gemme« sig, at alle er lige, at det er nemmere at fastholde fokus og en god klasse-disciplin osv.

Men overordnet set er der noget oprindeligt trygt og godt ved at sidde i en cirkel. Der skabes et fælles centrum, hvor alle er med og alle kan se. Det minder om at sidde om et bål, gå om juletræet og den slags positive oplevelser. Der er simpelthen forskel på at stå i en kø eller være en del af en cirkel.

Når det får særlig betydning i Godly Play sammenhæng, er det også for at flytte fokus fra underviseren, læreren, præsten og til fortællingen. Det er den, der er det fælles fokus og vi har alle lige adgang til den.

Derfor er det også helt afgørende, at fortælleren ikke taler ned til tilhørerne. Der skal være jævn-

byrdighed. Svar skal ikke korrigeres, højest spørges ind til. Der skal etableres en stille familiær tryghed i forundringsfasen, som tillader alle at udforske fortællingen.

Fortællingerne skal ikke »oversættes« eller tolkes, men åbnes så alle kan få en chance for selv at høre og forstå. Derfor stilles meget åbne spørgsmål, så som:

Hvorfor fortalte han mon denne lignelse, for at fortælle om Guds rige?

Hvad mon manden, der såede det lille frø, lavede, mens det voksede?

Nu er jeg spændt på ... hvilken del af denne historie kunne du bedst lide?

Jeg tænker på ... hvilken del er vigtigst i denne historie?

Hvor er du i historien? Er der noget i den, der handler om dig?

Jeg spekulerer på, om der er noget i denne historiel, som vi kan fjerne og stadig have alt, hvad vi har brug for. Er der noget, vi kan undvære?

osv.

Der er tale om spørgsmål, som på forskellig måde kan gøre os bevidste, om det vi har hørt. Udfordre os til at finde en forståelse/tolkning af teksten. Inkludere os selv i historien og dermed finde relevans for vores tid og liv. Pille historien fra hinanden, samle den igen, og dermed bliver klogere på både historien og os selv.

Der er med andre ord tale om både teologisk og identifikations-skabende arbejde. Dogmatikken spiller med ved siden i et sådant omfang, at Godly Play sommetider er blevet kaldt »Playfull Orthodoxy«. Den både rodfæster i den klassiske teologi og den åbner mod nye mennesker, nye ideer, nye situationer og nye måder at tænke uden at blive rodløse.

RESPONS

Stilheden er væsentlig del af responsen på det, vi har hørt og talt om. Men stilheden hjælpes ofte bedst på vej med noget at lave samtidig. Derfor bruger man med børnene diverse kreative valg-

muligheder. Det er under stilheden og det kreative arbejde, at nye aspekter og tanker dukker op.

Lige akkurat med konfirmander forudser jeg, at stilheden og kreativt arbejde kan være en udfordring. Ikke mindst at få det organiseret på en måde, så alle kan rummes og ingen føler, at det er »barnligt« eller »pinligt«. Samtidig er det dog også min erfaring, at de fleste konfirmander er glade for at få lov at lave noget kreativt. Vi har god erfaring med at lade dem dekorere deres lærredsindbundne salmebog med symboler og med at lade dem lave ikoner over deres konfirmationsord.

Der skal gøres lidt forsøg op dette område, for ideen med at være stille samtidig med at hænderne arbejder virker god.

FESTEN

Formålet med »festen« - altså et afsluttende let måltid/snack og tak - er at sætte temponet ned, være tilstede, opleve sig som en del af fællesskabet ved at spise sammen og at kunne sætte ord på alt det, mere til og sige tak. På den måde kommer »festen« til at være en illustration af (*en del af*) nadverens betydning i gudstjenesten.

At slutte med at opleve fællesskab i praksis i en form for måltidsfællesskab mærkes med kroppen og huskes på den måde anderledes end hvis det blot var formuleret med ord.

Også her vil det, som med det kreative arbejde, kræve en nytænkning i forhold til praktikken ved konfirmationsforberedelsen. Her savnes også erfaring, og det vil være nødvendigt at prøve forskellige modeller af.

HVORFOR BRUGE GODLY PLAY MED KONFIRMANDER - OG I DET HELE TAGET MED MINDRE OG STØRRE BØRN?

En gennemprøvet **metode** for børn! ... Men endnu ikke på dansk grund særlig gennemprøvet med konfirmander.

En **teologi**, der tager børn alvorligt. Der forholder sig til det, at Jesus kalder barnet for den største i Guds rige. At han tager imod børnene, lægger

hænderne på dem og velsigner dem. At han siger, at den som ikke bliver som et lille barn, kommer slet ikke ind i Guds rige.

Det vil sige en teologi, der forholder sig til at lære OM Gud også kan handle om relationen TIL Gud - og at den teologi benytter et særligt sprog, som man ofte først skal til at lære, om end man på forhånd har en form for forståelse af, hvad det sprog kan bruges til.

Et alternativ til endnu mere **heldagsskole**: Konfirmationsforberedelse - som efterhånden mange steder er placeret efter 5-6 timers skolegang - kan med fordel struktureres helt anderledes end skolen. Dels for at kunne gribe konfirmanderne efter en lang skoledag - men også for at markere, at kirken er noget andet. Kirken er et helt anderledes hus. Vores grundbog i »faget« er af en helt anden karakter end i matematik, biologi osv. Her er ingen facit. Her er rammer, der ikke altid er klart definerede. Og her er indhold, der meget nemt kan sprænge de rammer, vi selv forsøger at sætte. Undervisningsformen kan med stor fordel markere, at det er anderledes at gå til præst end til skole. Jo mere vi gør ud af at gribe tingene anderledes an, des mere fokus kan vi give netop det særlige vi har: Liturgien, Ordet, sangene/salmerne, stilheden, bønner, samtalen, samhørigheden, »menigheden«, fællesskabet, omsorgen, måltidsfællesskabet, ritualerne, løfterne osv osv.

En **pædagogik**, som primært handler om nærvær, at lytte og at skabe rum for at lære det nye sprog og frimodighed til at tage det i brug. Med-inddragende. Alle kan deltage. Kræver ingen boglige kvalifikationer. Fremmer fantasien, åbenheden, forundringen - og at holde fokus.

Et konfirmations forberedelsesforløb, der logisk kobler fortælling, **liturgi**/handlinger, kirkegang/farver, forundring og stilhed.

HVORDAN BRUGE GODLY PLAY MED KONFIRMANDER?

GODLY PLAY med konfirmander er IKKE et komplet tag-ned-fra-hylden-og-du-er-i gang materiale.

Det er endnu et værktøj, du kan have i din værktøjskasse og tage det i brug som en slags omkvæd mellem alt det andet, du holder at gøre med konfirmanderne.

Som nævnt tidligere er der en række områder, hvor det vil kræve noget gennemtænkning og nogle forsøg for at finde ud af om - og i hvilket omfang - de enkelte af elementerne i et Godly Play forløb kan tænkes ind.

Det vil givetvis også virke forskelligt fra hold til hold. Der kan være disciplinære udfordringer på hold, som gør denne arbejdsfor umulig - og andre hold, hvor det måske netop er denne form, der kan lade sig gøre.

Men da konceptet er udviklet til børn - og da det er et rimeligt komplekst program at sætte sig ind i - har jeg inden kommende sæson gjort mig nogle overvejelser over hvordan jeg vil bruge det. Det materiale, jeg foreløbig har lavet, vil danne grundlag for en løbende afprøvning og evaluering, så jeg forhåbentlig efter konfirmanderne i foråret 2017 kan samle erfaringerne i en konkret læseplan bygget op omkring bibelfortælling ved hjælp af Godly Play.

Ganske kort skitseret følger her hvilke temaer, bibelttekster mv. jeg vil forsøge at bruge og hvordan jeg tænker det ind i det overordnede forløb.

MÅL: at konfirmanderne får en klar fornemmelse af Bibelens røde tråd. At de gennem at lytte til mange bibelhistorier og gennem forundring guides til at se relevansen også i deres eget liv, oplever Bibelen mere som en åben end som en lukket bog.

MIDDEL: Kristuskransens Kristus- og JEG-fortælling vil danne rammen om den liturgiske indledning/andagt.

Bibelen fortalt via Godly Play metoden vil være den primære form, dog kombineret med dels et GT-tour de force forløb, hvor GT fortælles frit fra 1. mosebog til og med nogle af de små profeter samt en gennemlæsning af Peter Madsens Menneskesønnen.

Det hele skal løbende bindes sammen med kreativt arbejde, opdagelse af kirkerummet som »et helt andet sted«, hvor tærsklen er høj, fordi det er den nødt til at være, når den åbner til så særligt et sted. En form for forklarelsens bjerg i miniature.

Der skal naturligvis også tilføjes en hel masse andre tiltag i form af cykeltur, leg, Cooperative Learning, quiz, take-a-stand, filmklip mv.

Min plan er, at konfirmanderne først skal begynde at forholde sig til selve Bibelen (som bog), når de har hørt og lært meget af den at kende. Når først de får den i hånden, skal de helst kunne opleve genkendelse mere end uoverskuelighed.

OVERSIGT:

GAMMEL TESTAMENTE. HELLIG HISTORIE

Skabelsen

(Hellig historie - GT Kernepræsentation)

Fokus er her på GAVEN. Livet som en gave. Så stor, at man næsten glemmer, at det er en gave.

Ligeledes på velsignelsen, der markeres som en velsignende hånd over »fortællingen« til hver dag.

Og endelig at se sig selv, som en del af skabelsen.

Lektionen kan lægge op til en snak om bibelens skabelsesberetning kontra videnskabens tilblivelses teorier. Måske noget om at læse hvert skrift ud fra skriftets hensigt. Et kærestebrev skal man ikke rette i for at finde stavfejl. Til gengæld er der heller ikke meget romantik at finde i en videnskabelig afhandling om arternes udvikling. Bibelen skal læses som en slægtsbog. En bog, der gennem fortællinger, poesi, ordsprog og meget mere fortæller om relationen mellem Gud og msk.

Identifikationspunkt med konfirmander: Hvor kommer vi fra? Kan videnskaben og bibelen overhovedet være i stue med hinanden? Kan vi bruge bibelen til noget eller må vi kassere den allerede efter at have læst side 1? Hvor siger man tak for den største gave?

Syndefaldet »The falling apart«

(Hellig historie - GT Berigende lektion)

Syndefaldsberetningen - er det relevant stof for konfirmander 2016? Giver den andet end en forklaring på syndens tilstedeværelse og på hvorfor vi mennesker ikke lever i paradiset, men på afstand af Gud og i åbenlys konflikt med skaberværket (udnyttelse for egen vinding osv.)?

Lektionen her giver flere aspekter til syndefaldsberetningen, ligesom den også bidrager med vinkler, der kan flytte teksten fra »blot« at være en bibelhistorisk årsagsforklaring til at være spejling af en virkelighed, som vi kender i dag: Vi lever ikke i paradiset, men kan godt få øje på velsignelser i vores liv; vi kender også til fristelsen til at vælge det, som vi selv har lyst til, fremfor at gøre det, vi bør; vi ved også af erfaring, at selvom det at kende forskel på godt og ondt ikke nødvendigvis fører os tættere på Gud, giver det os dog en mulighed for at gøre verden til et bedre sted osv.

At spise af træet til kundskab om godt og ondt er samtidig at få øjnene åbnet for forskelle, man ellers ikke så. For Adam og Eva var der mange forskelle - også andre og mere end blot godt og ondt - som blev synlige. Det var forskellen mellem kvinde og mand, mellem godt og ond, mellem ret og forkert, mellem troskab og svigt, mellem Guds paradiset og verden udenfor.

Fortællingen åbner for en snak om konsekvensen af at overtræde Guds bud, men også for en snak om Guds fortsatte velsignelse.

Identifikationspunkt med konfirmander: Jeg er vel ikke værre end de andre? Det er hendes skyld! At se sig omkring og opdage, at vi ikke lever i Paradiset. Paradis, utopia. Guds vilje, vores ønsker. Synd/skyld vs. Guds velsignelse.

Den store familie (Hellig historie – GT Kernepræsentation)

Fokus er på Guds nærvær med sit folk og OS som en del af det Guds folk, der lever under Guds nærvær.

Men også netop Guds flygtige nærvær. Altså at Gud er nær - men opleves fjern og ikke-nærværende.

Særligt er her også velsignelsen (som i Skabelsen) der markeres med hænder omkring Abraham: »Da kom Gud så nær ved Abraham og Abraham kom så nær ved Gud, at ...«.

Identifikationspunkt med konfirmander: At også vi er en del af den store familie. Talrige som stjerner på himlen og sandet på stranden og i ørkenen.

Fortællingen tager meget smukt (*trods næsten ordløst*) fat i temaet, at de gamle dør fra os. Slægt følger slægt.

Udgangen af Egypten (Hellig historie – GT Kernepræsentation)

Fokus er på Guds redning af sit folk. Gud er med sit folk - igen i et flygtigt nærvær, hvor folket sommetider ikke kan få øje på Gud.

Fortællingen er relevant i GT-sammenhæng, men også fordi netop denne tekst holdes levende i den jødiske påskeliturgi, som jo også var den Jesus og disciplene kendte/brugte og som fik nyt indhold skærtorsdag aften.

Vigtigt derfor senere i forløbet at kunne koble netop denne fortælling med »den anden påske«.

Identifikationspunkt med konfirmander: Når liv kræver død. Når ofret er uundgåeligt. Når kærligheden kræver mere end kærligheden næsten kan bære.

NY TESTAMENTE. LIGNELSER

Den barmhjertige samarianer (Lignelser - kernepræsentation)

Fokus: Næstekærlighed. Det største bud i loven.

Identifikationspunkt med konfirmander: Hvem er min næste? Hvem skal vi vise næstekærlighed? Hvor går grænsen? Findes der overhovedet en grænse?

Den gode hyrde (Lignelser - kernepræsentation)

Fokus: At have en hyrde – at være et får.

Tryghed. Også i det »farlige«. Denne lektion er et mik af lignelsen om de 100 får, Sl. 23 og Jesus, som den gode hyrde (inkl. daglejere og ulven) Lignelsen er en forudsætning for senere at kunne lave en kobling til nadveren, hvor den gode hyrde samler alle omkring sit bord.

Identifikationspunkt med konfirmander: At være tabt og blive fundet. At følges med én, der kender vejen. Fri eller bundet? Ansvar for sit eget liv.

Den værdifulde perle ... (lignelser - kernepræsentation)

Giver bedst mening at inddrage, hvis man i forvejen bruger Kristuskransen i konf. forberedelsen. Ellers kan den udelades.

En meget kort himmerigs-lignelse - blot et vers – hvor et afgørende punkt bliver snakken efterfølgende. Er købmanden et menneske, der finder Gud - eller er købmanden Gud, der finder et menneske?

Identifikationspunkt med konfirmander: Hvad må ting koste for os? Har noget så stor værdi, at vi er klar til at sælge alt? At opdage sig selv som den værdifulde perle, som kostede Gud alt.

Sædemanden (Lignelser - kernepræsentation)

Fokus: Guds ords vækst, grokraft. OG på sædemanden, som vil vækst og udbytte, men ikke tænker i profit, når han sår.

Umiddelbart ikke et emne, der optager konfirmander meget, men kan give en god snak om, hvordan vi tager imod det, som andre giver os.

Identifikationspunkt med konfirmander: At blive fyldt af noget. Lade det gro. Giver Gud os noget? Kan noget fra Gud (Guds ord) eller andre slå rod og vokse i os? Kan både godt og ondt gro i os? Er det bare et billede/en lignelse, eller er der noget om snakken?

Den største lignelse / The greatest parable (Hellig historie – NT Kerne-præsentation)

Fokus: Guds flygtige tilstedeværelse i Jesu offentlige tjeneste.

Et overblik over Jesu liv og gerning - flot bundet sammen i en linje fra bebudelsen over forklarelsen til opstandelsen.

Dette er en lignelse - fordi Jesus ikke er et vindue, hvorigennem vi kan se Gud. Jesus er snarere en legemliggørelse af Gud i et skrøbeligt og ufuldkomment menneske. Som i en lignelse kommer Jesu liv både til syne og skjules. Det skjuler og det viser både Jesu guddommelighed og menneske-

lighed, men også af nåde (og i mindre grad) guddommeligheden og menneskeligheden i vores liv.

Dette er den største lignelse, fordi Jesus er lignelsernes kilde. Han er den, der skaber lignelserne - og ud af hans liv kommer vores hellige historier, vores liturgi, vores eftertænksomme stilhed også som lignelser.

Identifikationspunkt med konfirmander: Gennem denne samlede fortællinger med 13 billeder/episoder i Jesu liv, bliver det tydeligt, at Jesus mødte mennesker, lige der hvor de var. Han mødte dem og kom dem i møde. Jesu liv kan altså ikke ses isoleret, men har hele vejen igennem med mennesker at gøre. Samtidig peger de tre hovedpunkter (*bebudelse, forklarelse og opstandelse*) ud over den historiske tidsramme i Galilæa og Judæa for ca. 2000 år siden og ind en forståelse af Jesu nærvær i AL tid.

(For øjeblikket findes **Den fortabte søn, De betroede talenter, Arbejderne i vingården** ikke som manuskript/materiale. Jeg vil arbejde på at få det udarbejdet).

LITURGISK

Påskens ansigter (Deles over 1-7 gange) (Liturgisk)

Fokus: En samlet Jesus fortælling - men med korset som fokus. Oplagt sammentænkt med Kristuskransens perler.

1. Maria, Josef, Jesus (*jeg perlen*)
2. Jesus som 12 årig (*jeg perlen »jeg er lille men dog stor ...«*)
3. Jesu dåb (*dåbsperlen*)
4. Jesus i ørkenen (*ørkenperlen*)
5. Jesus helbreder den blinde mand (*offerperlen/kærlighedsperlen*) og skaber lignelser
6. Jesus spiser med disciplene skærtorsdag, samt oliebjerg, tempelblokken, tilfange-tagelsen (*kærlighed/offer*)
7. Jesus korsfæstes og opstår igen (*nattens perle og opstandelsen*)

Bemærk: Fra at have billederne liggende på en linje placeres de til sidst i en cirkel. Også her en kobling til kr. kransen.

Identifikationspunkt med konfirmander: Som med Den største lignelse at give et overblik over Jesu liv og se Jesus som et menneske i tiden.

Den hellige familie (Liturgisk)

Den hellige familie er den matrix (*latin = livmoder*) det nye liv kommer fra. Historien handler ikke bare om Jesu fødsel men om universets genfødsel. Jesu komme er total forandring.

Fortællingens figurer er julekrybbe. Men den står fremme hele året på den mest fremtrædende plads på reolen. Denne fortælling kan fortælles ved hvert skift i kirkeåret/farveskift og kommer derved til at være en ramme fortælling for alt andet, vi hører om. En slags omkvæd og påmindelse om de udstrakte arme hos både det spæde barn i krybben, den korsfæstede og den opstandne.

Identifikationspunkt med konfirmander: Rækker Kristus også sine arme ud for at give mig et knus? Altså: Er Jesus virkelig opstået fra de døde?! eller er det bare noget man siger.

Dåben (Liturgisk – kernepræsentation)

Fokus: Invitation til at tænke på dåbens gave med glæde.

Her er fokus på dåben, treenigheden og os. Og på at netop dette ritual forener fortid, nutid og fremtid.

Afsluttes med lystænding og navns nævnelse for hver enkelt. Dåbens lys er tændt når livet slukkes.

Identifikationspunkt med konfirmander: Egen dåb og betydningen af den. Særligt hvis nogle endnu ikke er døbt. Kobling til konfirmationen som bekræftelse af det, som er sket og har evig betydning.

Den gode hyrde i nadverfællesskabet (Liturgisk)

Fokus: Kobling af den gode hyrde og Jesu omsorg for os, når han giver sit liv for os.

Bevægelsen går fra den ene fortælling »Jeg er den gode hyrde« til nadverfællesskabet, hvor hyrden selv byder ind og sidder for bordenden.

Hertil kan bindes til Udgangen af Egypten (og den første påske).

Identifikationspunkt med konfirmander: Nadverbordet skærtorsdag aften i Jerusalem er udvidet med flere plader og inddrager nu også nadverbordet i Gjellerup kirke og os, der modtager brødet og viden der. Som med »Den store familie - GT« at se sig som en del af en større helhed (*Jf. at mange af alterbægrene i Gjellerup Kirke er skænket af mennesker gennem mange år - og bærer deres indgraverede navne*).

Kirkeåret (Liturgisk - kernepræsentation)

Kirkeåret er normalt en af vanskelige ting at gøre interessant og meningsfuld for konfirmander. Materialet og ordene i dette forløb får det vist på en rigtig god måde. Her tales om tid. Begyndelse og slutning. Og om hvordan begyndelsen og slutningen bindes sammen i kirkeåret, så vi husker, at for hver begyndelse er der en slutning – og for hver slutning er der en begyndelse.

I dette forløb bliver kirkeårs gennemgangen en repetition af Kristuskransen og af den røde tråd gennem Bibelen. Det giver bedst mening af præsentere kirkeåret via denne metode samtidig med - eller som oplæg til - pinsen, da særligt pinsen kommer til at skille sig mærkbart ud i gennemgangen.

Helligånden kan meget vel være kendt stof inden. Generelt vil jeg anbefale at man tidligt motiverer konfirmanderne til at tænke trinitarisk om Gud. Jo tidligere de får en fornemmelse af den gåde, des flere opdagelser gør de sig i både liturgien, bibelteksterne og kirkerummet.

Inspiration til at arbejde trinitarisk i forkyndelse og undervisning, har jeg blandt andet fundet i Michael Reeves, Den smukke Gud, Credo 2013.

Identifikationspunkt med konfirmander: Tid. Den går og den kommer. Der er din egen tid - men også den tid, som du deler med andre. Hverdage og højtider.

RELIGIONSPÆDAGOGISKE OVERVEJELSER

(Følgende er langt hen ad vejen et referat af Friedrich Schweitzers bog, Barnets ret til religion, suppleret med kommentarer og andre relevante input. Hvor anden litteratur er inddraget er det tilføjet i noterne.)

Friedrich Schweitzer indleder sin bog »Barnets ret til religion« med at beskrive tre vinduer ind i børns verden.²

Det første vindue er tillid og håb. Barnet fødes ind i en relation til nogle voksne, hvis opmærksomhed det er afhængigt af på alle måder. En sund opvækst kræver pålidelige voksne. Ellers bliver barnet sygt. Livet kan ikke folde sig ud for dem.

Barnets reaktion på kontakt og kærlig omsorg er tillid. Man taler om spændingen mellem grundlæggende tillid og grundlæggende mistillid.

Men dermed antydes også, at der er andet på spil end det som far, mor eller andre voksne er garant for. Det drejer sig om en ubetinget tillid - om tilliden til, at man kan have tillid til verden. At man kan have tillid til verden, kan intet menneske være garant for. Det viser hen til spørgsmålet om Gud, også selvom barnet ikke er istand til at udtale dette spørgsmål. ***Findes der i denne verden en kærlighed, som jeg fuldt og helt kan stole på, eller findes den ikke?***

Det andet vindue har med slutningen af livet at gøre. Hvornår skal du dø? Og skal jeg også dø? Barnet får tidligt en erfaring af død. Et dødt dyr på vejen, en kær slægtnings død eller lign. Døden medfører spørgsmål, vi ikke kan svare på. Hvad betyder døden for vores liv? Hvad kommer der efter døden? Hvorfor skal vi dø?

Døden har med relationer at gøre. Forældrene må ikke dø, for »så bliver jeg jo alene«. Døden truer barnets sociale verden og lader ane, hvor skrøbelig den er.

Det tredje vindue ind i børns verden handler om Gud.

Det direkte spørgsmål om Gud dukker kun op i børns liv, hvis de møder ordet Gud.

Ordet Gud og forestillingerne om ham er for børn ofte noget hemmelighedsfuldt, der giver anledning til mange spørgsmål, som ikke er lette at besvare. Hvad gør Gud? Hvor bor Gud? Kan Gud se mig? Kan Gud tale?

HVORDAN er Gud stor? Kan han ikke også være lille? Hvordan kan han være overalt, når han også skal være noget bestemt? Og hvor »er« han, når han er i alle og dog er udelelig? Og endelig: Når han var til FØR verden, hvordan kan han så være i den?

Vil vi se ind i børns verden findes altså disse tre vinduer (og givetvis også flere):

Noget grundlæggende om tryghed og tillid.

Om liv og død.

Og om »Gud«.

For mange voksne er det svært at se klart ind gennem disse vinduer. Forhindringerne er blandt andet, at vi som voksne ofte gerne vil lægge vores »barnetro« bag os og forholde os til tro på en mere intellektuel måde. Det vil sige at vi i udgangspunktet lægger afstand til netop den tilgang til troen som er barnets.

En anden forhindring i tråd med den første, er at vi ofte gerne vil besvare børns store spørgsmål med klare svar. Facts. Naturvidenskabelige svar. Dermed kommer vi ofte til at svare på noget andet, end børnene spørger om.

Og endelig spiller det meget ind, hvordan vi selv har oplevet religionens plads i vores opvækst. Er religion noget med forskrifter og dårlig samvittighed - og en Gud, som ser alt, straffer alt og ikke elsker ubetinget - ja, så vil vores dårlige oplevelse af religion påvirke vores måde at kunne tale med barnet om barnets tanker og oplevelser.

En åben dialog med børnene kan vise den voksne de vinduer, som man har glemt eller forsømt at kigge igennem.

Det er derfor en vigtig del af ethvert religionspædagogisk arbejde med børn og teologi, at lade samtalen være åben. Så får både børn og voksne

² Side 14 ff.

udbytte af den. Børn og voksne må se gennem vinduerne sammen.

Det vil sige opdage sammen og tale sammen. Det kræver et andet sprog end det videnskabelige og det kræver en anden tilgang end den fordomsfyldte.

At vi overhovedet skal forholde os til den gode samtale med børn om Gud, skyldes det ikke mindst, at netop børnene fremhæves i den kristne tro som noget særligt. Som særligt tætte på Gud, som de største i Guds rige. Som dem, der allerede har Guds rige.

Men ydermere taler man om børnenes behov - og her også om man kan sige, at børnene har behov for religion. Den tysk-amerikanske børnepsykolog Bruno Bettelheim er en af dem, der særligt har sat fokus på børns behov³ og har inspireret andre til det samme. Mia Kellmer Pringles følger op på samme emne i bogen »Hvad har børn behov for?«

Mange af børns behov er ligetil. Men er religion en af dem? Kan man overhovedet definere børns behov uden først at afklare hvem barnet er, og hvordan barnet skal forstås?

Bettelheim (*som ikke er fortaler for religiøs opdragelse, da han opfatter religion om moralistisk og dogmatisk*) leverer dog selv et argument for, at religion kan være afgørende vigtig. Han skriver i sin bog »eventyrets fortryllelse« således: »Hvis vi håber på at leve ikke blot fra det ene øjeblik til det næste, men med sand bevidsthed om vores eksistens, så har vi mest brug for det, som er vanskeligst at opnå: »At finde en mening i vores liv...« Derfor er det også »den vigtigste og sværeste opgave i opdragelsen...« »at hjælpe barnet med at finde mening i livet«. ⁴

At finde mening i livet

Friedrich Schweitzer ridser fem store spørgsmål op, som uvilkårligt dukker op i løbet af barnets opvækst. Spørgsmål, der netop handler om at fin-

de mening – og spørgsmål, som også i et vist omfang knytter sig til de tre vinduer.

De fem spørgsmål er:

1. Hvem er jeg – og hvem får jeg lov at være?

Det er spørgsmål om identitet. Barnet finder sin identitet og sin værdi i den anerkendelse, det møder fra voksne især. Men det søger også en mere dyb forståelse af sig selv. En forståelse som går ud over, at det føler sig set og elsket. Er jeg kun noget i relation til de andre? Eller er jeg også noget i mig selv? Er jeg et frit væsen?

Uden en forståelse af Gud, eller et større JEG, et ubetinget transcendent væsen, kan barnet kun få identitet via sin relation til andre. Men med forståelsen af et større JEG (som kunne være Gud), sættes barnet fri til også at kunne stå på egne ben. (UDFOLDES MERE!!)

2. Hvorfor skal jeg dø?

Det er spørgsmålet om meningen med det hele. Hvis et barn møder påstanden fra en voksen: »Alle skal dø engang. Sådan er det bare!« oplever det deri, at der er bestemte ting og erfaringer, hvor der ikke findes længsel eller håb. Hvor der ikke er plads til sorg eller vrede, skuffelse eller modstand. For der er ikke noget at gøre. Og hvis det gælder for døden, hvor gælder så ellers? Er verden i det hele taget bare sådan: Uden håb?

Barnet er nødt til at gøre sig sine egne erfaringer/iagttagelser af døden. Hvis ingen kamp er mulig mod døden, så er håbet om en sejr også udelukket på forhånd.

3. Hvor finder jeg beskyttelse og tryghed?

Det er også et spørgsmål om Gud. Det er det fordi børn, fra de er ganske små (jf. den amerikanske psykoanalytiker Ana-Maria Rizzuto⁵), oplever deres forældre som mægtige bundløse kilder af opmærksomhed, omsorg, varme, beskyttelse og tryghed. For det mindre barn er der noget absolut over denne erfaring.

³ Blandt andet med bøgerne »Eventyrets fortryllelse« og »Om at lære at læse«.

⁴ B. Bettelheim: Eventyrets fortryllelse – i psykoanalytisk belysning, bind 1. Kbh. 1999

⁵ Ana-Maria Rizzuto: The Birth of the Living God, Chicago/London 1979

Barnet har endnu ikke sprog for den slags erfaringer, men de lagrer sig i barnet og er afgørende for om barnet senere i livet kan tilegne sig de bibelske fortællinger om Gud og Jesus og i dem finde en klangbund i sit eget liv.

I de bibelske beretninger kan de grundlæggende sprogløse erfaringer fra den tidlige barndom få sprog. Det åbner op for at også andre grundlæggende erfaringer (såsom længsel, angst osv.) bliver tilgængelige og kan inddrages i samtale med andre mennesker og i egen personlighedsudvikling.

4. Hvorfor skal jeg behandle andre retfærdigt?

Det er spørgsmålet om grundlaget for etisk handling. Der kan argumenteres filosofisk for, at det er en god idé. Men ofte giver de etiske begrundelser ikke et brugbart svar. For hvor længe skal jeg eksempelvis være retfærdig mod andre, hvis de ikke er det mod mig?

Barnet vil derfor ofte se mere på, hvordan andre praktiserer at leve retfærdigt overfor andre. Det vil altså sige, at den livsindstilling og det livssyn, som forældre og andre har, vil påvirke måden at tænke etisk, mere end filosofiske begrundelser gør det.

Religion er ikke den eneste kilde til en særlig etisk holdning og livspraksis, men man kommer nemt ind omkring religiøse spørgsmål, når man beskæftiger sig med etik, moral og retfærdighed.

Der er mange fejlslutninger, hvor Gud netop bliver moralens vogter og ser alt! Det er en forkert forståelse og et misbrug af religion til kontrol og til at understøtte forældres autoritet. Den slags skal undgås. Så meget vigtigere er det derfor også at besvare børnenes spørgsmål bevidst ud fra, hvilke livstydninger, vi finder, er så bæredygtige, at børnene vil kunne have glæde af at få dem formidlet.

5. Hvorfor tror mange børn på Allah?

Det er spørgsmålet om de andres religion. Det er vigtigt i et multireligiøst/multikulturelt samfund,

hvor også konfessionsløshed næsten får karakter af en religion, at kunne give børnene en rimelig indsigt i de andres tro, når børnene spørger til det. Men en samtale vil også nødvendigvis inkludere spørgsmålet om troen i barnets egen familie. »Hvad er vi så? Hvad tror vi på?«

De spørgsmål vil muligvis for mange familier være en lige så stor udfordring at svare på. Intet svar er ikke et svar, barnet kan bruge til noget. Et svar præget af egne dårlige erfaringer fra en måske misforstået opfattelse af, hvad kristendom er, er heller ikke svar, barnet kan bruge til noget.

Skal et svar være brugbart for barnet, er det nødt til at være et svar, hvor barnet kan inddrage sine egne erfaringer og få afprøvet sine egne tanker. Så bliver dialogen åben, samtalen fri og barnet får mulighed for selv at undersøge troen og tankerne i sit eget tempo.

Søren Kierkegaard siger det sådan: »*At tulle kristendom i et barn lader sig ikke gøre, thi det gælder bestandigt, at ethvert menneske kun fatter, hvad han har brug for*«. ⁶

Netop derfor må bibelfortælling og samtale om Gud og tro tage udgangspunkt i, hvem modtageren er og hvor modtageren er. Gør vi noget andet er det bedste fald for lidt og i værste fald et overgreb.

Set fra et evangelisk-luthersk dansk folkekirkeligt perspektiv gør vi overordnet set det, at vi ⁷

- a. døber børnene i den tre-enige Guds navn, hvorved de bliver hans børn.
- b. Vi synliggør troen gennem ritualer og traditioner, som barnet kan forbinde troen med.
- c. Vi lærer børnene Guds vilje at kende, så de kan handle efter den ...
- d. og det sker primært ved, at vi fortæller de bibelske beretninger, så barnet lærer Gud at kende, som han har åbenbaret sig i historien.

⁶ Afsluttende uvidenskabeligt efterskrift til De Philosophiske Smuler. Samlede værker VII side 514

⁷ Carsten Hjorth Pedersen: Barnetro og voksentro, Kristent Pædagogisk Institut 2007, s. 15

Erfaringen viser, som Carsten Hjorth Pedersen fortæller i bogen »Barnetro og voksentro«, at barnets første opfattelse af Gud springer ud af deres opfattelse af far og mor. Det bekræfter både erfaring, psykologi og teologi. Små børn lærer ikke det grundlæggende om Gud ved at få en masse at vide OM ham, men ved at vokse op hos forældre, der møder barnet med kærlighed og sund autoritet.

Det afgørende i oplæringen i den kristne tro er ikke ordene vi siger, men livet vi lever.

Når vi i en barnedåbs-tradition skal se på kristen oplæring, er det vigtigt at vi holder fokus det rigtige sted. Den kristne oplæring sker på baggrund af dåb – og ikke med henblik på dåb. Udgangspunktet er, at børnene ER Guds børn, og at de nu skal lære at blive, hvad de allerede er. Derfor er omvendelsesforkyndelse for børn en misforståelse.

Ifølge Ivar Asheim⁸ (*jeg har ikke selv kunnet finde citatet fra Luther*) giver Luther udtryk for, at småbørn, som hører om Guds kærlighed, modtager dette budskab uden nogen som helst tvivl, og ingen tro er bedre end dette. Derfor kan Luther også sige, at barndomsårerne er uden kors.

Den tanke følger Friedrich Schweitzer op på.

Børn gør sig tidlige erfaringer – uden at have sprog, - bla. erfaringer af forældre som store og magtfulde, almægtige væsener. Og elementære følelser af tryghed og angst (*blandt andet for at være alene*).

Når barnet bliver ældre begynder det at forbinde disse erfaringer og længsler med sproglige begreber og historier, som det hører eller selv digter videre på.

Når barnet får fortalt om »GUD«, så »ved« det på sin vis allerede, hvad dette ord betyder. Fortællingen OM Gud knytter sig til erfaringen fra den tidlige barndom. En hel side af barnets identitet og udvikling bliver derved tilgængelig for barnet, fordi erfaring og sprog finder sammen og påvirker hinanden gensidigt.

To faktorer kan forhindre dette i at ske positivt.

Den ene kan kaldes »guds-forgiftningen«. Det er når man forgiftes af religionen i retning af »*Gud ser alt!*« og tilsvarende. En overlevering af forvrænget gudsbillede, som ofte fører til mindre-værdsfølelse, følelse af overvågning, pres på forventninger til en særlig måde at opføre sig på og præstere på, hæmninger i forhold til seksualitet osv.

Den anden faktor, som kan forhindre at fortællingen om Gud åbner for barnets tidlige erfaring og er med til at give det fælles sprog er, hvis barnet slet ikke hører om Gud.

Børn gør sig erfaringer, som kan betegnes som religiøse, selvom der ikke finder nogen religiøs opdragelse sted. Det der adskiller en religiøs opdragelse fra en ikke-religiøs, er sproget. For det ikke-religiøse opdragede barn, forbliver erfaringerne uden sprog og unddrager sig dermed kommunikation.

Får barnet ikke sproget via de religiøse fortællinger, henter det til dels sprog i fantasy-verdenen, (*Superhelte og kampen mellem godt og ondt i spil, film, mv.*). De religiøse fortællinger stiller helt anderledes et sprog til rådighed, som understøtter barnets religiøse udvikling og identitetsdannelse.

Schweitzer skriver videre, at vi endnu ikke fra psykologiske analyser kender konsekvenser af en opdragelse uden det sprog, som religionen giver. Hvad sker der ved manglen på kommunikation og ved opsætning af erstatningsfigurer/billeder?

Bedste skøn er, at det kan resultere i belastninger for barnets identitetsdannelse. Længsler uden mål, almagtsfølelse og afmagts erfaringer uden dertil svarende sproglige udtryksmuligheder, elementære ønsker om tryghed, diffus angst for ensomhed - alt dette er tænkelige følger af den religiøse opdragelses bortfald, som det kunne være gavnligt at undersøge nærmere.

Konklusionen må derfor blive: Lige så meget som man bør advare mod »guds-forgiftning« bør der advares mod at give for lidt sprog. Vejen må derfor gå midt imellem de to.

⁸ Ivar Asheim, side 148 i »Kirken og nådemidlerne« festskrift til Leiv Aalen, 1976, Universitetsforlaget

Kan man så tale om barnets ret til religion?

Psykologisk virker det logisk at sige ja, da netop en åben tilgang til de bibelske fortællinger kan gavne barnets identitetsdannelse.

Bibelsk er det ikke svært at finde begrundelser. Jeg har allerede nævnt Jesu særlige omsorg for børnene – ikke mindst kendt fra Markus 10,13-16, hvor de voksne omkring børnene irettesættes for at sætte børnene i anden række.⁹

Mark. 9,37 siger Jesus i diskussionen om, hvem der er den største i discipelflokken, at »den der tager imod et sådant barn i mit navn, tager imod mig«. Jesus identificerer sig med barnet og gør dermed barnet til noget ganske særligt.

Børn stilles altså op som forbilleder. De voksne skal »blive som børn« Matt. 18,3. De voksne skal tage imod Gud rige »som et barn« Mark. 10,15.

Og endelig måske det afgørende argument: Gud bliver ikke bare menneske. Han bliver et barn! Det betyder ikke at barnet i sig selv er guddommeligt. Men det udelukker enhver ringeagtelse af barnet.

Set ud fra en kristen synsvinkel er der et særligt forhold mellem barn og tro, som giver barnet ret til at lære kristentroen og dens tradition at kende.

Barnet kommer ikke til den kristen tro ved hjælp af egne indre oplysninger eller spontane oplevelser, men kun ved at blive fortrolig med den kristne tradition og især med de bibelske fortællinger.

Hvem Gud er og hvordan Gud henvender sig til msk, det erfarer vi (og barnet) ud fra hvordan Jesus talte om Gud og hvordan han handlede - frem til hans død på korset og troen på hans opstandelse. Alt dette kan barnet kun erfare gennem en religiøs opdragelse.

Men det betyder ikke, at troen udelukkende er et produkt af opdragelsen. Troen er en relation mellem Gud og mennesker, som ingen udefra kan råde over. Troen er fri. Og den frihed, som er i troen, må ikke bringes i fare.

HVORDAN opdrage sit barn religiøst, når...?

Det kan dog være en stor udfordring at give den religiøse opdragelse videre, hvis man selv har oplevet en forfejlet religiøs opdragelse og derfor har lagt afstand til den.

Men netop fordi barnet ikke selv gør sin ret gældende, giver det den voksne og barnet mulighed for, at lære om det religiøse på en ny måde. Det vil sige, at den religiøse opdragelse (*fra kirkens side*) må være lagt sådan til rette, at den også tillader den voksne igen at komme i kontakt med deres egen religiøse livshistorie.

Det kan også være en stor udfordring at give den religiøse opdragelse videre, hvis man har det som den mor, der i en dåbssamtale sagde til mig: »Jeg vil så gerne fortælle, men jeg aner ikke hvad jeg skal fortælle, for ingen har nogensinde fortalt mig noget ...«.

Usikkerheden på egen uvidenhed kan nemt få forældre til ikke at fortælle noget. For vi er så vant til, at vi skal kende svaret.

Men den opfattelse bør modsiges.

Når det handler om sund religiøs opdragelse, er det ikke sådan, at voksne med de rigtige svar giver de rigtige svar videre, så børnene kan overtage dem. Og at voksne med færre svar, har det mindre at give til børnene.

Opdragelse generelt er ikke sådan i dag. I dag er det vigtigt for de fleste forældre at opdrage i en gensidig proces med barnet, hvor også børnene kan bidrage med deres egne meninger og opfattelser. Sådan må det også være med den religiøse opdragelse.

Begge de to yderpositioner er udfordringen, som skal spore os ind på en måde at fortælle på, som inddrager og kan være med til at give identitet og forståelse af sig selv og se sit eget liv spejlet i den større historie.

Vi skal med andre ord søge svar gennem samtale. Det vigtige er ikke at have de rigtige svar, men at turde stille de spørgsmål, der trænger sig på.

⁹ side 59 ff

De voksnes usikkerhed og spørgsmål giver derfor det bedste udgangspunkt og mulighed for en **børnevenlig religiøs opdragelse** ved netop ikke at forveksle troen med et arsenal af færdige svar.

Det handler meget om tilgangen.

Børnefilosofi og børneteologi

Børn stiller ofte meget filosofiske spørgsmål ¹⁰

Spørgsmål, som børn kan rejse, kunne være:

Hvad var jeg, før jeg blev født? Har tiden en begyndelse? hvad var der før Gud skabte verden? Oplever jeg det, som jeg oplever, rigtigt, eller er det bare en drøm eller ligesom i en film? Hvorfor lever vi? kan dyr eller computere tænke og føle som vi? Hvorfor findes lidelse og det onde i verden? Findes der noget, jeg kan være helt sikker på? Hvad er rigtigt ven-skab? skal man altid sige sandheden? hvad er tanker for noget? Er alt forudbestemt? eksisterer tingene også, når jeg ikke ser dem? Er intetheden virkelig? Kan jeg tænke eller forestille mig intetheden?

I stedet for bare at give hurtige svar, er det meget bedre at gå med i barnets tankerække. Først der-ved finder man også ud af, hvad det er, der lige nu har fået barnet til at tænke de store tanker.

Når børn, af voksne, betragtes som samtalepartnere, er det ikke længere kun voksne, der er lærere for børn, men lige så vel børn, som er lærere for voksne.

Læsning af gode historier, børnebøger mv. kan fremme den filosofiske tænkning og sætte spørgsmålene i gang. På samme måde er det godt at ind- drage kreative og legende metoder, som kan skærpe sanserne og vække forbavselse, tvivl og sporg.

Børn tænker ikke dårligere eller mindre end voksne. Men deres tankegang udviser en egen logik, som er forskellig fra voksne.

Er børn også teologer?

Børn er ikke teologer i teologisk videnskabelig forstand. Men børn er i besiddelse af en betydningsfuld evne til at stille teologisk indholdsrige spørgsmål og en evne til selv at svare på disse spørgsmål. Dog ikke alene, men i samtale med en voksen.

Barnets typiske grundtemaer/spørgsmål er:

- Hvem er jeg, og hvem får jeg lov at være?
(om identitet)
- Hvorfor skal jeg dø?
(om meningen med det hele)
- Hvor finder jeg beskyttelse og tryghed?
(om Gud)
- Hvorfor skal jeg behandle andre retfærdigt?
(om grundlaget for etisk handling)
- Hvorfor tror mange børn på Allah?
(om andres tro/religion)

Bibelfortællingerne kan bruges som anledning til netop at tage fat på disse store spørgsmål. De kan inspirere børn til at reflektere over situationer og erfaringer, som de endnu ikke har tænkt over: At være alene, glad, skændes, blive gode venner, sygdom, død, tab af menneske osv. ¹¹

Sammenhæng mellem børnefilosofi og børneteologi

Temaer som lykke, tid, død, søgen efter sandhed osv. er fælles temaer. For børn er filosofiske og teologiske spørgsmål ofte så tæt forbundet, at man ikke kan skille dem fra hinanden.

Hvor voksne kan tale OM Gud, så kan det hos barnet ikke skilles fra også at tale TIL Gud, da børnene ikke kan forestille sig Gud på anden måde, end at han har en direkte relation til mennesker, ligesom mennesker har en direkte relation til ham.

¹⁰ side 98

¹¹ side 106 ff – her stor lighed med Godly Plays tilgang til bibelfortælling og forundring. F. Schweitzer skriver side 110 om den amerikanske religionspædagog Jerome Berryman (skaberen af Godly Play) arbejde med Montessori-pædagogikken, der viser, at det er muligt for børn at leve i de bibelske lignelser.

Religiøs opdragelse handler ikke om at formidle overleveret trosindhold og bestemte svar. Det handler om at forholde sig til, inddrage og vejlede i tro, forstået som en personlig relation til Gud - og her kan der ikke gives bestemte svar.

Til forskel fra børnefilosofien lægger børneteologien vægt på bibelfortælling. Voksne skubber ofte paradokser fra sig, mens børn tumler med dem. Paradokserne findes også i fortællingerne. Og troen er netop karakteriseret ved manglen på definitive svar. Hvis der fandtes definitive svar, så ville spørgsmålet om verdens begyndelse og afslutning kunne klares med viden.

Når børn spørger om Gud, skal svarene være på en måde, så de ikke gør yderligere spørgsmål om Gud overflødige eller kedelige. For svarene må ikke give det indtryk, at det er muligt at indfange Gud i en fast definition.

Børn er teologer i den forstand, at de evner gennem egen tænkning at finde svar på egne tros-spørgsmål. Teologi med børn må derfor bestå i at opmuntre og bekræfte dem, så de bringer deres erfaringer og spørgsmål, deres tro og tvivl til udtryk i tanke og tale.

Børns ret til religion er ikke en ret IMOD voksne. Tværtimod er denne ret også for voksne, som selv har været børn engang, og som derfor kan få udbytte af at vejlede børn i religiøs henseende.

Børns spørgsmål er ikke kun store, fordi børn er små. De er store, fordi de også stadig beskæftiger voksne! ¹²

AFSLUTNING

Det var så det! Tre fantastiske måneder med fordybelse i både leg og læring. Med religionspædagogik, teologi og formidling som omdrejningspunkt.

Tidligt i min orlov blev det klart, at jeg måtte vælge et specifikt mål for min orlov. Det blev konfirmanderne. Det gjorde det af flere grunde. For det første fordi jeg oplever, at mange konfirmander

(og deres forældre) har meget begrænset kendskab til de Bibelske fortællinger, den røde tråd gennem Bibelen og dermed også den overordnede betydning.

For det andet fordi jeg opdagede, hvordan Godly Play giver rum og sprog for at alle kan deltage i samtalen uden forudsætninger. Og det, tænker jeg, er helt afgørende for, at Bibelens fortællinger også kan komme til at vise deres relevans for andre end fortælleren ...

For det tredje fordi det i sig selv er en pædagogisk udfordring at etablere et virksomt læringsrum for konfirmander, når de møder ind til konfirmationsforberedelse efter en hel dag i skole. De er på det tidspunkt fyldt op med traditionel tilgang til tekster og problemstillinger. Der skal noget andet til. Og gerne noget som også kan lave koblinger til andet af det, som er kirkens særkende: Liturgi, stilhed, refleksion, relation osv.

Godly Play er ikke lavet til konfirmander. Det er lavet til yngre børn. Og der er ingen tvivl om, at der er en række udfordringer med at bruge dette koncept med netop konfirmander. Det kan vise sig, at det er helt umuligt. Men det kan også vise sig, at det netop kan være endnu et nyttigt stykke værktøj i arbejdet med konfirmander. Det tror jeg, at det er.

Nu skal det prøves af. Gennem det næste år vil jeg arbejde med Godly Play og konfirmander i praksis. Jeg vil samle erfaringer og løbende evaluere. Jeg vil have særligt fokus på:

- om det af konfirmanderne opleves relevant - eller som barnlig leg.
- Om alle konfirmander kan rummes i det - eller om det stiller for store krav til den enkelte i forhold til disciplin og nærvær.
- Om det åbner for et ligeværdigt sprog omkring Gud, troen og livet.
- Om det gør bibelens fortællinger nemmere tilgængelig for konfirmanderne.
- Og om formen samtidig kan styrke en liturgisk forståelse, en fortrolighed med

¹² side 138.

stilhed/fordybelse og en nysgerrighed
på hvordan »det med Gud« kan have noget
med »mig« at gøre.

Ved sideløbende at videreuddanne mig til under-
viser, håber jeg på et senere tidspunkt at kunne
videregive mine erfaringer til andre præster.

Mere om det senere.

For denne gang: TAK for muligheden for denne
studieorlov!

*Gjellerup Præstegård
22. august 2016
Brian Krüger Iversen
biv@km.dk / 9711 6077.*

KIRKEN PÅ LANDET: LOKALE SAMARBEJDSMULIGHEDER OG FRIVILLIGHED

Birgitte Haahr Callesen | Nordsalling-Fur pastorat | Viborg Stift

INDLEDNING

Der er i disse år stor fokus på udfordringer og muligheder for kirken på landet og i landsbysamfund. Fraflytning og demografiske ændringer i det hele taget udfordrer den måde, vi som kirke arbejder og organiserer os på – og også den måde vi tænker om os selv på. Jeg tror, at næsten alle præster og menighedsråd på landet tænker meget over, hvad de kan gøre anderledes og bedre – det gør vi i alle tilfælde her i Nordsalling, hvor jeg er præst. Alle disse overvejelser bunder i et ekklesiologisk syn på kirken som et fællesskab, som gerne skulle udbredes til så mange som muligt – uden at budskabet udvandes eller devalueres.

Jeg har brugt denne studieorlov til at kigge nærmere på mit eget lokalområde og på andre sogne, der minder om mine. I denne proces er jeg gået meget praktisk til værks. Jeg har hele tiden haft mine egne fire landsogne for øje, da det jo er her, jeg arbejder og færdes til daglig. Men jeg har også forsøgt at brede perspektivet lidt ud for at få et mere generelt billede af kirkelivet i landsogne og landsbysogne. Til dette formål har jeg brugt et meget enkelt spørgeskema for at undersøge, hvordan sogne og menighedsråd, der ligner mine, arbejder sammen med lokale foreninger. Kirken og menighedsrådet er en forening i lokalsamfundet blandt mange andre foreninger, og for mig at se er et samarbejde både naturligt og vitalt. Vi arbejder jo alle for den samme sag: at bringe liv og aktivitet til vores lokalsamfund – for at gøre netop vores sted til et endnu bedre sted at bo og leve med muligheder og tilbud til alle, som ønsker at deltage.

Fordi jeg i denne studieorlovsperiode har været meget tæt på daglig praktik, er der opstået nogle gode ideer undervejs. Disse ideer er ikke hverken originale eller geniale, men de er til fri afbenyttelse

i den form der nu passer til det givne sted. Ideerne oplistedes i et helt konkret idékatalog.

Hvis nogen, som læser denne rapport, måtte sidde tilbage med spørgsmål eller relevante kommentarer, er man meget velkommen til at kontakte mig.

DE INDLEDENDE ØVELSER

Problemet

De følgende spørgsmål og stikord er noget af det, der har undret mig, og som i mit daglige arbejde har bekymret mig. Derfor har de været mit udgangspunkt for orlovens undersøgelser og overvejelser.

Kirken er usynlig, og tærsklen er for høj. Kirken er ikke en del af dagliglivet for folk. Hvordan er forholdet mellem præst og menighed – er det præsten, der engagerer og organiserer, og hvem forventer hvad af hvem? Er det præsten, der er kirken, eller er det et fælles projekt at få kirkelivet til at fungere? Det er vigtigt at få folk på landet til at tænke med på konstruktive løsninger. Vi har brug for at mobilisere folk i landsognene og få dem til at tage ejerskab og ansvar og tænke med på løsninger, som kommer nedefra. Hvordan organiserer vi os, og hvordan bruger vi frivillige?

Vejen

Deskriptive undersøgelser af folkekirkens samarbejde med lokale foreninger og lokalråd i lokalområdet.

Målet

At finde veje til at gøre kirken på landet mere synlig for lokalbefolkningen – både fysisk synlig, men i endnu højere grad synlig i folks bevidsthed som en medspiller i lokalområdet og folks dagligliv. Hvad virker? At lokalisere platforme for forandring.

- Afdække netværk og foreningsstrukturer
- Gennemtænkning af opbygning af frivilligkorps
- Konkrete ideer

Det teologiske grundlag

Det relevante i Luthers kirke- og menighedssyn samt Grundtvigs kirke- og menighedssyn som dét, der har præget Den Danske Folkekirke. Jeg kommer ikke direkte ind på dette i rapporten, men det er grundlaget.

Metoden

Spørgerunder, hovedsigtet er lokale sammenlignelige menighedsråd

1. Samarbejder I med lokale foreninger?
2. Hvis ja:
 - Hvilke foreninger?
 - Hvor meget/hvor ofte?
 - Fungerer samarbejdet godt?
3. Sidder der en repræsentant for menighedsrådet i lokalrådet?

SPØRGERUNDEN

Jeg har sendt de ovenfor listede spørgsmål ud til præster og menighedsråd i 8 sogne, som på papiret ligner mine egne. I dette afsnit følger en sammenfatning af besvarelserne.

1. Samarbejder I med lokale foreninger?

Svar: Alle adspurgte menighedsråd har samarbejde med en eller flere lokale foreninger under en eller anden form.

2. Hvis ja:

- Hvilke foreninger?
- Hvor meget/hvor ofte?
- Fungerer samarbejdet godt?

Svar: Der er stor forskel på, hvor meget samarbejde de adspurgte menighedsråd har med lokale foreninger, og hvilken form, det samarbejde har. Langt de fleste har faste årligt tilbagevendende arrangementer i samarbejde med fx musikforening, byfestkomite, spejdere, borgerforening, ældreklub, Indre Mission, et lokalt kor mm.

Mange har også et samarbejde med fx venneforeningen på det lokale plejehjem/ældrecenter, som udmønter sig i hyppigere arrangementer, fx 4-6 gange årligt. Og mange svarer, at de ind imellem har enkeltarrangementer i en særlig anledning i samarbejde med lokale foreninger, som ikke gentager sig.

Alle adspurgte menighedsråd svarer, at langt de fleste samarbejder forløber problemfrit og fungerer godt.

3. Sidder der en repræsentant for menighedsrådet i lokalrådet?

Svar: Ingen af de adspurgte menighedsråd har en repræsentant i lokalråd eller en tilsvarende sammenslutning af lokale foreninger.

DET LOKALE SAMARBEJDE

Der er mange måder for kirken at samarbejde med lokale foreninger. Der er det helt faste og årligt tilbagevendende samarbejde om helt specifikke og konkrete ting. Der er det mere løse ad hoc-samarbejde, som ikke har en fast form, og som aftales hen ad vejen. Der er de helt uundværlige og faste relationer, og der er one night stands, som kan være rigtig gode til én bestemt event, eller som ikke fungerer så godt – og så går man videre.

Generelt kan man vel sige, at det er svært at generalisere. Sogne, som ser ens ud på overfladen, er i virkeligheden meget forskellige, og der er myriader af forskellige foreninger og lokale samarbejdspartnere rundt om i de forskellige sogne. Fra min synsvinkel er det vigtigt at finde en balance, så kirken ikke på den ene side kommer til at sælge ud af vores budskabs værdier, og på den anden side ikke støder folk væk (*og samtidig lade evangeliet chokere og frastøde, der hvor det faktisk gør det*). Det er muligt at have gode samarbejder med andre foreninger og organisationer uden at give køb på værdier – man skal blot vælge sine samarbejdspartnere med omhu – og nogen, som ikke duer i en bestemt sammenhæng, er måske helt perfekte til andre ting.

Det er naturligvis nødvendigt at undersøge hvilke ressourcer, der findes i det konkrete lokalområde. Her følger nogle af de gode ideer, som jeg er stødt på på min vej:

Lokalråd

Hvis man i sit lokalområde har et overfor kirken venligtsindet lokalråd (*eller en eller anden form for sammenslutning af områdets foreninger*), så giver det utrolig god mening at en repræsentant for kirken/menighedsrådet sidder med her. Kirken bliver synlig i folks bevidsthed, mure bliver brud ned, og kirken bliver en reel medspiller i lokalområdet. Desuden bliver det meget lettere at koordinere arrangementer, så tingene ikke lægges på den samme dato.

Distriktsforeningen for menighedsråd

Brug ressourcepersoner herfra til kirkelige foredrag, personaledge, kurser for menighedsrådsmm.

Aktivitetsforening/borgerforening

God samarbejdspartner til koncerter, foredrag mm.

Plejehjem/Ældrecenter

De tidsmæssige ressourcer kan være begrænsede, for personalet har travlt, så i denne sammenhæng kan det anbefales at gå til de frivillige omkring plejehjemmet: kontaktråd, venneforening eller hvad de nu kalder sig.

Der er mange muligheder for samarbejde. Hos os har vi månedlige gudstjenester på ældrecentret, som man har alle steder. To af disse (*august og advent*) flyttes til kirken, hvor de frivillige i venneforeningen følger beboere op i kirken og hjælper til ved gudstjenesten og kaffen bagefter. Det er en lille ting, men det giver sammenhold.

Fakkeltog i forbindelse med den årlige 4. maj-andagt går altid til ældrecentret og synger *En lærke letted* – venneforeningen sørger for, at beboerne kommer ud.

Skole

Koncerter i samarbejde med musiklærer, skolens kor til friluftsgudstjeneste eller andre årlige begivenheder, BUSK, Luciaoptog, adventsarrangement i kirken. Tilbyd kristendomslæreren at bruge nogle kristendomstimer – evt. en hel eller halv dag – i kirken, hvor mange temaer kan tages op alt efter børnenes alder. Inddrag fx graver og organist. Jeg har haft rigtig gode erfaringer med at fortælle om, hvad der foregår i kirken og lade børnene stille spørgsmål til mig som præst – de får andre svar end fra læreren.

Børnehave

Lav temadag i kirken, fx op til en af de store højtid.

Dagpleje

Jeg har et kort forløb i kirken for områdets dagplejere med børn. De kommer en formiddag hver 14. dag i månederne op til jul – ca. 5 gange i alt. Der er vel en slags legestuesalmesang, hvor vi synger, leger og spiser formiddagsmad.

Bonus 1: en af dagplejemødrene en meget aktiv i andre foreninger i lokalområdet, og hun er blevet min indgang til mange andre ting.

Bonus 2: de små børn siger hej til mig i Brugsen og på gaden. Resultat: jeg får en helt ukompliceret og uforceret kontakt til deres forældre igen, som jeg ikke har set siden dåben.

Butikker

Her i Selde findes en skøn lille butik ved navn Seldeco. Her handles lokalt kunsthåndværk, antikviteter mm. Jeg er endnu ikke helt sikker på, hvordan dette samarbejde kan udmøntes, men der er helt klar potentiale!

Andre mulige samarbejdspartnere:

- Sommerhus-ejerforening. Vi har en årlig friluftsgudstjeneste på stranden.
- Diverse støtteforeninger
- Idrætsforening
- Blomsterlaug
- Flaglaug (*få dem til at sætte flag op ved særlige lejligheder*)
- Hallen
- Lokalhistorisk arkiv
- Spejdere
- Musikforeningen
- Kulturhuset
- Et lokalt kor
- Husmoderforeningen
- Strikkeklubben. Årlig strikkegudstjeneste – tråde, der væves sammen til et stort tæppe, kan sagtens give mening i en kristen sammenhæng.

IDÉKATALOG

Under denne studieorlov har jeg haft kontakt med mange landpræster, og jeg har selv haft mulighed for at overveje nøjere, hvordan et års aktiviteter

kunne se ud her hos os. Det munder ud i et helt konkret idékatalog. Brug, pluk og sæt sammen efter behov:

- Lav et årshjul – får styr på jeres aktiviteter.
- Brug Face Book! Man når så mange andre end med kirkebladet. Få evt. et par ikke-kirkelige til at dele og like kirkens opslag, så det kommer vidt omkring. Det er en minimum efford-ting. Husk tilladelse fra forældre, hvis foto af børn skal på.
- Få arrangementer med på lokalrådets eller borgerforeningens hjemmeside/kalender/aktivitetsliste.
- Dagplejebørn i kirken, evt. legestuesalmesang. Kort forløb på 4-6 formiddage i kirken – gerne i efteråret med sidste gang som juleafslutning.
- Bibel i Børnehøjde: kort forløb på 4-6 eftermiddage for de store i børnehaven og de mindste i skolen.
- Lørdag for 5. klasse. Lukker hullet mellem minikonfirmander og konfirmander.
- Fortælleaften i forbindelse med advent/jul, påske og pinse.
- Årlig filmaften i kirken. Vis fx den film, som har modtaget den årlige Gabriel-pris.
- 4. maj-andagt – kan evt. opdateres, så den ikke bare bliver en mindeandagt, men et sted, hvor man tager evigt aktuelle problemstillinger som fx fremmedgørelse, tilgivelse, frihed vs. fangenskab mm. op.
- Hellig tre kongersaften 5.1. En kort hverdagsaftengudstjeneste, hvor vi synger alle 19 vers af *Dejlig er den himmel blå* afbrudt af læsninger.
- Kyndelmisse 2.2. Lysfest med salmer og læsninger om lysets tilbagevenden. Hverdagsaften.
- Den klassiske salmesangsaften, hvor der er et program og korte anekdoter om de på forhånd valgte salmer, men hvor der også er mulighed for, at folk vælger deres egne favoritter. Evt. fire årlige med fokus på årstid.

- Stikkegudstjeneste en gang om året.
- Julemarked i hallen. I år havde vores kirke for første gang en stand på årets julemarked i hallen. Vi havde et par lænestole, læsestof, kaffe og småkager samt et bord og stole til børn med mulighed for at tegne og klippeklistre. Kæmpe succes! Der var hele tiden masser af børn, god snak med forældre og bedsteforældre, og folk der bare slog sig ned med en avis og en kop kaffe. Et tiltag, som i høj grad gav synlighed og positiv opmærksomhed – og som kostede et grand total af 600 kr. inkl. leje af stand.
- Arranger et »hvad vil I med jeres kirke?-møde« – evt. på mere neutral grund end i kirkens lokaler.
- En kirke- og kulturuge med forskellige arrangementer og tilbud.
- En kirkeside i lokalbladet.
- Div. friluftsgudstjenester sommeren igennem, fx gudstjeneste i præstegårdshaven.
- Gudstjenesterække på lokale herregårde. Vi har en årlig friluftsgudstjeneste på middelalderborgen Østergård i samarbejde med støtteforeningen Østergårds Venner. Vi står for gudstjenesten – de laver pandekager over bål og kaffe bagefter.
- Kirkegårdsvandring og kirkevandring. Få evt. et klogt hoved fra lokalhistorisk arkiv til at fortælle.
- Alternative musicløsninger til orgel – evt. på faste søndage året igennem.
- Forældrecafé – evt. med oplæg fra babysalmesangsunderviser mm.

FRIVILLIGHEDEN

Til et varieret kirkeliv er der brug for ekstra hænder, og mange menighedsråd har rigeligt at gøre med det faste arbejde. Her kan brug af frivillige være en god løsning. Mange vil faktisk gerne hjælpe, hvis de bliver spurgt – og mange er glade for at blive spurgt og for, at der er brug for dem og deres indsats. Det er naturligvis vigtigt, at det er menighedsrådet, der sætter retningslinjer for de frivilliges arbejde, og der skal jo også én fra menighedsrådet til at koordinere det frivillige arbejde.

Planlægning er vigtig i den indledende fase, når man vil opbygge et korps af frivillige. Lav et årshjul, så I får styr på jeres aktiviteter. Snak om, hvor og til hvad det vil være godt at bruge frivillige. Og det skal ikke bare være til at lave kaffe og kage! Snak om, hvor mange frivillige, I har brug for – sådan ca. Tag kontakt til alle dem, I kunne tænke jer at have i korpset – og bed dem evt. om at tage én med, som har lyst til at bidrage. Inviter til et møde, hvor I forklarer projekternes omfang og indhold. Alle de frivillige kan så vælge sig ind på opgaverne – evt. for et år ad gangen eller længere, hvis der er tale om en ting, der kun finder sted én gang om året.

Arranger en årlig fest for de frivillige og tilbyd evt. uddannelsesmuligheder.

Frivillige kan fx bruges til:

- Medhjælper til børnearbejde. Lave saft, bage, købe ind, hente børn på skole/i børnehave og følge dem tilbage igen, sende breve/invitationer ud, hjælpe med at holde styr på ungerne, læse historier, hjælpe med at male – alt, hvad de pågældende nu har lyst til og indblik i.
- Stå for musikken til en friluftsgudstjeneste.
- Kommunikation: lave plakater, hænge dem op, lave annoncer til avisen mm.
- Pynte kirke til høst, påske mm.
- Traktament til arrangementer.

KONKLUSION

Der er stor forskel på landsogne og lokalområder rundt omkring i Danmark. Men der er på den anden side også stor lighed i de udfordringer, vi står med til daglig som kirke og menighed i Den danske folkekirke. Mange af os vil gerne arbejde for at gøre kirken mere synlig i folks bevidsthed, og mange menighedsråd arbejder sammen med lokale foreninger og bruger frivillige til det formål. Ud fra min spørgerunde (*som jo ikke er særligt omfattende, men måske alligevel siger noget rigtigt*) er der mange gode initiativer til samarbejde med lokale foreninger rundt omkring i landsognene. Langt de

fleste er årligt tilbagevendende begivenheder, men flere har også engangsarrangementer i samarbejde med forskellige lokale foreninger. Ingen af de menighedsråd, jeg spurgte, har en repræsentant i lokalrådet el.lign. Måske kunne det være vejen frem for en kirke, der er mere synlig i folks bevidsthed, og som kan virke mere oplagt som en samarbejdspartner i det daglige.

Brug af frivillige kræver en indsats af menighedsrådet, men kan med tiden både komme til at lette arbejdet for præst og menighedsråd og medvirke til en større bevidsthed om kirkens aktiviteter og tilbud.

TILSKUER ELLER DELTAGER?

René V. Jensen | Vildbjerg-Nøvling-Timring-Tiphede pastorat | Viborg Stift

| En undersøgelse af Martin Luthers beskrivelse af det almindelige præstedømme – med udblik til, hvordan hans tanker kan inspirere dansk kirkeliv i dag

Det var en almindelig søndag. Gudstjenesten var slut, og folk var på vej ud af kirken. Udenfor kirkedøren stod jeg og hilste, og en af de trofaste i menigheden gav mig hånden og sagde: »Tak for gudstjenesten – den var dejlig at overvære«. Han gik videre, og jeg blev stående. Men ordene satte sig fast i mig: Overvære? Opfattede han gudstjenesten som noget, der kun foregik oppe forrest i kirken? Er gudstjenesten i hans øjne noget, som præsten foretager sig, mens resten af menigheden ser på?

Samtidig var jeg efterhånden flere gange stødt på det berømte citat hos Luther om, at »enhver, som er krøbet ud af dåben, er præst og biskop og pave«. Hvad ligger der bag den sætning? Og hvad betyder det, at alle kristne er præster?

KIRKELIV ÅR 1500

Kirken havde stor magt og indflydelse i begyndelsen af 1500-tallet. Romerkirken var eneforvalter af Guds nåde. Hvis man skulle have del i Guds nåde, kunne det kun ske gennem de katolske gejstlige: Præster, biskopper og paven, og folk opsøgte kirken og præsterne for at få del i syndernes forladelse og det evige liv.

En katolsk præst blev anset for at være formidler mellem Gud og mennesker. Den vigtigste opgave for en præst var at forestå nadveren og i nadveren frembære Jesu legeme og blod som et offer til Gud. I Romerkirken opfattede man præstens tje-

neste på linje med de levittiske præster i GT. Melancton gengiver det således: »Ved præstedømmet forstår vore [romerske] modstandere ikke det embede at forkynde Ordet og række sakramenterne til andre, men de forstår derved offertjenesten, som om det i det nye testamente skulle være et præstedømme ligesom det levittiske, som skulle ofre for folket«. ¹ Der var altså en tydelig parallel mellem GT og den katolske kirke i forståelsen af præstetjenesten.

LUTHERS OPGØR

Denne forståelse af præsten som offerpræst protesterede Luther imod. En præst skal ikke fungere som i det levittiske præstedømme, hvor man frembærer ofre. Kristus har frembåret det fuldkomne offer én gang for alle på korset på Golgata. Dette udfolder Luther ved at henvise til Hebr. 9 og 10.

Offeret skete én gang og skal ikke gentages ved nadveren. Luther viser, at den katolske præstetjeneste dermed bliver meningsløs og kommer til at være i strid med sit eget indhold. En præst »bringer Gud hans egen Søn som offer – han som er ofret én gang for alle og ikke kan ofres flere gange«. ² For Luther er det afgørende, at der ikke længere skal bringes ofre til Gud ved en gudstjeneste. Når man bærer ofre til Gud i nadveren, underkender man Jesu offerdød på korset: »Søger jeg syndsforladelse ved daglige ofre, så må jeg opgive troen på Kristi evige offers gyldighed, og omvendt«. ³

¹ Melancton: Apologi til CA (1531)

² Luther: Om messens vederstyggelighed (1525)

³ Luther: Om indsættelse af tjenere i kirken (1523)

Luther henviser også til NT's sprogbrug. 'Hiereus' er det almindelige græske ord for en offerpræst. Det bruges f.eks. i Lk. 1,5 om Zakarias, og i Hebr. 2,17 og 4,14 beskrives Jesus som ypperstepræst - 'archiereus'. Ingen steder i NT bruges offerpræste-termen 'hiereus' til at beskrive en tjener i den kristne kirke. Jesus har frembåret sig selv som det fuldkomne offer, og derfor skal der ikke bringes flere ofre.

DEL I KRISTI PRÆSTEDØMME

Ved Jesu død på korset skete der noget helt afgørende for mennesker. Når de ved dåb og tro bliver ét med Jesus Kristus, får de lod og del sammen med ham: *»... i dåben bliver vi Kristi brødre og søstre og Guds børn, og får del i alt, hvad vor broder Kristus ejer og har, både hans evige kongedømme og hans fuldkomne præstedømme«*.⁴ Jesus giver de mennesker, som er ét med ham, del i sit eget præstedømme.

Dermed er der åbnet helt nye perspektiver for et menneskes forhold til Gud. Det er især versene i 1 Pet. 2,5-10, Luther fordyber sig i. I vers 5 siges det, at menigheden skal lade sig *»som levende sten bygges op til et åndeligt hus, til et helligt præsteskab«*. Jesus er hovedhjørnestenen. Som sten i det samme hus er de kristne ét med Jesus. Når de hører til hos Jesus – som sten på sten – er de kristne også præster sammen med ham.

Ordene om et helligt præsteskab for alle kristne gjorde et stort indtryk på Luther allerede i 1519, hvor reformationen var i sin spæde begyndelse: *»Desuden bevæges jeg stærkt af apostlen Peters ord i 1 Pet 2,10, hvor det hedder, at vi alle er præster... så at den slags præstedømme, hvori vi står, slet ikke synes forskellig fra lægfolket undtagen ved tjenesten med at række sakramenterne og ordet«*.⁵

Når de kristne er præster sammen med Jesus, er de dermed også *»værdige til at træde frem for Gud«*.⁶ Det er kun præster, som har ret til at stå

foran Gud og lovprise ham eller bede til ham⁷. Et barn af Gud kan stå foran Guds trone med fuld frimodighed, fordi Jesus har banet vejen derind. Luther knytter til ved Hebræerbrevets beskrivelse af Guds himmelske helligdom, hvor de kristne nu har fri adgang ind gennem forhængen til det allerhelligste (Hebr. 10,19-20). Dette tema beskrives flere andre steder i NT (f.eks. Rom 5,1-2; 1 Pet 3,18), og måske stærkest i Ef 3,12: *»I ham [Jesus Kristus] og ved troen på ham har vi frimodighed og tillidsfuld adgang til Gud«*.

Når man er kristen, er man ét med Kristus og har del i hans præstedømme. Dermed har man fri adgang til at stå foran Gud som den, man er. Hvad betyder det så, at alle kristne er præster? Og hvilke glædelige tjenester/opgaver indebærer det for de kristne?

DET ALMINDELIGE PRÆSTEDØMME

Tanken om, at alle kristne er præster, kommer tydeligt til udtryk i Joh Åb. I 1,6 siges det, at Jesus *»har løst os fra vore synder med sit blod, og ... gjort os til et kongeligt folk, til præster for Gud«*. Når man er Guds barn med syndernes forladelse, er man dermed også en del af Guds kongelige folk og Guds præsteskare. Den samme tanke er tydelig i Åb 5,10 og 20,6. Alle disse tre steder i Åb bliver det kongelige og det præstelige knyttet tæt sammen. Guds folk har på samme tid kongestatus og præstestatus i forhold til Gud.

Dette er ikke en tanke, som bliver indført i NT. Den findes også i GT. Da Moses og alle israelitterne kom til Sinajs ørken, talte Gud gennem Moses til folket og sagde: *»Hvis I adlyder mig og holder min pagt, skal I være min ejendom, ene af alle folkene, for hele jorden tilhører mig. I skal være et kongerige af præster og et helligt folk for mig«*. (2 Mos 19,5) Også her findes den tætte sammenknytning af at være kongelig og præstelig på samme tid. Det særlige er, at løftet gives til hele folket.

⁴ Luther i prædiken ved indvielsen af kirken i Torgau (1544)

⁵ Luther i brev til Spalatin (1519)

⁶ Luther: Om et kristenmenneskes frihed kap. 16 (1525)

⁷ ibid

Ikke kun til Arons præsteslægt, som udpeges kort derefter. Præsterne skulle altså udføre deres præstetjeneste på vegne af det folk, som var et kongerige af præster.

Tanken om, at alle i et folk er præster, kommer også til udtryk i 1 Pet. 2,5-10, hvor det almindelige præstedømme udfoldes tydeligst. Alle, som er genfødt ved vand og ånd, og som dermed er Guds børn, »er en udvalgt slægt, et kongeligt præsteskab, et helligt folk, et ejendomsfolk«. (v. 9) Det er i gennemgangen af dette vers, Luther siger de sætninger, som siden er blevet citeret så ofte: »Hvad der er krøbet ud af dåben, kan rose sig af allerede at være indviet til præst, biskop og pave, selv om det ikke sømmer sig for enhver at udøve sådan et embede«. ⁸ Der findes ikke en særlig stand for gejstlige, som er højere end den stand, alle andre ikke-gejstlige befinder sig i. Alle kristne er præster, og dermed er alle kristne en del af den gejstlige stand. Dog har de kristne forskellige funktioner og opgaver – se afsnit 6.

Da det på Luthers tid er tydeligt, hvem der fungerer som præster og har navn af at være præst, udfolder Luther sin pointe helt eksplicit. Han siger, at en præst og en præst er to forskellige ting. Han vender det endda om og viser, at en præst er det, som alle kristne er, mens en sognepræst er en tjener: »En præst og en sognepræst eller tjener er ikke det samme. Til præst fødes man, men til tjener kaldes man«. (*Sacerdotem non esse quod presbyterum vel ministrum, illum natri, hunc fieri*). ⁹ Her bruger Luther den klassiske, latinske term for en præst (*sacerdos*), og overfører den på alle kristne. Man bliver præst overfor Gud ved at blive genfødt af vand og ånd gennem dåben. Fødslen skaber noget nyt, som ikke var til stede før. Det er en åndelig fødsel, som gør det nydøbte menneske til præst. Man bliver ikke præst ved at blive indviet af en biskop. Dermed kan Luther nå frem til sin konklusion: »Derfor er alle kristne uden undtagelse også præster«. ¹⁰

Det afgørende, som gør alle kristne til præster er, at de bliver ét med Kristus og indpodet i ham. Dermed er de Guds børn sammen med Kristus, konger sammen med ham og præster sammen med ham. Det betyder, at de præstelige opgaver er gældende for alle kristne. Når alle kristne er præster, har alle også et ansvar for at udføre det, som hører til præstetjenesten.

Ifølge Luther er der syv opgaver/tjenester for Guds præster: ¹¹

1. Forkyndelsen af Guds ord/evangeliet. Tjenesten for og med Guds ord er fælles for alle kristne. Det siges i samme vers i 1 Pet 2,9, hvor Guds folk omtales som et kongeligt præsteskab: »I er... et kongeligt præsteskab... for at I skal forkynde hans guddomsagt«. Luther lægger vægt på, at det siges til alle. Det er selve formålet med at være præster for Gud: De gode nyheder om Guds frelse skal forkyndes til hele verden. Det er den primære opgave for Guds kirke, og det er et fælles ansvar: »Guds Ords forvaltning, som er kirkens vigtigste embede, er fuldstændig ens og fælles for alle kristne«. Dog understreger han, at nogle skal kaldes og indsættes til at varetage denne opgave ved gudstjenesten – se afsnit 6.

2. Forvaltning af dåben. Præsten forestår dåben ved en gudstjeneste. Men i nødstilfælde kan enhver døbe. Sådan har det altid været i den kristne kirke. Også derigennem er det tydeligt, at alle kristne er præster; fordi dåb er en præstelig tjeneste. Ved en dåb (som enhver kristen kan foretage) lægger præsten mund til de ord, som gør, at dåbskandidaten bliver genfødt og frelses fra synd og død. Når man forestår en dåb, får man dermed del i den storhed, det er at være Ordets tjener. Det er en tjeneste, som overgår alt: »At kaldes præst, biskop – ja selv pave, må nemlig regnes for småting i sammenligning med at kaldes tjener for Guds levende og evigtvarende Ord, som formår og udretter alt«. Enhver kan døbe, men for at der kan være orden ved gudstjenesten, er det personen i sognepræsteembedet, som foretager dåben.

⁸ Luther: Til den kristne adel (1520)

⁹ Om indsættelse... (Den latinske tekst er fra WA 12.178,9-10)

¹⁰ *ibid*

¹¹ *ibid*. Alle citater i disse 7 punkter er herfra

3. Forvaltning af nadveren. Opgaven er at indvie og uddele brød og vin. Denne tjeneste er ikke forbeholdt de ansatte præster, men kan foretages af enhver kristen. Men for ordens skyld findes der et embede, som har ansvaret for at forestå nadveren efter Jesu Kristi indstiftelse.

4. Forvaltning af skriftemål og opgaven som sjælesørger. Paven og de katolske biskopper/præster har ifølge Luther tiltaget sig nøgлемagten på en uretmæssig måde. Ordene fra Jesus i Matt. 18,18 om at løse og binde på jorden er sagt til alle kristne – ikke kun til paven og de øvrige katolske gejstlige: De katolske siger ifølge Luther, at *»nøgлемagten tilhører rigtignok menigheden, men brugen tilkommer biskopperne. Dette kalder man løs snak, der slår sig selv på munden«*. For Luther er det afgørende, at myndigheden til at tilsige syndernes forladelse til et menneske er givet til enhver kristen. Ikke kun som en teoretisk ret, men også noget, man i praksis kan anvende. Hvis man skrifter for sin kristne bror, som ikke er ordineret, kan man få tilsagt en gyldig og reel syndsforladelse fra Gud af vedkommende.

5. At ofre sig selv. For Luther er dette et vigtigt punkt. Han tager udgangspunkt i Rom 12,1, hvor det siges til de kristne, at de skal *»bringe jeres legemer som et levende og helligt offer, der er Gud til behag – det skal være jeres åndelige gudstjeneste«*. Luther understreger tydeligt, at det ikke handler om et syndoffer eller sonoffer. Det er ikke for at opnå noget hos Gud. Offeret, som de kristne skal bringe, er et takoffer, fordi de har modtaget alt fra Gud. Jesus har ofret sig selv for mennesker. Derfor hører det med til de kristnes tjeneste, at de ofrer sig selv og er parat til at bære korset og lide. Man skal ikke ofre Gud eller kvæg, men sig selv. Det må aldrig blive forvekslet med det offer, som foregår ved en katolsk messe, og som Luther gør op med: *»Derfor skal vi stå stejlt og fast på, at der i kirken kun er tale om én eneste slags offer, nemlig vore egne personer«*. Se mere i afsnit 9.

6. Forbønnens tjeneste. En præst kan træde frem for Guds ansigt og bede for sig selv og for andre. Da alle kristne er præster, er det alle kristnes gave/

opgave at bede for andre. Man kan tale frit til Gud på samme måde som Jesus. Derfor er det en præste-opgave, som alle kristne skal udøve for at det kan blive til gavn for kristne brødre og søstre. På den måde foregår en gudstjeneste ikke kun i kirkebygningen om søndagen, men også når man beder til Gud på en hverdag.

7. Ansvar for den rette lære. Det er de kristnes opgave at bedømme forkyndelsen og vurdere, om det er Guds Ord, der tales. For Luther er det afgørende vigtigt. Enhver kristen *»skal vogte sin salighed og værne om sin frelse ved at være sig fuldstændigt og selvstændigt bevidst, hvad han skal tro, og hvem han skal følge«*. Det er derfor, Luther prioriterer så højt, at menigheden bliver oplært i den kristne tro. De kristne har ansvaret for forkyndelsen og skal sørge for, at der læres ret. Luther henviser til Joh 10,27, hvor Jesus siger: *»Mine får hører min røst«*. Dermed konkluderer han, at hvis man er en del af Guds folk/Guds får, kan man høre, hvornår det er Jesus, der taler, og hvornår det er en anden stemme. Dette punkt findes også i CA 28, hvor det fremhæves, at menigheden har et selvstændigt ansvar for at bedømme læren: *»Når de [biskopperne] lærer eller bestemmer noget mod evangeliet, da har menighederne en befaling fra Gud, som forbyder at adlyde«*. De kristne kan ikke blot overlade til teologerne at tage ansvar for at vurdere læren. Det er en ret og en pligt for de kristne, fordi de er præster og fordi Skriften er den øverste myndighed.

Andre steder sammenfatter Luther de kristnes præstelige opgaver således: At lære, ofre og bede. Dermed prioriterer han punkt 1,5 og 6 som de væsentligste. Disse opgaver er den kristne menigheds glæder og forpligtelser, og dermed er det noget, som hvert eneste kristent menneske har et ansvar for. Som menighed kalder man en person til et embede, hvor vedkommende kan varetage de øvrige punkter. Men hele tiden under menighedens myndighed: *»Han, som har et sådant embede, er ikke præst på grund af embedet; han er tjener for de andre, som er præster«*.¹²

¹² Luther: Kommentar til Salme 110 (1535)

OPGØR MED SVÆRMERNE

Luthers udfoldelse af det almindelige præstedømme blev til i et opgør med den katolske lære om præsteembedet. Dette skal man altid have sig for øje, når Luther formulerer sig. Han ville gøre op med Romerkirkens eneret til de præstelige funktioner og give alle i menigheden myndighed over de præstelige rettigheder, som ifølge NT tilkommer dem. Alle kristne tilhører den gejstlige stand, fordi alle kristne er præster.

Disse tanker slog an alle de steder, hvor man gik over til den reformatoriske lære. Dog viste det sig efterhånden, at man mange steder gik længere end Luther havde tænkt sig. I adskillige reformatoriske menigheder fjernede man alle embeder, og det medførte kaotiske tilstande både under gudstjenesten og i menighedslivet. Derfor lægger Luther med tiden mere og mere vægt på, at der skal være ordnede forhold i menighederne. Det må ikke blive til kaos og ufred. Nøgleverset for Luther er 1 Kor 14,33: »for Gud er ikke forvirringens, men fredens Gud« og »Alt skal gå sømmeligt og ordentligt til« (1 Kor 14,40). Da disse vers er fra et afsnit, som taler om ordningen for en kristen menigheds gudstjeneste, bruger Luther versene til at formane til ordnede forhold i de reformatoriske menigheder.

ORDETS TJENER

Et embede er nødvendigt for at kirken kan bestå. Troen kommer af det, som høres, og derfor skal evangeliet forkyndes og sakramenterne forvaltes. Det er en glæde og en opgave for alle kristne. Men for at det kan foregå på en ordentlig måde, er der indstiftet et embede. Det er ikke den kristne menighed, som har fået den tanke, men Gud har selv indstiftet embedet. I CA udtrykkes det med en *passivum divinum* i art. 5: »For at vi kan nå til denne tro [beskrevet i CA 4], er der indstiftet et embede til at lære evangeliet og meddele sakramenterne«.

Man kan ikke selv tiltage sig embedet eller embedets funktion, men man skal være »*retteligt kaldet*« (CA 14) af menigheden. Initiativet og kaldelsen ligger hos menigheden, og den kommende embedsindehaver accepterer og tager imod kaldelsen. Man kan ikke selv rive embedet til sig. Det skal foregå ordentligt ved at menigheden kalder ham og udøver sin myndighed ved at indsætte ham. Når man bliver ordineret, foregår der dermed en stadfæstelse af kaldet til at tjene i opgaven som sognepræst for alle i menigheden. Der skal være et offentligt kald og en fuldmagt fra menigheden.

Embedet er ikke et offerpræste-embede, men et ordets-tjener-embede. Sognepræsten er ikke en offerpræst, som ved ordinationen er blevet en del af et særligt gejstligt præstedømme. I stedet er vedkommende en tjener for menigheden og for evangeliet. Luther fremhæver, at i NT beskrives en sognepræst netop som en tjener: »*en Herrens tjener skal ikke strides med nogen*« (2 Tim 2,24). Ligeledes gøres det i 1 Kor 4,1 tydeligt, hvordan man skal se på dem, der har et embede i kirken: »*Således skal man betragte os: Som Guds tjenere og forvaltere af Guds hemmeligheder*«. Når man er pastor, er man betroet en tjenergerning. En sognepræst i en reformatorisk menighed er en tjener og forvalter.¹³

Når sognepræsten er en tjener, er han dermed også betroet at forkynde Kristus og forkynde frihed til alle. Men det er netop ikke alle, som kan tjene eller forvalte eller prædike. Det kræver personer, som er uddannet dertil, og som har evnerne til at varetage embedet og dets funktioner.

Luther foretrækker at bruge hyrde-begrebet til at definere opgaven for sognepræster. På den måde bliver funktionen beskrevet bedst, »*fordi de skal sørge for at hjorden får mad, dvs. at de skal undervise dem*«. ¹⁴ Samtidig har en hyrde også som sin opgave at vogte menigheden imod farer – også selv om det kan koste ham livet! Luther var selv et levende eksempel herpå. Men det er vigtigt at sondre mellem det almindelige præstedømme og hyrdefunktionen i menigheden. Hvis en person

¹³ Luther: Om kirkens babylonske fangenskab (1520)

¹⁴ *ibid*

skal være hyrde i en menighed, skal han »derudover, at han er kristen og præst, også have et embede og en menighed at være en del af. Kaldet og befalingen gør ham til hyrde og prædikant«. ¹⁵

For Luther er det afgørende, at man ikke behøver biskoppens håndspålæggelse for at blive ordineret og indsat. Han siger, at det er ligesom hvis 10 ligeberettigede kongebørn, som var ligeberettigede arvinger, udvalgte én af deres midte til at forvalte arven for dem alle. ¹⁶ I samme forbindelse fortæller han lignelsen om, at hvis en flok kristne var i en afsides ørken, kunne de med fuld ret vælge og indsætte en præst. ¹⁷ I reformatoriske menigheder foregik ordinationer ofte efter denne vejledning, hvor man kunne undvære en biskoppelig ordination, da der netop var tale om en nødsituation i 1520-erne og 1530-erne.

Det ydre ord og den offentlige indsættelse afgør, hvem der er indehaver af embedet. Menigheden har myndigheden og Guds ord skal forkyndes i overensstemmelse med Skriften. Luther gør op med den katolske opfattelse af præsteembedet, hvor man lægger særlig vægt på de ydre ting. Han fremhæver, at de romerske biskopper ikke kan argumentere for deres særlige præstedømme ved at pege på kronragningen, salvelsesolien og præstedragten. Det kan alle iføre sig uden at det gør dem til præster, for som han siger: »Vi ved jo, at både en so og en træklods kan blive kronraget og indsmurt og iført en kjole«. ¹⁸

Luther går så langt som til at sige, at sognepræsten ikke må og skal kaldes præst. For det beskriver opgaven og embedets funktion på en upræcis måde. Derimod er det meget bedre at bruge de ord, som NT selv bruger, f.eks. tjener, tilsynsmand og hyrde. Sognepræsten skal ikke være optaget af sin stand eller rang i forhold til menigheden, for det er meningsløst. I stedet skal sognepræsten have fokus på tjenesten og opgaven. På den måde kan sognepræsten lade menigheden beholde præstedømmets rettilighed og værdighed, fordi det er deres.

I sine sidste år var Luther optaget af at beskrive nødvendigheden af et embede i menighedens fællesskab. Det var vigtigt for ham at bevare en god sameksistens mellem en menighed og dens sognepræst. Men han fraveg ikke sit udgangspunkt om, at alle kristne er præster. Det betonedes han f.eks. i sin prædiken, da han i 1544 - to år inden sin død - indviede kirken i Torgau, som han selv havde været med til at indrette: »Vi er alle præster i henhold til 1. Pet 2,9. Den, som prædiker, døber og forestår nadveren, gør dette på alles vegne og med deres samtykke«.

I DAG, 500 ÅR SENERE

Efter Luthers død - i ortodoksiens tid - fik tanken om det almindelige præstedømme en tilbagetrukket plads. Sognepræsteembedet blev vigtigt og centralt i det kirkelige liv, og i praksis blev den lutherske kirke en præstekirke. Det blev afgørende, at man fastholdt den rette lære, og teologerne tog ansvaret for det. Opfattelsen af, at alle kristne er præster, blev skubbet i baggrunden.

Det er afgørende at have en god vekselvirkning mellem menighedens myndighed som præstedømme og embedsindehaverens funktion som tjener. Og det er muligt og bibelsk! I Ef 4,11-12 siges det, hvad en sognepræsts opgave er: »Han [Kristus] har givet os... andre til at være hyrder og lærere for at udruste de hellige til at gøre tjeneste, så Kristi legeme bygges op«. En af sognepræstens vigtigste opgaver er at udruste menigheden gennem nådemiddelforvaltningen – og især forkyndelsen af evangeliet – så alle i menigheden kan virke med den præstelige myndighed, de allerede har del i.

Hvordan kan en menighed blive i stand til at vurdere læren? Det kan den ved at lytte til bibelsk undervisning ud fra evangeliet. På den måde bliver der et naturligt og gensidigt forhold mellem menighed og embedsindehaver. Dog skal folk i menigheden hele tiden også selv fordybe sig i Skriften, så de er i stand til at vurdere undervisningen.

¹⁵ Luther: Kommentar til Salme 82 (1530)

¹⁶ Til den kristne adel

¹⁷ ibid

¹⁸ Om indsættelse...

I GUDSTJENESTEN

Ved gudstjenesten kan det almindelige præstedømme komme til udtryk ved, at det ikke kun er sognepræsten, som er aktiv undervejs. Et af de tydeligste kendetegn for en luthersk/reformatorisk gudstjeneste er den fælles salmesang. Den udtrykker, hvordan de kristne sammen – som et kongeligt præsteskab – ærer og tilbeder Gud som deres Herre. Embedsindehaveren varetager forkyndelsen, dåben og nadveren. Alle de andre funktioner ved en almindelig gudstjeneste kan udføres af ikke-ordinerede. Det kan f.eks. være læsninger fra Bibelen, kirkebønnen og alle de praktiske ting, som skaber gode rammer for en vellykket gudstjeneste: Velfungerende sang og musik, pædagogisk brug af teknik, børnekirke for de mindste, et lokale som fungerer godt, udsmykning som understøtter dagens tema mm.

Alt dette kan ikke fungere ved alle højmesser, men over tid kan det komme til udtryk ved en variation af forskellige gudstjenester. Sognepræsten har ansvaret for at udruste menigheden, så de også kan gøre tjeneste og være aktive ved en gudstjeneste. I en luthersk kirke må det gerne være tydeligt, at gudstjenesten tilhører menigheden. Alle kristne er præster og denne identitet skal helst vise sig i funktion, når menigheden mødes.

Hvad skal man kalde embedsindehaveren? Som det blev omtalt i afsnit 6, siger Luther, at en sognepræst ikke skal kaldes præst. Det er bedre, hvis man bruger en titel, som understreger sognepræstens funktion. Sprogligt kommer præst af det græske 'presbyteros', som betyder 'ældste'. Men indholdsmæssigt er der gennem kirkehistorien skabt tætte forbindelser mellem 'præst'-titlen og den katolske offerpræstetanke. Derfor er det almindeligt i lande med både katolske og reformatoriske menigheder, at man har to forskellige titler. *I Tyskland*: Katolsk: Priester. Luthersk: Pfarrer. *I England*: Katolsk: Priest. Reformatorisk: Reverend, pastor, minister. *I Sverige*: Katolsk: Präst. Luthersk: Församlingsherde/kyrkoherde.

Skal man holde sig til Luthers anbefalinger, er det bedst, at hyrdefunktionen er tydelig i embedstitlen. 'Pastor' er det præcise latinske ord, men det er et fremmedord. Jeg vil foreslå, at man siger 'sognehyrde' eller evt. 'kirkehyrde'. Titlen 'sognehyrde' angiver, at man varetager et embed i en bestemt menighed i et sogn. Desuden viser titlen, hvad den vigtigste funktion er: At hyrden sørger for at alle i menigheden - alle de kongelige præster - får sund, åndelig føde gennem nådemidlerne.

I HVERDAGEN

Alle kristne tilhører den gejstlige stand. Tilsammen er de kristne ét legeme med Kristus som hoved og Herre. Som lemmerne på en krop er forskellige, er de enkelte medlemmer i Guds kirke også forskellige. De har hver deres evner og opgaver. Derigennem ærer de Gud og tjener hinanden. Dette sker ikke kun om søndagen ved gudstjenesten, men alle dage hele tiden. Det gælder uanset om man er skomager, landmand, skoleelev, buschauffør, IT-specialist, pensionist eller sognepræst. Luther påpeger, at enhver kristen »skal i sit kald eller sin gerning gavne og tjene de andre«.¹⁹ Målet er »at gavne legeme og sjæl, ligesom legemets lemmer alle tjener hinanden«.²⁰ Dermed bliver hele livet en gudstjeneste.

Det fremgår også af 1 Pet 2,5, hvor det siges, at de kristne er et helligt præsteskab. Lige derefter præciseres det, hvad de kristne/præsteskabet foretager sig: »... bringer åndelige ofre, som takket være Jesus Kristus er kærligkomne for Gud«. Et åndeligt offer er en tak, som et menneske bringer til Gud gennem lovsang, bøn eller tjenesten i hverdagen. Det er ikke et offer, som har et mål eller en hensigt ligesom et syndoffer eller skyldoffer. Et takoffer er en måde at udtrykke sin taknemmelighed til Gud for hans gaver til mennesker.

Særligt tydeligt siges det i Rom 12,1, hvor de kristne formanens »til at bringe jeres legemer som et levende og helligt offer, der er Gud til behag – det skal være jeres åndelige gudstjeneste«. Legeme må i

¹⁹ Til den kristne adel

²⁰ ibid

denne sammenhæng betyde 'hele livet' eller 'hele sig selv'. På den måde kan hele tilværelsen for en kristen betragtes som en gudstjeneste, hvor man ærer Gud gennem sin tjeneste og sin hverdag. Kristne er præster hele tiden. De står foran Guds ansigt og trone med hele deres liv og alt, hvad der sker.

En kristen er præst/gejstlig i alt, hvad han eller hun foretager sig. Der er ikke noget, som er mere kristent eller helligt end noget andet. Denne opfattelse gør ikke søndagsgudstjenesten og det, som sker i kirken, til noget mindreværdigt - slet ikke - men på denne måde ophøjes livet i kald og stand til at være en del af gudstjenesten. Dagliglivet er en præstelig tjeneste for en kristen. Man lovpriser Gud og ærer Gud ved at gøre godt mod sin næste. Og ved at udføre sine opgaver og passe sin tjeneste og sit arbejde så godt som muligt.

I udtrykket 'offer' ligger også det forhold, at livet som kristen kan have store omkostninger. Det kan koste dyrt og være et offer for et menneske, når man lever sit liv til ære for Gud. Det er ikke let at leve efter Guds vilje. Jesus taler flere gange om, at kristne vil opleve modgang og lidelser:

»Salige er I, når man på grund af mig håner jer og forfølger jer og lyver jer alt muligt ondt på« (Matt 5,11). Der er rigtig meget at glæde sig over som kristen. Man bliver aldrig færdig med at takke Gud for hans gaver og den nåde, han viser mennesker. Samtidig vil der være afsavn og modgang, som svarer til at ofre noget. På den måde bringer de kristne sig selv – og hele deres liv – som et takoffer til Gud.

AFRUNDING

I lignelsen om den fortabte søn beder faderen sin ældste søn om at komme med ind til festen for den yngste søn. Han siger til ham: *»Alt mit er dit«* (Luk 15,31). Det udtryk rummer også, hvad det almindelige præstedømme indebærer. Alle kristne får del i al himlens velsignelse. Ved dåben og troen er mennesker Guds børn, og dermed er de Guds arvinger og Kristi medarvinger. Dermed er man blevet en del af Guds kongelige folk, og man får endda den store ære at være præst for Gud.

Alt dette er gaver, som Gud i sin nåde skænker et menneske. Som et udtryk for sin taknemmelighed kan et menneske sige tak til Gud ved at sige tilbage til ham: *»Alt mit er dit«*. Dermed bringer man sig selv og sit liv som et takoffer til Gud, og hele ens liv bliver en gudstjeneste til ære for Gud. Hvor man priser ham og bringer ham takofre gennem salmer, bøn, omsorg for andre mennesker og et liv, hvor man udfylder sin plads så godt som muligt. Som kristen kan man leve i sin hverdag og udføre sin gerning som et frit menneske. Man har fået alt. Og derfor kan man være en præst for Guds ansigt, hvor man tjener ham som et frigjort, glad menneske – også når det koster noget.

KIRKEN UNDER UDVIKLING?

Susan Aaen | Salling provsti | Nordsalling-Fur pastorat | Viborg stift

OPGAVEFORMULERING

Hvordan kan kirken på landet med provstiet som katalysator udvikle sig inden for en kommende 10-års periode?

En refleksion over de lovgivningsmæssige rammer sat i forhold til aktuelle udfordringer på provstiniveau med inddragelse af relevante betænkninger, som har rejst spørgsmålet om, hvor vidt provstiet i dag de facto bør agere lokal kirkeleg ledelse.

INDLEDNING

I september 2016 deltog jeg i »Kirkeministeriets ajourføringskursus for provster« og her beskrev Helsingørs biskop Liselotte Rebel provstens placering i folkekirken nogenlunde sådan: *»Provsten er dels cremen, der holder de enkelte lag i lagkagen sammen dels midterste lag i en sandwich, der befinder sig midt mellem menighedsråd og stift/ministerium«*. Citatet rammer direkte ned i det spørgsmål, der er centralt i mit orlovsprojekt: hvad må og kan en provst ud fra gældende lov tage initiativ til inden for et provsti? Og hvor møder man benspænd i forhold til initiativer?

Kirken på landet nyder i disse år en særlig politisk bevågenhed. Det ses bl.a. igennem diverse bevilninger fra kirkeministeriet til projekter, der med forskellige indfaldsvinkler beskæftiger sig med kirken i landsognet.

Den øgede fokus på landsogdenes vilkår for så vidt angår kirkelivet blev for alvor tydeligt i september 2013, da daværende minister for ligestilling og kirke, Manu Sareen, meldte ud, at mindst 200 sogne med under 200 medlemmer af folkekirken skulle analyseres nærmere med henblik på eventuelt at nedlægge sognene og lukke kirkerne.

Denne udmelding kom i kølvandet af debatten i København om at tage bykirker ud af brug p.g.a. faldende medlemstal. Paradoksalt kom det nu til at handle om de små sogne på landet, der ikke er udfordret på medlemstal, men på indbyggere i det hele taget. Altså en ganske anden problematik end den, der oprindeligt var fokus på.

Når man i dag sætter fokus på kirken på landet, skal fokus derfor bredes ud til at omfatte alle de relationer, som den konkrete kirke lokalt indgår i. Relationer til foreningsliv og institutioner. Kirkebygningen som kulturmarkør i landskabet. Kirken som mødested for menneskers livsøjeblikke. Og kirkens udfordringer skal sammentænkes med de generelle udfordringer, de mindre landsbyer har med fraflytning, lukning af institutioner og butikker, faldefærdige huse, samt provstiernes udfordringer, når skatteudskrivningsgrundlaget falder markant.

Kirken på landet fylder meget i landskabet, men har stort set ikke optaget nævneværdig plads i debatten udover drypvise nedslag på afgrænsede emner: hvem ejer kirkerne herunder ønsker fra menighedsråd om at give ansvaret for vedligeholdelse af middelalderkirkerne fra sig og i stedet overlade opgaven til Nationalmuseet, messefald i små sogne, landsbykirkegårdene som økonomiske udfordringer m.v.

Mit hovedformål med nærværende rapport er at afdække muligheder for, hvordan kirken på landet med provstiet som ramme kan udvikle sig inden for en tiårs periode. Dette vil inkludere en påpegning af de benspænd, som jeg ser i gældende lovgivning samt en forundring over, hvor lidt retning og sammenhæng, der er mellem lovgivningen på menighedsrådsniveau og provstiniveau.

Jeg ser min rapport som et diskussionsoplæg til mit eget provstiudvalg, som udgangspunkt for drøftelser blandt provstekolleger samt mit eget beskedne, personlige kirkepolitiske udspil. Jeg har allerede skrevet en artikel til vores lokale kirkeblad om emnet for min studieorlov og fået en del respons især fra menighedsrådsmedlemmer, som er optaget af de problematikker, jeg påpeger, så rapporten vil også kunne bruges på menighedsrådsniveau. Jeg har materiale til en større, akademisk opgave, men indenfor rammerne af den 3-måneders studieorlov bliver det til denne rapport.

MELLEM 1477 OG 1527 - ET ARBEJDE MED BETÆNKNINGER HERUNDER FOKUS PÅ SAMARBEJDE MELLEM PROVSTI OG MENIGHEDSRÅD

Inden for min emnekreds er specielt disse betænkninger relevante og interessante: betænkning 1477: Opgaver i sogn, provsti, stift. 2006 betænkning 1491: Folkekirkens lokale økonomi. 2007 betænkning 1527: Provstestillingen og provstiets funktion. 2011

Dertil kommer rapporten »Samarbejde mellem menighedsråd i folkekirkens provstier«, som udkom medio november 2016.

Menighedsrådets virke er reguleret i lov om menighedsråd, mens provstiudvalgets virke er reguleret igennem lov om folkekirkens økonomi. Med dette er det jo allerede angivet, hvilken rolle provstiet forventes at have som lokal kirkelig ledelse: at tilvejebringe de tilstrækkelige økonomiske rammer for, at det enkelte sogn kan være kirke med alt hvad det indebærer af driftsudgifter.

Jeg drister mig til at bruge formuleringen »lokal kirkelig ledelse« om provstiudvalget. Ikke for at tage noget fra menighedsrådene, men for at understrege vigtigheden af, at provst, provsti og provstiudvalg alene har det ene mål for øje: at skabe gode rammer for den enkelte sognemenigheds kirkeliv. Og gøre det i et samvirke med menighedsråd og stift. Samtidig angiver jeg også en retning, jeg mener er nødvendig: at vi på provstiplan taler kirkeliv førend økonomi. Hvad bygger menighed og hvad bryder en menighed ned? Økonomien er redskabet. Kirkelivet er målet.

I min gennemlæsning af de nævnte tre betænkninger er det bemærkelsesværdigt hvor progressive, de rent faktisk er set i relation til gældende lov. Der lægges især op til en ny smidighed niveauerne imellem f.eks dette fra betænkning 1477:

Arbejdsgruppen foreslår herudover, at provstiet skal kunne være ramme for samarbejde mellem menighedsråd. Med dette forslag sigtes der mod samarbejde, der er fælles for provstiet som helhed, herunder samarbejde om opgaver, som mange af provstiets sogne kun vanskeligt kan løfte alene. Der er i høringssvarene bred tilslutning til, at provstiet skal kunne være ramme om et sådant samarbejde mellem sognene.

Samarbejde med provstiet som ramme bør også kunne etableres enkelt og ubureaukratisk. Det bør derfor også i dette tilfælde gælde, at indholdet af samarbejdet og dets finansiering blot skal beskrives i en vedtægt, der bekendtgøres på Kirkeministeriets hjemmeside, og som skal kunne udleveres på provstikontoret. (...)

Der er derimod behov for at sikre, at et sådant samarbejde har solid opbakning i provstiets sogne. Arbejdsgruppen skal derfor foreslå, at samarbejde på provstiniveau alene kan sættes i værk efter beslutning på budgetsamråd med kvalificeret flertal på 2/3 af de vægtede stemmer.

Det er imidlertid endog meget vanskeligt at se nedslag fra disse betænkninger i efterfølgende senere ændringer af relevant lovgivning. I forhold til de fremhævede betænkninger har jeg specielt hæftet mig ved, at høringssvarene ofte er ret konservative og i virkeligheden bliver dem, der i store træk afgør den efterfølgende lovgivning, til trods for, at flere af høringsparterne også har været repræsenteret rundt om bordet, da betænkningen blev til. Tankevækkende.

Medio november 2016 udkom rapporten »Samarbejde mellem menighedsråd i folkekirkens provstier«, hvor der i forordet lægges op til, at den »skal danne baggrund for overvejelser om behov for lovgivningsarbejde i indeværende år«. Rapporten analyserer de samarbejder, der eksisterer i dag og udfordringerne ved at etablere dem. Det er umiddelbart vanskeligt at se nybruddet i forhold til betænkning 1477 ud over indsamlingen af empiri, som tilvejebringer et hidtil ukendt overblik over eksisterende samarbejder mellem menighedsråd med provstiet som ramme. Rapporten tager trå-

den op fra betænkning 1477 og opsamler de erfaringer, der allerede er gjort med samarbejde mellem menighedsråd inden for provstiets ramme. Der er gået ti år, siden sådanne samarbejder blev italesat, men der mangler fortsat en enkel ikke-bureaukratisk adgang for menighedsrådene til at etablere dem.

Det er evident, at menighedsrådene i dag – vel mere end nogensinde – har vanskeligt ved at overskue de krav, der er til dem især som arbejdsgivere. Det er min erfaring, at menighedsråd tænker samarbejde uden for eget råd som noget, der er forbundet med stort administrativt besvær og derfor indgår de sjældent i formelle samarbejder som f.eks. fælles personale eller fælles udbud af større vedligeholdelsesopgaver. Vigtigst er der ikke noget i dag, der tvinger menighedsrådene til at tage initiativ til samarbejde. Og incitamentet til at gøre det, står ikke lysende klart for dem.

PROVSTIUDVALGET SOM LOKAL KIRKEPOLITISK LEDELSE

Provstiet udgør den fælles husholdningskasse. Der findes ikke bestemmelser for hvilke kriterier, der ligger bag tildeling af ligning til den enkelte kirkekasse. I mange tilfælde er der tale om en rent historisk tildeling ud fra devisen om, at NN sogn plejer at have dette ligningsbehov, så det har de nok også i år med få variationer. I andre tilfælde sker ligningstildelingen ud fra en analyse af medlemstal, antal kirker og kirkegårde og kirkegårdenes arealer mv. Altså en mere objektiv tildeling.

Ud fra samtaler med kolleger og egen erfaring og praksis er det tydeligt, at provstiudvalgene kun i meget ringe grad lader et sogns kirkelige aktivitet – eller mangel på samme – indgå som en del af ligningstildelingen andet end igennem den historisk betingede tildeling.

Kirketællingerne, der omhyggeligt indberettes af sognene, bruges umiddelbart ikke til andet end at dokumentere, at myten om de tomme kirker er – ja, en myte. Og det er et nødvendigt ærinde i forhold til offentligheden. Indad til i kirken bør vi derimod kunne bruge disse tal. Vi kan bruge dem til at få informationer, der stikker dybere end medlemstallet fortæller noget om. Her er der for mig at se en åbenlys mulighed for at provstiudval-

get kan agere politisk via tildeling af ligning og øge ligningen til sogne med høj kirkelig aktivitet og tilsvarende reducere i forhold til sogne med ringe aktivitet. Dette kan lede hen til, at man i et landprovsti i provstiudvalget arbejder med at kategorisere kirkerne ud fra deres evidensbaserede brug og dermed sammen med de lokale menighedsråd når frem til en beslutning om hvilke kirker, der skal have høj prioritet mht vedligeholdelse, kirkelig aktivitet, personaleressourcer mv og hvilke kirker, der måske kun skal holdes i forsvarlig stand, men hvor man ikke prioriterer restaureringsprojekter, der er af kosmetisk karakter og ej heller nye orgler. Med hensyn til det sidste vedr. orgler har provstiudvalget for Skive og Salling provstier allerede en nedfældet politik, hvor nye orgler i kirker med ringe brug ikke kan bevilges. Samtidig kan man i hovedsognet – eller den kirke, der er mest aktiv – forvente at have/få et orgel af en vis standard. Det har indledningsvist givet lidt uro blandt få råd, men politikken er nu implementeret og vel også accepteret.

Især i betænkning 1527 overvejes det flere steder, at provstiudvalget skal kunne tage initiativ til at italesætte fx behovet for strukturændringer (efter aftale med Biskoppen forstås), men når det kommer til økonomiloven, ja, så er provstiets funktion stort set kun at agere fælles husholdningskasse og sætte rammerne for denne. Al forandring begynder fortsat fra neden – d.v.s. fra menighedsrådene – der ingen pligt har til samarbejde/initiativ ud over eget råd/egne sogne.

I betænkning 1527 nævnes det f.eks. sådan af Leif Arffmann: »Provsten skal dertil virke for, at den lokale kirkelige struktur er hensigtsmæssigt indrettet, således at sognegrænser ikke virker besværlige og hæmmende for den lokale sognekirkelige dagligdag, og i samarbejde med menighedsråd, præster og biskoppen overveje ændringer af denne«.

Med dette citat in mente vil det være naturligt, at der i hvert provsti laves en analyse af kendte udfordringer inden for de kommende 5-10 år. Det kan f.eks. være med udgangspunkt i præsternes alder, så der i forbindelse med embedsledighed på forhånd kan være gjort overvejelser over, hvor vidt et embede skal opslås uændret eller der skal ske en sammenlægning med andre sogne. Befolkningsprognoser kan med fordel inddrages herunder kirketællingerne samt statistik over kirkelige

handlinger m.v. Jeg tænker mig arbejdsgangen i en sådan analyse kan forløbe på denne måde:

1. provsten drøfter med biskoppen igangsættelse af analysen og redskaber og proces aftales.
2. provsten drøfter aktuelle udfordringer med provstiudvalget. Hvordan skal provstiet strukturelt udvikle sig? Visionsdrøftelse
3. provsten gennemfører evt. sammen med en ekstern konsulent selve analysearbejdet.
4. når analysen foreligger, inviteres menighedsrådene til en drøftelse. I Salling provstis sammenhæng vil der aktuelt være tale om 13 sogne, det kan være aktuelt at inddrage, da de 20 øvrige sogne indenfor de seneste 2 år er blevet organiseret i 3 storpastorater.
5. drøftelsen med menighedsrådene skal munde ud i nedsættelse af en gruppe bestående af menighedsrådsmedlemmer, en præst, 1-2 provstiudvalgsmedlemmer, provsten. Gruppen skal have til opgave at udarbejde den egentlige masterplan, som forelægges biskoppen til videre drøftelse.

Det er afgørende, at alle interessenter har ejerskab til en sådan proces, men det er min klare opfattelse, at initiativet til igangsættelse af en sådan skal komme fra provsten.

Jeg holder løbende sogneudviklingssamtaler med de enkelte menighedsråd. Disse samtaler vil også kunne bruges i relation til arbejdet med at skaffe sig overblik over et provstis udvikling.

I en periode på to år har vi i Salling provsti et samarbejde med Kirkefondet om lokal kirkeudvikling i 20 sogne. Projektet er en udløber af etablering af 3 storpastorater, der inkluderer disse sogne. Hensigten med projektet er dels at få menighedsrådene til at åbne sig ud ad til mod sognet ved at inddrage medlemmerne, dels at udvikle kirken i den retning, som man finder rigtig og realistisk i fremtiden.

HVAD SKAL OG MÅ EN PROVST?

Ud fra lov om folkekirkens økonomi er den lokale økonomi det område, provsten er forpligtet på at agere indenfor og hvor der er en høj grad af suverænitet. I min afsøgning af, hvordan provsten så

kan agere indenfor dette område, stødt jeg på en udateret pjece (stammer sandsynligvis fra 1958). Pjecen er udgivet af Danmarks Provsteforening og har titlen »Haandsrækning til nyudnævnte Provster«. Indledningen lyder som så:

»Der findes kun meget faa og i hvert Fald ikke samlede Oplysninger om, hvorledes de forskellige Sager, som en Provst faar med at gøre i sin Embedsgering, skal behandles ud fra den praksis, der m.H.t. Ekspeditionen af tjenstlige sager har udviklet sig – en praksis ikke blot paa Grundlag af de gældende Bestemmelser, men ogsaa overensstemmende med Myndighedernes Ønsker. Provsten er derfor hovedsagelig henvist til paa dette Omraade at søge Underretning hos Kolleger eller til selv at prøve sig frem til Sagernes rette Behandling. Dette besværliggør Arbejdet til at begynde med, og Danmarks Provsteforenings Bestyrelse har derfor udarbejdet denne Vejledning, der er tænkt som en Haandsrækning til nye Provster, som forhaabentlig her vil finde Hjælp til at komme i Gang og komme over Begyndervanskelighederne saa let som muligt«.

Pjecen beskriver i korte træk:

- sagsbehandling herunder fremsendelse af sager til Biskoppen
- tilsyn med præster
- tilsyn med menighedsrådsvalg og konstituering – dog forskellige praksis fra stift til stift
- provsten har en aktiv rolle i forbindelse med valg til provstiudvalget herunder valgets praktiske gennemførelse. Det fremgår eksplicit af pjecen, at provsten bør medvirke til, at der blandt udvalgets medlemmer dels er en landbrugskyndig, dels en bygningskyndig
- provsten er formand for provstiudvalget samt forretningsfører
- tilsyn med kirkekassernes økonomi herunder eneste revision.
- udføre provstesyn herunder syn med kirkegårdens administration. I dette afsnit af pjecen kommer nogle overvejelser om provstens måde at fremtræde overfor menighedsrådene på (refererer til en tidligere skrivelse):

Forholdet til Menighedsraadene. Skal vi lade dem forstaa, at de har Ansvaret? Skal vi komme som

*overordnet Myndighed eller som Konsulenter? (...)
Fremgangsmaaden maa her nøje overvejes.*

Knap 60 år senere – i 2016 – udkommer en ny pjece med titlen »*Vejledning til nye provster*«. Udgivet af FUV på baggrund af materiale, som en gruppe nyudnævnte provster havde udarbejdet. Her lyder indledningen: Tillykke med udnævnelsen og dit nye job som provst. Der er naturligt forbundet en hel del nyt med et nyt arbejde. Derfor vil der også opstå spørgsmål. Heldigvis vil du som provst opleve, at du har gode kolleger i andre provstier. Dem kan du altid kontakte og spørge.

FUV har imidlertid ansvaret for at uddanne provster med henblik på varetagelse af provstestillingens ledelsesmæssige, vejledende og administrative funktioner. Med disse få sider vil vi gerne bidrage til, at du kommer godt i gang ved at give svar på nogle af de mest almindelige spørgsmål, der dukker op i den allerførste tid.

Det interessante ved sammenligningen af de to pjecer er, at provstens »skal« opgaver stort set er uændrede. Det kræver da lige en overvejelse, der vel i mangt og meget entydigt peger tilbage mod den kirkelige lovgivning på området.

Forskellen mellem håndsrækningen til nyudnævnte provster henholdsvis i 1958 og 2016 består først og fremmest i, at der er oparbejdet et omfattende forvaltningsmæssigt system i hele folkekirken, der i mangt og meget følger andre sektorer på måde at arbejde på. Der er et utal af IT-systemer og et ganske særligt offentlighedshensyn, der sætter fokus på transparens i sagsbehandling og beslutningsgange. En forskel er også hele arbejdsmiljølovgivningen, der er kommet til og som fylder mere og mere i forhold til provstens tilsyn med præsterne og økonomisk i forhold til menighedsrådene, der skal leve op til arbejdsgiveransvaret om at have ordnede arbejdsforhold for deres ansatte.

Provstiet er blevet en arbejdsplads med selvstændigt kontor og ansatte sekretærer, personalekonsulenter mv. Tidligere var det en reol i provstens kontor. Og I dag er provsten først provst og dernæst præst. Jeg ved godt, at det lyder en anelse provokerende, men min konstatering udspringer af dagligdagen, hvor provsteopgaverne fylder mere og mere og hvor der derfor er en gentagende drøftelse af, hvor meget provstedelen fylder og

hvor meget embedet som sognepræst fylder. Diskussionen skal ikke udfoldes yderligere her.

Der er også kommet et netværk til omkring den nyudnævnte provst med efteruddannelse, vejledere osv. Og det italesættes nu, at »*Det er en god idé at udarbejde en personlig vision for arbejdet i provstiet: Hvad er dine hjertesager? Hvilke områder ser du som mulige indsatsområder? Hvordan vil du være med til at præge arbejdet i provstiet? Derudover bør man sammen med sit provstiudvalg udarbejde en vision for provstiudvalgets arbejde med udgangspunkt i de samme spørgsmål.*

Sidst men ikke mindst kan man i provstiet udarbejde en vision. Her kan det være en fordel at benytte en ekstern konsulent, som i samarbejde med PU og menighedsrådene kan være behjælpelig med at forme en fælles vision for provstiet. Der er mange måder at gribe opgaven an på«.

I relation til ovenstående er det netop interessant, at rapporten »*Samarbejde mellem menighedsråd i folkekirkens provstier*« konkluderer, at hvor provsten ser det som et mål i sig selv at samarbejde mellem menighedsråd er fællesskabskonstituerende, ser provstiudvalget i overvejende grad de samme samarbejder som mulige måder at minimere omkostningerne på. Og menighedsrådene ser samarbejdet med andre sogne som en mulighed for at løfte opgaver, de ikke selv kan løfte.

Et kig rundt på landprovstiernes hjemmesider afspejler i høj grad at provster igangsætter visionsdrøftelser, agerer forandringsagenter og tager initiativ til samarbejder på provstiplan. Flere steder fremgår det også, at provsten har en selvforståelse som leder, hvilket bl.a. afspejles igennem at flere og flere provster har en diplomuddannelse i ledelse samt at provsteuddannelsen beskæftiger sig indgående med ledelsesteori.

OPSUMMERING

Lovgivningsmæssigt agerer provsten inden for det økonomiske område. Forventningsmæssigt ud fra kompetenceprofil for provster, diverse betænkninger, rapporter mv arbejder provsten herud over – og endda måske primært – med de »bløde« værdier: visioner, udvikling, personaleledelse mm. Provsten agerer til og med i et ledelsesmæssigt rum, hvor udvikling kun kan ske, hvis menig-

hedsrådene selv vælger at afgive opgaver/kompetence For mig står dette spørgsmål tilbage: Hvorfor er der ikke kongruens mellem lovgivning og folkekirkelig virkelighed? Det er tydeligt at de krav, der i dag stilles til et menighedsråd fra de kirkelige myndigheders side er så komplekse, at mange ikke magter at løfte opgaven. Der er brug for, at flere opgaver løftes op på provstiniveau; der kan bl.a. nævnes bygningstilsyn, administrative opgaver med regnskab, personalenormering. Alle disse opgaver kan i dag lægges i provstiet, men det kræver, at menighedsrådene kan overskue at gå i gang med denne proces og det kan de vanskeligt. Derfor er det oplagt, at opgaverne lovgivningsmæssigt placeres i provstiet, så menighedsrådene får frigivet ressourcer til at være kirke og menighed dér, hvor de er sat. Sat på spidsen: lovgiverne bør – hvis man ønsker den kirke, som der lægges op til i diverse betænkninger, rapporter, kompetenceprofiler, uddannelsesinstitutioner – sørge for en lovgivning, der gør det muligt. Som det er i dag, er provstens virke i vid udstrækning en balancegang mellem vision og initiativ på den ene side og rigid økonomiske styring på den anden side. Lovgiverne sender signaler om den ene side, men sætter rammerne for os til den anden side.

KONKLUSION

Kirken i landsognet kan kun overleve ved at arbejde sammen med foreninger og andre, som deler samme vilkår. Kirken på landet kan kun overleve, hvis den er bevidst om ikke at være undergivet de fælles eksistensvilkår.

Biskop, provst og provstiudvalg er ansvarlige for at tage initiativer, der muliggør udvikling frem for afvikling med alle de implikationer der ligger i dette. Menighedsrådene bør frigøres fra opgaver, der ikke kan løses ordentligt på lokalt niveau uden pligt til samarbejde, men samtidig ikke kan forblive uløste.

Det er nødvendigt at løfte opgaver op på et andet niveau end menighedsrådsniveau. Provstierne har rammerne til det inklusive et indgående kendskab til det enkelte sogn. Provstiet mangler ”blot” en lovgivning, der understøtter en nødvendig initiativpligt.

Crepe eller mellemste lag i en sandwich? Ingen af delene. Nærmere en gele, der flyder rundt uden helt at vide, hvor den har lov til at være...

INDLEDNING

I perioden 1. oktober - 31. december 2016 har jeg afholdt studieorlov. Emnet for min studieorlov var »*Alphakurset*«, som er et grundlæggende kristendoms kursus med udspring i Holy Trinity Brompton, som er en anglikansk kirke i London. Alpha er endvidere det første bogstav i det græske alfabet, og Alpha kurset er således tænkt som et begynderkursus i kristendom.

Som udgangspunkt ønskede jeg et studieorlovs emne, som også ville være praktisk anvendeligt ind i en menighedssammenhæng. For en del år siden nævnte en præst for mig, at *»som præst er du både kaldet til at være hyrde, men også evangelist«*. Hyrdedelen, med omsorgen for det enkelte menneske på ånd, sjæl og legeme, som er betroet vi præster, falder forholdsvis let i en sognemenighed, finder jeg. Derimod er det mere vanskeligt med evangelist siden; men udsagnet *»som præst er du både kaldet til at være hyrde og evangelist«*, mener jeg er helt ret og bibelsk. I Alphakurset fandt jeg dels et emne, som er praktisk anvendeligt ind i en menighedssammenhæng og dels klart befordrer kaldet til at være evangelist, altså at dele evangeliet med mennesker der ikke kender Herren Jesus Kristus, og dermed *»gå ud og gøre alle folkeslagene til mine disciple«*.

ALPHAKURSETS HISTORIE

Alphakurset begyndte i 1977 i Holy Trinity Brompton, London. I begyndelsen var det blot tænkt som en grundlæggende introduktion til kristendommen for nye kristne. Det var Charles Marnham, anglikansk præst, som startede kurset som var af fire ugers varighed. I 1981 overtog John

Irvine ansvaret for kurset og forlængede det til et ti ugers kursus. Han tilføjede også en weekend til undervisning om, hvem Helligånden er og hvad han gør. I dag er weekenden om Helligånden stadig helt central i kursusforløbet. Fire år senere overtog Nicky Lee kurset, og på det tidspunkt var der omkring 35 mennesker på hvert kursus. I de følgende år steg deltagerantallet støt og i dag er der omkring 600 deltagere på hvert kursus, som afholdes 3 gange om året i Holy Trinity Brompton, således også ca 600 deltagere på et kursus jeg deltog på i november 2016. Igennem mange år har Nicky Gumbel, som er præst ved Holy Trinity Brompton, været ansvarlig for kurset. Han er i øvrigt også forfatter til mange af kursets bøger.

I november 2015 var der Alpha kurser i 169 lande på verdensplan, og kurset er blevet oversat til 112 forskellige sprog. Man regner med, at mere end 27 millioner mennesker har deltaget på kurset, og man har en forventning om, at det tal ved udgangen af 2018 er steget til over 40. millioner deltagere inden for alle de store kirkesamfund.

ALPHAKURSETS FORM OG INDHOLD

Form

En typisk Alpha aften vil se således ud:

- 18.15 Ledere og medhjælpere mødes for at bede, prise Gud, drøfte praktiske ting.
- 19.00 Deltagere, ledere, medhjælpere spiser sammen
- 19.40 Velkomst
- 19.50 Lovsange
- 20.00 Tale
- 20.45 Kaffe
- 21.00 Samtaler i mindre grupper
- 21.45 Afslutning

Overordnet set består kurset af 5 nøgle komponenter:

1. Måltidet
2. Søger-venlige lovsange
3. Taler over centrale sider af kristentroen
4. Samtalen i grupperne
5. Weekenden med fokus på Helligånden

Alle 5 punkter er helt centrale i Alphakurset og ingen kan udelades. Noget af det som ofte fremhæves, som særligt vigtigt for kursets succes er, at måltidet og samtalen i grupperne er en integreret og ufravigelig del af kurset. Måltidet skaber tryk og en afslappet atmosfære. Samtalen i grupperne, som primært er i dialog form, giver folk mulighed for at stille spørgsmål, tale om tvivl, usikkerhed mm. Nicky Gumbel siger herom: »*We emphasized that everyone should be allowed to ask any question they liked in their small groups. Nothing should be treated as too trivial, threatening or illogical. Every question should be addressed courteously and thoughtfully*«.

I forbindelse med studieopholdet i London fik jeg også en oplevelse af deres stærke fokus på weekenden med fokus på Helligånden. Nicky Gumbel fokuserede selv herpå, da han opmuntrede alle lederne forud for Alphaaftenen, som vi tog del i, til at forberede grupperne på weekenden og fortælle om Helligånden og også om tungetalens nådegave. I noget af det materiale som de har udarbejdet omkring kurset siges også: »*drop aldrig weekenden/lørdagen*«. En undersøgelse lavet af Metodist kirken har vist en sammenhæng mellem kirker, der har undladt talerne om Helligånden og de, der var skuffede over deres Alpha kursus. Alpha lederne siger, at »*Helligåndens arbejde og det at give deltagerne muligheden for at blive bedt for er en afgørende del af Alpha kurset....det er kun gennem Helligåndens arbejde, at vi oplever mennesker give deres liv til Jesus og blive fyldt af Ånden mm.*«.

Jeg har talt med en sognepræst, som i 15 år kontinuerligt har afholdt Alphakurser. Da de ikke er 600 deltagere på kurset, men ofte nærmere 10-15 personer, har han ikke vurderet, at det var meningsfyldt med en hel weekend. Især ikke hvis kun halvdelen kom. Han har dog holdt fast ved de tre taler om Helligånden, men har så blot taget det

på én dag. En tredje mulighed, som jeg personligt vil overveje er at afholde denne vigtige del af kurset over en fredag/lørdag. Jeg talte med ledere i London, og de fandt det særdeles vigtigt, at deltagerne »*kunne sove på indtrykkene*« og man igen kunne mødes dagen efter.

Indholdet af aftenerne

- Hvem er Jesus?
- Hvorfor døde Jesus?
- Hvordan kan jeg være sikker på min tro?
- Hvorfor og hvordan skal jeg læse i Bibelen?
- Hvorfor og hvordan skal jeg bede?
- Hvordan leder Gud os?
- Hvem er Helligånden? (weekend/lørdag)
- Hvad gør Helligånden? (weekend/lørdag)
- Hvordan kan jeg blive fyldt af Helligånden? (weekend/lørdag)
- Hvordan modstår jeg det onde?
- Hvorfor og hvordan skal vi fortælle det til andre?
- Helbreder Gud i dag?
- Hvad med kirken?
- Hvordan får jeg mest ud af resten af mit liv?

ALPHAKURSETS PRINCIPPER

Det overordnede mål for Alphakurset er »*at lede folk til Kristus*«, som Nicky Gumbel skriver det i sin bog »*Giv det videre*«.

I samme bog redegør han for seks nytestamentlige principper, som Alpha kurset er bygget på: (*jeg har dog nedenfor slået punkt to og tre sammen af pædagogiske grunde*).

1. »Evangelisation er mest effektiv gennem den lokale kirke«.

Nicky Gumbel citerer John Stott, nu afdød præst i All Souls, London for at sige om evangelisation gennem den lokale kirke, at det »er den mest normale, naturlige og produktive metode til at udbre-

de evangeliet i dag. Det synspunkt tilslutter Nicky Gumbel sig også, om end han også påskønner og også opmuntrer til evangelisation andre steder, som f.eks på Universiteter. Nicky Gumbel føjer til: *»evangelisation er mere tilbøjelig til at bære varig frugt, når det sker i forbindelse med et igangværende program i den lokale kirke, hvor kontinuitet og relationer er store fordele«*. Til forskel fra eksempelvis en evangelisationskampagne på et Universitet, hvor der kan være et mindre team involveret, har Alphakurset den styrke, at der *»er mindst 120 folk involveret i evangelisation....det er en fremragende træning for de folk og ressourcer, der ellers ville have ligget ubrugt hen i kirken«*, fortæller Nicky Gumbel.

Her ser jeg også personligt én af styrkerne ved kurset i forhold til en menighed, at man involverer menigheden aktivt i mission. Dels er der en fornyet bevidstgørelse i menigheden af Jesu kald: *»gå ud og gør alle folkeslagene til mine disciple«*, og dels udfordres den enkelte til at komme ud af sin komfortzone og lade sig bruge i tjenesten for Herren.

Når man besøger Holy Trinity Brompton i London får man en klar fornemmelse af, at denne menighed er i gang med hovedopgaven for en kirke. Hovedopgaven, som består i at dele evangeliet. Redskabet menigheden bruger er Alphakurset, og man får et indtryk af en menighed, hvis DNA langt hen ad vejen er udadrettet mission. Ovenfor citerede jeg Nicky Gumbel for at sige: *»målet er at lede folk til Kristus«*. Han fortsætter: *»Alle ledere og medhjælpere bør vide, hvordan de kan lede et menneske til Kristus«*. Min personlige fornemmelse er også, at mange i menigheden er kommet til tro igennem dette kursus. Da jeg besøgte menigheden var der 600 deltagere på kurset hvor langt den overvejende del af deltagerne var kirkefremmede.

Hvor kommer de så fra? Jeg spurgte én lederne i Alpha London herom, og hun svarede, at hovedparten af deltagerne var blevet inviteret af en ven eller nabo eller lignende. Kun enkelte havde set

deres plakater eller googlet det på nettet, hvorefter det vakte interesse. Ud fra den betragtning er forholdene lig vores danske forhold: folk kommer sjældent af sig selv, men må inviteres. Heri ligger også udfordringen for en menighed: at den enkelte selv begynder at invitere til et kristendoms kursus, hvilket for mange vil være svært, men meget tyder på, at netop dét er kernen i de mange deltagere i London. Hvis man skulle give en bibelsk pendant herpå, kunne det være eksemplet med Andreas, som ved flere lejligheder *»tager folk med hen til Jesus«*. Både familie og bekendte inviterer han til at møde Jesus.

2. og 3. Evangelisation er en proces og involverer hele personen.

Nicky Gumbel skriver: *»Omvendelse kan finde sted på et øjeblik, men er en del af en proces. Jesus brugte udtrykket »født på ny« (Joh 3:3) om begyndelsen af det åndelige liv, og Det Nye Testamente taler om at blive Guds barn. Mens selve fødslen er en begivenhed, er der en meget længere proces både før og efter«*. Således forventer man også, at det nye liv/genfødslen er noget processuelt. Kurset er et ti-ugers kursus med 15 taler i alt. Der er ikke en umiddelbar forventning om, at folk reagerer på evangeliet efter de første uger (selvom det dog hænder!¹ Man respekterer, at folk har brug for tid til at tænke og lytte og tale om deres spørgsmål, udfordringer og tvivl.

I forbindelse med kurset har jeg selv tænkt lidt på den gamle frelses-orden, som jeg mener Metodisterne gjorde brug af. De talte (citeret efter *hukommelsen*) om: kaldet - oplysningen - omvendelsen - retfærdiggørelsen - helliggørelsen - det skjulte liv.

Heri ligger også en form for proces, hvor man ledes hen til Kristus, om end det naturligvis kan ske, at kald, oplysning, omvendelse og retfærdiggørelse så at sige smelter sammen tidsmæssigt, som man f.eks kan se det i tilfældet med overtolderen Zakæus (Luk 19:1-10).

¹ Michael Green skriver i sin bog: *»Efter Alpha«* om den forandring han har oplevet i menneskers reception af Kristus. I 1960'erne oplevede mange en hurtig, eller endog "pludselig" omvendelse. I dag er det i langt højere grad sådan, at i *»det store og hele, og særligt i den vestlige verden, er det mere almindeligt, at mennesker kommer gradvis til tro, end at de pludseligt bliver omvendt«*.

Nicky Gumbel taler om, at »*Evangelisation/Alpha-kurset har en appel til et menneskes forstand, og til hjertet og endelig til viljen*« (min understregning).

Og Nicky Gumbel skriver, »*at hver tale er designet til at appellere til alle tre, selvom nogle af talerne lægger vægt på kun én ting*«.

Heri ligger også en form for proces, idet især de første aftener appellerer til forstanden. »*Hvem var Jesus?*« og »*Hvorfor døde Jesus?*«. Her bliver der givet gode argumenter for disse ting, bl.a. når man sammenligner troværdigheden af Det Nye Testamente med andre af datidens skrifter og historiske værker og man bliver klar over »*hvor overvældende Det Nye Testamente er med hensyn til underbyggende manuskripter, når man sammenligner teksterne med andre historiske værker*«, som Nicky Gumbel skriver det i bogen Livsvigtige spørgsmål.

Men der er også en appel til hjertet, altså til kærligheden. Kristendommen er en kærlighedsrelation og Bibelen er, for at citere tidligere biskop Jan Lindhardt: »*et kærtegn fra Gud*«.

Troens kerne er ikke blot en dogmatisk klarhed eller intellektuel og forstandsmæssig accept af Jesus Kristus, men en kærlighedsrelation mellem Gud og det enkelte menneske. Det er Kærligheden, der rækker ud til det enkelte menneske i Kristus Jesus. Gud, som i sit væsen er fuldkommen kærlighed, kommer altså først, og vækker noget i et menneskes hjerte; det er ikke det fortabte får, der finder Hyrden først, men det er Hyrden der leder og finder; men der er altid to i et kærlighedsforhold, og derfor er der endelig, som et led i denne frelsesorden eller proces om man vil, et klart kald til et menneskes vilje. Fåret må være villig til at lade sig bære hjem og derfor et kald til, at gøre som Jesus siger: »*Se, jeg står ved døren og banker på; hører nogen mig og åbner døren, vil jeg gå ind til ham....*« (Joh. Åb 3:20). Eller for at citere Matthæusevangeliet 11: 28, som Nicky Gumbel selv henviser til: »*Kom til mig, alle I som slider jer trætte og bærer tunge byrder, og jeg vil give jer hvile*«. »*Med andre ord*« skriver Nicky Gumbel; »*han (Jesus) beder om en beslutning*«. Man kan måske sige, at Guds berøring af et menneskes intellekt og hjerte, må munde ud i en bøn: »*ja, Jesus kom ind*«.

Det kan ske i løbet af de almindelige aftener, men på weekenden hvor emnet er Helligånden, vil der ofte blive anledning til at give sit liv til Kristus.

Men når man skal give noget bort, indgår naturligvis også altid et menneskes vilje. I hvert fald hvis det skal ske i kærlighed.

Interessant var det at høre hvorfor aftenen efter weekenden også er så vigtig. Jeg spurgte, helt lavpraktisk, om ikke man kunne springe en uge over, når man lige havde brugt en hel weekend sammen? Svaret kom prompte, at netop det emne: »*Hvordan modstår jeg det onde*«, som kommer efter denne weekend var særdeles vigtigt ud fra deres erfaring. Det skyldes, at folk ofte blev vældig anfægtet umiddelbart efter at have givet deres liv til Kristus og aflagt den gode bekendelse. Som det jo også var tilfældet for apostlen Peter, da han efter at have aflagt den gode bekendelse af Jesus, som den levende Guds søn, at da stikker Satan sit grimme ansigt frem i umiddelbar forlængelse heraf (se Matthæusevangeliet kap 16:16-23). Eller hvis vi skulle bruge et andet ord af Jesus, så taler han i »*lignelsen om sædemanden*« (Markus 4) om den sæd der bliver sået på klippegrund. Da Jesus forklarer lignelsen taler han om dem som i glæde tager imod evangeliet, men så snart der kommer modstand for evangeliets skyld, falder de fra. Det vil være almindeligt, at folk tager imod evangeliet med glæde, men erfaringen viser, at der snart kommer »*modstand for troens skyld*«, og det behøver ikke blot være menneskelig modstand, men er nok i højere grad endda modstand fra den onde, hvis fremmeste mål er at tage det ord, som er sået, fra dem, »*så de ikke tror og bliver frelst*« (Lukas 8:12).

Det er således særdeles betydningsfuldt med netop dét emne i umiddelbar forlængelse af weekenden, hvor det for mange bliver aktuelt med Jesu ord: »*Kæmp for at komme ind i Guds Rige*«, eller måske rettere i denne sammenhæng: »*kæmp for at blive i Guds Rige*«.

4. »Evangelisation er uadskilleligt knyttet til Helligåndens kraft«.

Nicky Gumbel citerer Graham Tomlin, underviser på Wycliffe Hall teologiske College i Oxford, som peger på tre forskellige modeller til evangelisation...og »*vi håber og tror, at Alpha kurset indeholder elementer af dem alle tre*«.

Den første model er den »klassiske« model hvor Kristus proklameres. »At proklamere Kristus er det centrale budskab i Alpha«, siger Nicky Gumbel.

Den anden model lægger vægt på »omsorg for hele mennesket«, og Nicky Gumbel citerer førnævnte John Stott for at sige: »Vi er overbevist om, at Gud har givet os både et socialt og et evangeliserende ansvar i samfundet«.

Den tredje model er »kraft-evangelisation« - et udtryk, som jeg mener er hentet fra afdøde John Wimber, som jævnligt citeres i Alpha sammenhænge. Her forbinder man proklamationen af Kristus med bøn og forventning om synlige manifestationer af Helligånden. Denne model inkluderes også i Alphakurset, »fordi vi tror, at den er en væsentlig del af praksis i Det Nye Testamente«, som Nicky Gumbel skriver det.

I praksis kommer den tredje model - »kraft-evangelisation« - bl.a. til udtryk i forbindelse med kursusaftenen: »Helbreder Gud i dag«. I forbindelse med denne aften bliver der givet mulighed for forbøn om helbredelse. Der er også fokus på flere af de nytestamentlige nådegaver denne aften, bl.a. nådegaven kundskabsord. I denne sammenhæng skriver Nicky Gumbel, at »vi har erfaret, at mennesker modtager disse ord på forskellig måde....vi har erfaret, at én af de mest almindelige måder at modtage kundskabsord på er hvad vi kalder sympatisme, altså at nogen føler umiddelbar smerte i deres egen krop, som de ved ikke er deres egen. Herefter kan man bede meget konkret ind i denne situation«. Nicky Gumbel siger videre, at »ofte er det relativt nye kristne som modtager kundskabsord«.

Kraft-evangelisation og forventning om Helligåndens virke i menneskers liv, på ånd, sjæl og legeme er for mig at se helt centralt for kurset. Hvem kan oplyse et menneske ind i Guds Rige? Eller hvem kan lægge hænder på de syge, så de bliver raske? Næppe nogen. Og derfor er det en dyb afhængighed af Helligånden i denne sammenhæng.

Nicky Gumbel skriver: »Helligåndens virke er afgørende for Alpha - uden Ham kan det ikke kaldes et Alphakursus. Igen og igen har vi erfaret, at Gud har svaret vores enkle bønner om at sende sin Ånd iblandt os. Og som resultat deraf har vi set vidtrækkende og dybe forandringer ske i menneskers liv. Hele tiden ser vi mennesker give deres liv til Kristus,

blive fyldt med Helligånden, begejstres over Jesus og bringe deres venner til næste kursus«.

Udover alt dette, så har det også betydet en stor vækst i menigheden. I dag er der således over 4000 medlemmer af Holy Trinity Brompton.

Jeg læste en artikel i TIME fra 2008 med overskriften: »Finding Jesus in London«. Her skriver journalisten, Eben Harrel, følgende interessante afsnit om London og Alphakurset: »Long considered an aggressively secular city, London has quietly become one of Britain's most Christian areas, going from the least observant region in Britain in 1979 to the second most observant today (2008). Much of the resurgence in piety is the result of the city's expanding and devout immigrant population. But there is also a growing number of young, highly educated and moneyed Londoners who are turning to the church. The focal point for many of these new believers is Holy Trinity Brompton, an evangelical Anglican church in plush Kensington. The Church's 4000-strong congregation has almost tripled in the past 15 years, and its average is 27 years. ... Underpinning this success is Holy Trinity Brompton's Alpha course.....«.

5. Effektiv evangelisation kræver, at vi fyldes af Ånden igen og igen.

Herom skriver Nicky Gumbel: »En af nøglerne til Alpha er at have et team af åndsfulde mennesker som bruger enhver gave de måtte have til at lede andre til Kristus. De, som i løbet af kurset kommer til Kristus, véd, at en radikal forandring har fundet sted i deres liv, fordi de bliver fyldt med Helligånden. Denne erfaring fra Gud giver dem kraft og stimulans til at invitere deres venner til det næste Alpha kursus, med det resultat at det næste kursus uvægerligt er større end det forrige«.

6. »Evangelisation i Helligåndens kraft er både dynamisk og effektivt«.

I forbindelse med dette sjette nytestamentlige princip, som Alpha bygger på, citerer Nicky Gumbel en lang række skriftsteder fra især Acta, som taler om Helligåndens kraft på forskellig vis. Bl.a. Pinsedag hvor Helligånden virker mægtigt med syndserkendelse og omvendelse, så de 3000 lader sig døbe. Og også nogle af de opsigtsvækkende

helbredelser, som fulgte i kølvandet på Helligåndens udgydelse over menigheden og den enkelte troende pinsedag.

Og Nicky Gumbel slutter gennemgangen af de seks nytestamentlige principper med at sige: ”Den samme Gud virker i dag blandt os. Evangelisation kan stadig være dynamisk og effektiv. Vi erfarer det på Alpha kurset, ikke bare i Holy Trinity Brompton, men over hele landet og i forskellige dele af verden”.

AFSLUTNING

Der er næppe tvivl om, at Alpha kurset har vækelseskarakter. Tusinder vidner om, at de er kommet til tro på Herren Jesus Kristus. Som i ovenfor nævnte artikel fra TIME har kurset endog haft en påvirkning på ét af de mest »aggressivt sekulære områder i England«, så området i dag er det næstmest åbne for kristendommen i England.

Hvorfor? Ja, det spørgsmål er altid relevant at stille når og hvor Guds Ånd virker. Ét (afgørende) svar er naturligvis, at »Guds ånd blæser hvorhen den vil«.

Noget tyder på, at Guds ånd blæser igennem og på Alphakurset, og kurset er således et redskab i Pottemagerens hånd i den tid vi lever i. Og så længe Han bruger det, så længe vil der være velsignelse herover.

Noget af det som slog mig i forbindelse med orloven og emnet, er deres store fokus på bøn. Dels i bøgerne, og dels i forbindelse med Alpha aftenerne, særligt forud for mødet. De enkelte mødeledere opmuntres til at bede for kurset og for de enkelte deltagere i gruppen.

Noget andet der gjorde stort indtryk på mig var fornemmelsen af »liv«. Der var intet statisk, stereotyp eller kedeligt over deres Alphakurser, som man jo ellers godt kunne forvente efter så mange år med det samme koncept. Tværtimod var det meget levende, dynamisk og præget af en særligt venlig atmosfære, som de mange, mange ledere og medhjælpere så engageret bidrog til. Man kan sagtens fundere lidt over hvorfor det er tilfældet.

Derudover vil jeg også pege på det fokus man der

har på især den 2. og 3. trosartikel. Altså på Kristus og Helligånden.

Jeg har spekuleret på om det går an at kalde Alpha og menigheden dér for en »pies-matisk« menighed? Måske ordet er brugt før - jeg ved det ikke, men jeg tænker, at dette kursus bærer præg af en pietisme (en stor kærlighed til Jesus og Ham må du give dit liv til og følge) og af en karismatik hvor afhængigheden af Helligånden er fremtrædende. En forventning til den Ånd, som svævede over vandene, da der var øde og tomt, og som skaber helt nyt (1. Mosebog kap. 1). Til den Helligånd der virker alt godt i jer, den Ånd, som herliggør Kristus, og Helligåndens kraft med tegn der følger den forkyndelse der løfter Kristus op.

Med hensyn til fremtiden i Sct.Johannes kirke er det planen, at jeg - i samarbejde med et team - vil afholde et kursus fra september 2017. Forhåbentligt kan det blive det første kursus af mange. Holy Trinity Brompton peger på, at kontinuiteten er særdeles vigtig, hvilket suppleres af føromtalt sognepræst i Åbenrå. Det er vigtigt at holde ud.

I parentes bemærket er det også planen, at jeg og min kone i foråret vil starte et »Alpha Marriage Course« op i Sct.Johannes, eller »7 dates«, som det også kaldes. Dette er ikke et evangelisationskursus, men 7 aftener der sigter mod at styrke ægteskabet og parforholdet.

For at opsummere udbyttet af de 3 måneders orlov vil jeg pege på 3 gode grunde til at afholde Alphakurser:

1. For min egen skyld.
2. For menighedens skyld
3. Og sidst, men ikke mindst, for verdens skyld.

Viborg Stift
Domkirkestræde 1
8800 Viborg